

# AKADEMICKÁ PEREGRINACE V KOMPARACI: ČEŠTÍ A MORAVŠTÍ STUDENTI NA VYBRANÝCH REFORMOVANÝCH ŠKOLÁCH NA ÚZEMÍ DNEŠNÍHO NĚMECKA A ŠVÝCARSKA (1575–1620)

ONDŘEJ PÍŠ

## ACADEMIC PEREGRINATION IN COMPARISON: BOHEMIAN AND MORAVIAN STUDENTS AT SELECTED REFORMED SCHOOLS IN THE TERRITORY OF CURRENT GERMANY AND SWITZERLAND, 1575–1620

This study deals with Bohemian and Moravian students at five Reformed institutes of higher learning in the territory of current Germany and Switzerland in the period of 1575–1620. In particular, it traces their presence at universities in Basel, Heidelberg, and Marburg, and academies in Herborn and Geneva. Each of the selected institutions is introduced in a cameo, which in addition to a brief history of the school mentions also the most important professors in relation to Bohemian and Moravian scholars. This is followed by an analysis of the two groups, i.e., the Bohemian and Moravian scholars, whereby the author follows two factors: social background of the matriculated scholars and changes in peregrination over time. Data pertaining to the individual institutions are then compared and analysed in a separate summary chapter. The study also includes revised lists of Bohemian and Moravian students at the selected schools during the period of interest, i.e., 1575–1620.

*Keywords:* universities – peregrination – Basel – Heidelberg – Marburg – Herborn – Geneva – students from Bohemia – students from Moravia

DOI: 10.14712/23365730.2023.1

## 1. Úvod

Předložená studie<sup>1</sup> se zabývá českými a moravskými studenty na vybraných reformovaných vysokých školách na území dnešního Německa a Švýcarska v období 1575–1620. Za koncový rok byl vybrán významný milník v dějinách akademické peregrinace – rok 1620. V tomto smyslu následují starší práce Františka Šmahela s Miroslavem Trucem,<sup>2</sup>

<sup>1</sup> Přítomná studie navazuje na autorův historiografický přehled: Ondřej Piš, *Fenomén raně novověké akademické peregrinace jako specifické téma středoevropské historiografie*, Acta Universitatis Carolinae: Historia Universitatis Carolinae Pragensis (dále AUC-HUCP) 62/1, 2022, s. 11–38.

<sup>2</sup> František ŠMAHEL – Miroslav TRUC, *Studie k dějinám Univerzity Karlovy v letech 1433–1622*, AUC-HUCP 4/2, 1963, s. 3–60.

Jiřího Peška s Davidem Šamanem<sup>3</sup> a Kateřiny Schwabikové.<sup>4</sup> Rok 1575 byl určen jako dolní hranice s ohledem na možnost postihnutí proměny dynamiky kalvínské peregrinace v rozmezí téměř 50 let. Z celku reformovaných škol zohledňuji celkem pět institucí – univerzity v Basileji, Heidelbergu a Marburku a akademie v Herbornu a Ženevě.

Každý z vybraných ústavů je představen v medailonu, kde kromě stručné historie dané školy sleduji i nejvýznamnější profesory ve vztahu k českým a moravským scholárům. Následně byla provedena analýza dvou skupin – českých a moravských scholárů ve vybraném období. První sledovanou kategorií představuje sociální původ inskribovaných, druhou kategorií poté proměny peregrinace v čase. Zvolené období je rozděleno do pěti celků – 70. a 80. léta, 90. léta, 1600–1604, 1605–1612 a 1613–1620. Všimám si i rozdílů v dynamice české a moravské peregrinace. Pro srovnání uvádím stručné údaje o polských a maďarských studentech. Data k jednotlivým ústavům jsou následně komparována a analyzována v samostatné souhrnné kapitole. Pro lepší přehlednost užívám několik grafů, které jsou součástí příloh. Díky odlišné metodologii a zohlednění hesenských škol se tato práce liší od tematicky příbuzné studie Lud'ka Rejchrt z 70. let.<sup>5</sup>

Analýza by nebyla možná bez soupisů českých a moravských studentů na vybraných univerzitách a akademiích. Při bližším ohledání jsem však shledal, že dosavadní soupisy jsou mezerovité a formálně nejednotné.<sup>6</sup> Součástí práce tak jsou i aktualizované seznamy českých a moravských studentů v Basileji, Heidelbergu, Herbornu, Marburku a Ženevě pro období 1575–1620. Podrobněji se zvolenému postupu při vytváření seznamů i zdrojům k identifikaci konkrétních studentů věnuji v samostatné podkapitole.

Základním zdrojem pro mě byly matriky univerzit, které jsou evidenčním pramenem úřední povahy. V této práci bylo užito edičního zpřístupnění matrik akademií v Ženevě<sup>7</sup> a Herbornu,<sup>8</sup> univerzit v Basileji,<sup>9</sup> Heidelbergu<sup>10</sup> a Marburku.<sup>11</sup> Ty poskytují chronologicky vedené zápisy o zapsaných studentech. Čeští a moravští studenti jsou v univerzitních matrikách zpravidla uvedeni jménem, rodnou lokalitou a zemí původu (např. *Joannes Scretta Schotnovius a Zavorziz, Praga-Bohemus*). Komparaci s údaji v dalších matrikách

<sup>3</sup> Jiří PEŠEK – David ŠAMAN, *Studenti z Čech na zahraničních univerzitách v předbělohorském čtvrtstoletí*, Ústecký sborník historický 1983, s. 173–218.

<sup>4</sup> Kateřina SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta a univerzity německé jazykové oblasti v raném novověku (Čeští páni a rytíři imatrikulovaní v letech 1550–1620 na univerzitách nynějšího Německa, Rakouska a Švýcarska)*, AUC-HUCP 46/1–2, 2006, s. 25–131.

<sup>5</sup> Luděk REJCHRT, *Bratřští studenti na reformovaných akademiích před Bílou horou*, AUC-HUCP 13/1–2, 1973, s. 43–82.

<sup>6</sup> Ignác HANUŠ, *Seznam Čechů na univerzitě v Ženevě*, Sitzungsberichte der königlichen böhmischen Gesellschaft der Wissenschaften, Praha 1862, s. 99–103; Josef Vítězslav ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska na německých universitách v XV.–XVIII. st.*, Časopis českého musea 79, 1905, s. 290–297, 419–424; 80, 1906, s. 118–123, 300–305, 510–539; Karel HRDINA, *Studenti z českých zemí na vysokých školách v cizině*, Věstník České akademie pro vědy, slovesnost a umění 28–29, 1919–1920, s. 32–66; Karel SITA, *Studenti z českých zemí na basilejské univerzitě v době reformace*, Theologická příloha Křesťanské revue 21, 1954, s. 14–19; Otakar ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování francouzského jazyka*, Philadelphia 1964, s. 13–14.

<sup>7</sup> Sven STELLING-MICHAUD (ed.), *Le livre du recteur de l'Académie de Genève (1559–1878)*, I–VI, Genève 1959–1980.

<sup>8</sup> Gottfried ZEDLER – Hans SOMMER (Hgg.), *Die Matrikel der Hohen Schule und des Paedagogiums zu Herborn*, Wiesbaden 1908.

<sup>9</sup> Hans Georg WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel*, I–III, Basel 1951, 1956, 1962.

<sup>10</sup> Gustav TOEPKE (Hg.), *Die Matrikel der Universität Heidelberg*, II, 1554 bis 1662, Heidelberg 1886.

<sup>11</sup> Iulius CAESAR (Hg.), *Catalogus studiosorum schole Marpurgensis per annos 1527–1628 descriptus*, I–IV, Marburg 1875–1888.

je možné alespoň částečně vysledovat dynamiku peregrinací v čase i rozdíly mezi českými a moravskými scholáry.

Pro tvorbu seznamů bylo nutné dohledat informace o všech studentech nalezených v matrikách. K tomu byla užita prosopografická metoda zabývající se shromažďováním údajů o jednotlivých osobách a jejich následnou analýzou. Využil jsem biografické slovníky a databázové práce, například hesla v *Ottově slovníku naučném*<sup>12</sup> či *Rukověti humanistického básnictví*.<sup>13</sup> Pro šlechtické vychovatele lze užít práci Martina Holého.<sup>14</sup> Bratrské studenty zachycují v krátkých biogramech Jiří Just<sup>15</sup> a Markéta Růčková<sup>16</sup> v edicích písemnosti z archivu Matouše Konečného. Členy pražského sboru Jednoty bratrské představila Olga Fejtová.<sup>17</sup>

## 2. Stav českého a moravského školství v předbělohorské době

### 2.1 Pražská univerzita a městské partikulární školy

Univerzita 16. století byla okleštěnou dědičkou věhlasného Karlova učení ze 14. století.<sup>18</sup> Od doby husitských válek probíhala výuka pouze na artistické fakultě. Z toho důvodu nebylo možné dosáhnout v Praze nejvyššího, tedy doktorského gradu. Její utrakvistické konfesijní zaměření navíc znemožňovalo studium katolíkům i členům Jednoty bratrské. František Šmahel s Miroslavem Trucem ji charakterizovali jako „univerzitu s malým počtem posluchačů, jen v některých obdobích blížící se střednímu významu“.<sup>19</sup>

V průběhu 16. století sledujeme boj o konfesionální profil univerzity. Německá reformace a melanchtonský humanismus se zde střetával především s konzervativním utrakvismem.<sup>20</sup> Pražská univerzita však kvůli svému specifickému konfesijnímu charakteru zůstávala do značné míry mimo okruh nově vznikajících protestantských univerzit. I přes konzervativní ráz a provinční charakter zůstalo Karlovo vysoké učení nejdůležitějším vzdělaneckým centrem českých zemí.

<sup>12</sup> *Ottův slovník naučný*, I–XXVIII, Praha 1888–1909.

<sup>13</sup> Josef HEJNIC – Jan MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, I–VI, Praha 1966–2011.

<sup>14</sup> Martin HOLÝ, *Ve službách šlechty: vychovatelé nobility z českých zemí (1500–1620)*, Praha 2011.

<sup>15</sup> Jiří JUST (ed.), *Kněžská korespondence Jednoty Bratrské z českých diecézí z let 1610–1618: „hned jsem k Vám dnes naschvál posílka svého vypravil“*, Praha 2011.

<sup>16</sup> Markéta RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence kněžského dorostu Jednoty bratrské v letech 1610–1618: „poslušenství synovské vzkazují Vám, můj nejmilejší pane otče“*, Praha 2014.

<sup>17</sup> Olga FEJTOVÁ, *Jednota bratrská v městech pražských v době předbělohorské a rejstřík členů pražského sboru*, Praha 2014.

<sup>18</sup> Základní literaturu k dějinám Univerzity Karlovy představuje kolektivní práce Michal SVATOŠ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, 1347/48–1622, Praha 1995; ze starších děl je potřeba zmínit v mnohém dodnes nepřebrané práce Zikmunda WINTERA, *Děje vysokých škol pražských od secessy cizích národů po dobu bitvy bělohorské (1409–1622)*, Praha 1897, a TÝŽ, *O životě na vysokých školách pražských knihy dvoje: kulturní obraz XV. a XVI. století*, Praha 1899.

<sup>19</sup> Platí to o delším časovém období let 1433–1620. F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 17.

<sup>20</sup> František ŠMAHEL, *Regionální původ, profesionální uplatnění a sociální mobilita graduovaných studentů pražské univerzity v letech 1433–1622*, Zprávy Archivu Univerzity Karlovy 4, 1982, s. 3–28.

Kvantitativně roste počet studentů v průběhu 16. století prakticky konstantně až do bělohorských událostí.<sup>21</sup> Studenti pražské univerzity pocházeli takřka výhradně z českých mluvících regionů samotných Čech. Minimální vliv mělo pražské vysokoškolské učiliště v příhraničních podhorských oblastech a překvapivě také na většině území Moravy. Jen sporadicky přicházeli studovat do Prahy Poláci, Němci či Uhři.<sup>22</sup> Co se sociální skladby týče, v drtivě většině převažovali mezi graduovanými měšťané, pouze 9 % úspěšných adeptů na získání titulu byli studenti venkovského původu.<sup>23</sup> Nechuť nekatolické šlechty k domácímu univerzitnímu vzdělání dokumentuje pouhých devět formálně zapsaných šlechtických studentů za celé století. Dosavadní bádání konstatuje, že smyslem vysokoškolského vzdělávání v českém prostředí byla výchova praktické inteligence.<sup>24</sup>

Na počátku 17. století sílilo volání po reformě i rozšíření profesorského sboru. Vhodná situace se naskytla po vydání Rudolfova Majestátu v roce 1609. Hlavním cílem reformy bylo obnovit čtyřfakultní univerzitu, což se v úplnosti nezdařilo. Právě z Karolina se v roce 1618 odebrali vzbouření stavové na Pražský hrad, což jistě přispělo k pozdějším postihům po porážce stavovského povstání a předání univerzity do rukou jezuitů 14. listopadu 1622.<sup>25</sup>

Pražské univerzitě náležela správa městských partikulárních škol, které sehrávaly zásadní roli v systému předbělohorského školství v českých zemích. Jednalo se o vzdělávací instituce spravované městem, které po dohodě s univerzitou ustanovovaly a platily učitele a které plnily funkci páteřní vzdělávací instituce pro většinu obyvatelstva ve vlastních Čechách. Minimální vliv naopak měla univerzita v katolických a ryze luterských oblastech. Síť škol byla proto nejhustší především v jazykově českém jádru utrakvistické oblasti.<sup>26</sup>

Počet škol v čase kolísal, největšího rozvoje se dočkaly v 90. letech 16. století a na počátku 17. století, kdy univerzita spravovala přes sto podobných institucí. V evropském kontextu se jednalo o jednu z nejhustších školských sítí své doby, a to i ve srovnání s vysoce vyspělými oblastmi Říše nebo dokonce Nizozemí. K její správě bylo potřeba kolem tří až čtyř stovek učitelů s alespoň minimální univerzitní přípravou.<sup>27</sup> Musíme však konstatovat, že v českých zemích nevznikla instituce proslulosti zahraničních vyšších partikulárních

<sup>21</sup> Na začátku 16. století neměla pražská univerzita více než 20–30 studentů v jednom roce studia, pro období 1599–1609 docházejí Šmahel s Trucem k počtu 459 studentů, tedy 40–45 studentů ročně. F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 9.

<sup>22</sup> Regionálním dosahem univerzity se zabývali F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 17–37. Tabulka počtu studentů z konkrétních královských a poddanských měst je uvedena na s. 49–50 a ve studii F. ŠMAHEL, *Regionální původ*, s. 9 a 27, kde je proveden graf téhož. Přehlednou mapu sféry vlivu univerzity uvádí M. SVATOŠ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, s. 213.

<sup>23</sup> M. SVATOŠ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, s. 278–280.

<sup>24</sup> „Struktura literárně činných absolventů odpovídá praktickým potřebám pražských měst 16. a počátku 17. století.“ Petr SVOBODNÝ, *Sociální a regionální struktura literárně činných absolventů pražské univerzity v letech 1500–1620*, AUC-HUCP 26/1, 1986, s. 7–36, zde s. 27.

<sup>25</sup> O dalších osudech univerzity informují Z. WINTER, *Děje vysokých škol*, s. 147–216; Ivana ČORNEJOVÁ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, II, 1622–1802, Praha 1996.

<sup>26</sup> Spádovou oblast pražské univerzity a pod její správu spadajících partikulárních škol vymezuje Jiří PEŠEK, *Univerzitní správa městských latinských škol v Čechách a na Moravě na přelomu 16. a 17. století*, AUC-HUCP 30/2, 1990, s. 41–58.

<sup>27</sup> *Ibid.*, s. 56–57, zaznamenal autor pro období 1598–1617 celkem 114 partikulárních městských škol, které byly pod správou pražské univerzity. Velký počet z nich – konkrétně 17 – se nacházel v Praze. V drtivě většině se jedná o školy ve městech jazykově české oblasti. O možném dosahu vlivu pražské univerzity svědčí městská škola v Trenčíně.

škol či akademií ve Štrasburku či Altdorfu. Studium na městských partikulárních školách tak nebylo příliš atraktivní pro šlechtické mládence.<sup>28</sup>

Smyslem latinských partikulárních škol bylo připravit žáky na budoucí univerzitní studium. Jak však vyplývá z rozboru Manuálu mistra Matěje Dvorského-Curia z let 1560–1582, pouze velmi malý počet studentů usiloval o získání univerzitního gradu.<sup>29</sup> Absolvování partikulární školy sice nebylo oficiální podmínkou pro přijetí na univerzitu, bylo však pokládáno za samozřejmost.

## 2.2 Jezuitské školství v Čechách a na Moravě

Jezuitská katolicko-humanistická pedagogická soustava se řídila jednotným školním řádem *Ratio studiorum*, která garantovala úroveň výuky, což vedlo k rychlému růstu počtu škol takového typu.<sup>30</sup> V průběhu necelých sedmdesáti let postupně došlo v Čechách a na Moravě k založení šesti gymnázií a dvou akademií, které si získaly mimořádnou oblibu nejen mezi katolickým obyvatelstvem, ale i u většinového nekatolického obyvatelstva. Přitahovaly pozornost i zahraničních studentů z blízkých zemí.<sup>31</sup> V jednotně spravovaném a řízeném systému byla velmi častá peregrinace učitelů i žáků mezi jednotlivými jezuitskými vzdělávacími institucemi v Praze, Olomouci, Vídni a Štýrském Hradci.<sup>32</sup>

Řádovým bratrům se podařilo založit v Praze v roce 1556 s finanční pomocí panovníka a předních katolických pánů akademii, která se stala hlavním konkurentem kališnické univerzity sídlící pouhých pár městských bloků od ní. Na akademii studovaly až stovky studentů a to především z Čech (40 %) a Slezska (20 %). Podstatnou část (35 %) tvořili zahraniční studenti.<sup>33</sup> Studium bylo poskytováno zdarma, bylo tak snadno dosažitelné pro měšťany z poddanských měst, kteří tvořili největší skupinu. V matrice nacházíme hojně i jména šlechtických synů. Klementinum začalo udílet grady naplno po roce 1573. Z počtu graduovaných je zřejmé, že dokončení studia bylo spíše výjimkou.<sup>34</sup>

<sup>28</sup> Martin HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra: výchova a vzdělávání šlechty z českých zemí na prahu novověku (1500–1620)*, Praha 2010, s. 116, podotýká, že takové studium nebylo pro šlechtu módní, a proto nebylo ani přitažlivé.

<sup>29</sup> Karel BERÁNEK (ed.), *Manuál rektora se jmény studentů zapsaných v ztracené matrice UK v Praze v letech 1560–82. Poznámání jmen profesorův a jiných preceptorův v učení pražském z roku 1604*, Praha 1981.

<sup>30</sup> Podrobněji o něm Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život učitele a žáka jezuitského gymnázia*, Praha 2006, s. 19–21.

<sup>31</sup> O jezuitském školství před Bílou horou z novější literatury: M. SVATOŠ (ed), *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, s. 246–267; Ivana ČORNEJOVÁ, *Tovaryšstvo Ježíšovo. Jezuité v Čechách*, Praha 2002, s. 61–74; K. BOBKOVÁ-VALENTOVÁ, *Každodenní život*, s. 53–76; M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 155–179; Kateřina BOBKOVÁ-VALENTOVÁ – Martin HOLÝ – Martina ONDO GREČENKOVÁ, *Církev, vzdělávání a věda*, in: Jiří Mikulec (et al.), *Církev a společnost raného novověku v Čechách a na Moravě*, Praha 2013, s. 216–224. Několik tematických studií se nachází v kapitole věnované jezuitskému školství v kolektivní práci Petronilla ČEMUS – Richard ČEMUS (ed.), *Bohemia Jesuitica, 1556–2006*, Praha 2010, s. 293–360.

<sup>32</sup> To dokládá například seznam českých a moravských studentů ve Štýrském Hradci. Zdeněk HOJDA, *Recenze na edici univerzitní matriky ve Štýrském Hradci se seznamem studentů*, AUC-HUCP 21/2, 1981, s. 94–98.

<sup>33</sup> Regionální původ studentů uvádí Miroslav TRUC, *Národnostní charakter jezuitské akademie pražské*, AUC – Philosophica et historica 2, 1958, s. 49–68.

<sup>34</sup> V letech 1573–1603 získalo z celkového počtu 1155 studentů pouhých 163 bakalářský gradus (14%), 101 magisterský (8%), jenom čtyřikrát se uděloval nejvyšší doktorský gradus z teologie. Miroslav TRUC (ed.), *Album Academiae Pragensis Societatis Jesu 1573–1617 (1565–1624)*, Monumenta historica Universitatis Carolinae. Tomus 2, Praha 1968, s. XXIV.

Akademie v pražském Klementinu byla 27. srpna 1616 výslovně povýšena privilegiem císaře Matyáše na plnoprávnou univerzitu. Jezuité byli na počátku stavovského povstání v roce 1618 vyhnáni z Prahy, po Bílé hoře se však navrací. Po jednání s panovníkem a vídeňskou vládou bylo Klementinum v roce 1622 předáno zpět do rukou Tovaryšstva Ježíšova. Byla tak otevřena cesta k rekatolizaci Karolina a obnovení čtyřfakultního vysokého učení.<sup>35</sup>

Moravané studovali v drtivé většině na olomoucké akademii. Ta vznikla z podnětu olomouckého biskupa Viléma Prusinovského z Víckova, který povolal roku 1566 jezuitu z Vídně. Společně s kolejí, které bylo přiznáno právo udílet univerzitní grady Maxmiliánem II. v roce 1573, bylo založeno i gymnázium.<sup>36</sup> Při akademii bylo zřízeno i *Collegium Nordicum* pro studenty ze severní Evropy.<sup>37</sup> Přestože se akademie potýkala s nedostatkem vyučujících a fakticky chybějící teologickou fakultou, poskytla vzdělání mnoha tisícům studentů nejen z českých zemí.<sup>38</sup> Jezuité byli z Olomouce vyhnáni na krátkou dobu při vypuknutí stavovského povstání, do moravského města se vrátili roku 1621.

### 2.3 Jednota bratrská a její vztah k vyššímu vzdělání

Vedle městských partikulárních škol a jezuitských gymnázií existovaly v českém a především moravském prostředí i školy spravované Jednotou bratrskou.<sup>39</sup> Bratrské školství, které se rozvíjí od poslední třetiny 15. století, vzniklo především za účelem výchovy kněží a biskupů.<sup>40</sup> Počet bratrských škol dosáhl vrcholu v 60.–80. letech 16. století, kdy bylo na Moravě založeno přes dvacet škol, v Čechách potom školy tři.<sup>41</sup> Větší důležitost připadla školám v biskupských sídlech, tedy Mladé Boleslavi, Ivančicích, Praze a Přerově. Protože

<sup>35</sup> O ní v poslední době Ivana ČORNEJOVÁ, *Jezuité a reforma pražské univerzity. Spory s kardinálem Arnoštem Vojtěchem Harrachem*, in: P. Čemus – R. Čemus (ed.), *Bohemia Jesuitica*, s. 319–328.

<sup>36</sup> Dějiny olomoucké univerzity podrobně líčí monografie Václav NEŠPOR, *Dějiny univerzity olomoucké*, Olomouc 1947; Jan NAVRÁTIL (ed.), *Kapitoly z dějin olomoucké univerzity: 1573–1973*, Ostrava 1973. Spíše popularizační charakter má univerzitou publikovaná práce Jiří FIALA, *Univerzita v Olomouci (1573–2009)*, Olomouc 2009. Založení univerzity a první roky podrobně vylíčil Miloš KOUŘIL, *Počátky jezuitské akademie v Olomouci*, in: P. Čemus – R. Čemus (eds.), *Bohemia Jesuitica*, s. 329–337.

<sup>37</sup> Podobné zařízení fungovalo od téhož roku i na gymnáziu v pruském Braněvě. Důvodem jejich založení byl především vývoj severského katolického školství po luterské reformaci. Seznam všech skandinávských studentů i podrobnější informace o koleji poskytuje Zdeněk HOJDA, *Collegia Nordica v Olomouci a Braněvě 1578–1619*, AUC-HUCP 30/1, 1990, s. 49–95. Navazoval na starší studii Miloš KOUŘIL, *Skandinávští studenti na olomoucké univerzitě v době předbělohorské*, Sborník k dějinám moravského školství 2, 1971, s. 3–25.

<sup>38</sup> Matrika olomoucké akademie do poloviny 17. století vyšla nedávno v edici: Libuše SPÁČILOVÁ – Vladimír SPÁČIL (ed.), *Nejstarší matrika olomoucké univerzity z let (1576)1590–1651*, Olomouc 2016.

<sup>39</sup> Přehled dosavadního bádání přináší M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 19–24; s přihlédnutím ke studiu šlechty analyzuje bratrské školství M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 179–200; obecněji o vzdělávání v Jednotě včetně velkého množství editovaných pramenů Amedeo MOLNÁR (ed.), *Česko-bratrská výchova před Komenským*, Praha 1956; dodnes prakticky jedinou syntetickou práci zůstává Hermann BALL, *Das Schulwesen der böhmischen Brüder: Mit einer Einleitung über ihre Geschichte*, Berlin 1898, především strany 49–153 pojednávající o českých a moravských bratrských školách.

<sup>40</sup> Markéta Růčková tento tradičně uváděný aspekt problematizuje poukazem na žáky, kteří nenastoupili kněžskou dráhu, a přesto se ve školách učili základům gramatiky a náboženství. M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 20.

<sup>41</sup> Na Moravě se nacházelo přes 70 % bratrských škol na území Českého království. M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 199.

se bratrské domy nacházely ve městech, kde již fungovaly školy městské, docházelo někdy mezi těmito institucemi ke konfliktům.<sup>42</sup>

Po dlouhou dobu mezi představenými Jednoty panovala nedůvěra k jakémukoliv univerzitnímu vzdělání. Zásadní rozpory mezi bratry a utrakvisty navíc znemožňovaly být i jen teoretickou možností studia na pražské univerzitě. Kontakt s reformací způsobil obrát ve smýšlení Jednoty ohledně vysokoškolského vzdělávání.<sup>43</sup>

Nejprve se podařilo Jednotě navázat písemný kontakt s německým reformátorem Martinem Lutherem, na jehož základě odešli první bratrští studenti na univerzitu ve Wittenberku v roce 1531.<sup>44</sup> Na té převládl filipistický směr, který vycházel z humanistických myšlenek Philipa Melanctona, a který byl Jednotě věroučně blízký. Wittenberská univerzita zůstala nejnavštěvovanější institucí vedle univerzit v Královci a Tübingen až do 70. let, kdy došlo k vyhnání filipisticky orientovaných profesorů, kteří byli označeni za kryptokalvinisty.<sup>45</sup> Počet bratrských studentů odcházejících na saskou univerzitu se proto v poslední čtvrtině 16. století zmenšil.<sup>46</sup>

Na počátku 60. let se seznámil bratr Ondřej Štefan ve Vídni s osobním lékařem Maximiliána II. Janem Cratonem a vyslancem saského kurfiřta Hubertem Languetem. Ti napomohli Jednotě navázat kontakt s kalvínským prostředím. V roce 1574 byli do Heidelbergu vysláni první čtyři členové Jednoty, kteří se ve stejném roce zapsali i v Basileji.<sup>47</sup> Nejstarší zápis bratrského studenta v Ženevě je z roku 1576.<sup>48</sup> Většina bratrských studentů dále pokračovala ve studiích na reformovaných školách v Heidelbergu, Ženevě, Basileji, Marburku, Herbornu, Brémách a Bytomi nad Odrou.<sup>49</sup>

Kontakt bratrských studentů s předními kalvínskými mysliteli tehdejší doby, např. s Johannem Jacopem Grynaeem, Theodorem Bezou či Matthiasem Martiniem, vedl k postupné „kalvinizaci“ Jednoty, tedy teologickému a kulturnímu příklonu k reformovanému vyznání. Díky těmto kontaktům se i v bratrských školách prosadila latina.<sup>50</sup>

<sup>42</sup> V pramenech se dochoval spor mezi městskou a bratrskou školou v Přerově z roku 1566. A. MOLNÁR (ed.), *Česko-bratrská výchova*, s. 138–147.

<sup>43</sup> Myšlenkový obrát Jednoty bratrské od jeho odmítání jako nepotřebného a konfliktního, až po jeho fascinaci a protežování popisuje nejnověji M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 34–41; skvělé svědectví vydává i množství pramenů editované Molnárem (viz A. MOLNÁR /ed./, *Česko-bratrská výchova*, passim). Např. diskuze bratří s Lutherem o studiu jazyků, ib., s. 69–74, 106–107, nabádání Vergeria k vysokoškolskému studiu s. 123–124, rozhovor Blahoslava s Casparem Nydbruckem s. 124–126, obrana Šimona Theofila Turnovského před nařčením luterána Jana Heidenreicha s. 169–173, Camerariova obrana bratří s. 198–200, nabídnutí rektorského místa Esromu Rüdingerovi s. 200–201.

<sup>44</sup> O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 4.

<sup>45</sup> Dokládá to především Josef CVRČEK, *Studenti bratrští v cizině*, Časopis Musea Království českého 83, 1909, s. 211–215, 401–406, zde s. 403.

<sup>46</sup> Luděk REJCHRT, *Vliv reformovaných akademií na politické myšlení bratrských studentů od poloviny 16. století do Bílé hory*, Disertační práce na FF UK, Praha, s. d., s. 56.

<sup>47</sup> Jednalo se o Jana Capita, Jana Němčanského, Jana Felina a Jana Bernarda Přerovského. Zápis v Basileji viz H. G. WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel*, II, s. 238.

<sup>48</sup> S. STELLING-MICHAUD (ed.), *Le livre du recteur*, s. 283.

<sup>49</sup> Příběhy několika z nich podává O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, passim. Vybrané studenty prvních dvou desetiletí 17. století přibližuje Rudolf ŘÍČAN, *Několik pohledů do česko-bratrského vyššího školství za mladých let Jana Amose Komenského*, Acta Comeniana. Archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 21/2, 1962, s. 114–151. Podrobně se jimi zabývá i L. REJCHRT, *Bratrští studenti*, s. 43–82, který v přílohách uvádí i počty bratrských studentů na univerzitách v Basileji, Heidelbergu a akademii v Ženevě.

<sup>50</sup> O výuce latiny svědčí i krátký nápis studentů ivančického gymnázia. A. MOLNÁR (ed.), *Česko-bratrská výchova*, s. 157–158.

Hlavním důvodem pro odchod na studia na zahraniční univerzity byla bezpochyby neexistence vhodného vysokoškolského ústavu v Čechách. Nadaní jedinci pak byli vysíláni za zahraničním preuniverzitním nebo univerzitním vzděláním nejhonněji na počátku 17. století.<sup>51</sup> Obdobně jako města, která vysílala své měšťany-studenty na univerzity nabyt potřebné vzdělání uplatnitelné později ve správě obce, vysílala i Jednota s finanční podporou své akolyty, tedy potenciální budoucí kněze, správce sborů a biskupy. V Archivu Matouše Konečného, posledního mladoboleslavského biskupa Jednoty bratrské, se dochovaly mimo jiné i sliby studentů zavazující mládence k návratu po studiích do služeb Jednoty.<sup>52</sup>

### 3. Vývoj evropských univerzit v 16. a raném 17. století s přihlédnutím k reformovanému školství

Jedním z klíčových hnutí 16. století, které významným způsobem ovlivnilo vývoj univerzit, byla reformace. Jednotlivé státy a místní obyvatelé reagovali na reformační myšlenky odlišným způsobem, což se projevuje i ve vývoji univerzit. Jistý problém pro historiky představuje i skutečnost, že ne každá univerzita tak byla nebo mohla být nazývána. Slovy Willema Frijhoffa: „Univerzity mohou být definovány jako všechny instituce vyššího vzdělání, které samy sebe považovaly za univerzitu, a byly takto legitimizovány de facto vyšší teritoriální autoritou udělením práva udílet akademické grady.“<sup>53</sup>

V tomto smyslu bylo mezi roky 1500–1620 v Evropě založeno přibližně 70 univerzit, akademií a jezuitských vyšších vzdělávacích ústavů. V rozmezí let 1501–1550 se jednalo o 22 katolických a 4 protestantské univerzity, velká část z nich byla založena na Pyrenejském poloostrově. V období 1550–1600 se zvyšuje podíl protestantských vysokých škol na 16 ku 31 katolickým. Velké procento z nových fundací se nacházelo v Říši. V první polovině 17. století, která byla poznamenána třicetiletou válkou, vzniklo na 14 katolických a 10 protestantských univerzit.<sup>54</sup>

V Evropě 16. a raného 17. století existovala hustá síť teologických seminářů a škol – švýcarské a hugenotské akademie, proslulé holandské školy, španělské konventní nebo kolejní univerzity, francouzské koleje základního vzdělání s kurzy filozofie a teologie a německá *gymnasia illustre* s jejich semi-univerzitní strukturou kopírující někdy čtyřfakultní schéma. Jako reakce na velké množství výukových ústavů začaly vznikat první „průvodce univerzit“, které se snažily orientovat studenta ve kvalitě učiva na vybraných školách, informovat o uznávání gradů či konfesním profilu institucí.

Vzorem pro univerzity v Říši, které nás budou s ohledem na téma studie nejvíce zajímat, byla pařížská univerzita, kde byla výuka rozdělena do čtyř fakult – artistické, právnické, lékařské a teologické. Po jejím vzoru vznikla roku 1502 i univerzita ve Wittenberku, která spustila velké náboženské hnutí, které se zároveň stalo silným základem pro reformy

<sup>51</sup> O této skutečnosti svědčí především nález studentské korespondence v archivu Matouše Konečného. Korespondenci vydala M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, passim.

<sup>52</sup> M. Růčková editovala sliby Jana Abdona, Řehoře Graffa, Jana Aetia, Jana Laubmanna, Jana Stadia, Tomáše Cedara, Jiřího Graffa a dva sliby Jana Apollona. Ibid, s. 195–198.

<sup>53</sup> Willem FRIJHOFF, *Patterns*, in: Hilde de Ridder-Symoens (ed.), *A History of the University in Europe, II, Universities in early modern Europe (1500–1800)*, Cambridge 1997, s. 68.

<sup>54</sup> Jejich výčet se nachází spolu s bohatou mapovou přílohou ibid., s. 84–98.



univerzit. Pravomoc udělovat univerzitám práva doktorských promoci měl v této době císař nebo papež. Protestantské univerzity se musely z věroučných důvodů spoléhat na osobu císaře. První vysokou školou založenou na konfesním principu byla marburská univerzita, které bylo právo udělování gradů přiznáno císařem až 14 let po jejím založení v roce 1527.

Pod vlivem humanismu se v průběhu 16. století objevilo v Říši několik dalších typů vyšších škol nazývaných *gymnasium illustre* a *gymnasium academicum*, které byly zaměřeny na filozofii, filologii či reformovanou teologii.<sup>55</sup> Tyto ústavy byly nejčastěji zakládány kalvínsky smýšlejícími říšskými hrabaty a knížaty. Kalvínským školám však císař odpíral právo udílet grady, nemohly tak být plnohodnotnými čtyřfakultními univerzitami. Bojkot kalvínských institucí měl za následek „vznik druhu univerzit, ve kterých grad a také celý fakultní systém byl méně důležitý, a kde pedagogika kvetla více než jinde“.<sup>56</sup> Herbornská akademie je jedním z ústavů, který neměl císařské právo udělovat grady, výuka na ní však dosáhla univerzitní úrovně. Množství studentů na ní dokládá, že kvalita výuky byla pro řadu studentů důležitější než institucionální struktura.<sup>57</sup>

Vedle luteránských a kalvínských škol existovaly v Říši školy katolické i ústavy, které bychom mohli označit za konfesně tolerantní. Jedna z těchto škol vznikla v 70. letech 16. století v Altdorfu v blízkosti českých hranic a zařadila se mezi nejnavštěvovanější cíle české a moravské akademické peregrinace.<sup>58</sup> Některé univerzity prošly v průběhu 16. století změnou konfese (např. Heidelberg) nebo byly po určitou dobu bikonfesní (Frankfurt nad Odrou).

### 3.1 Akademická peregrinace ve středoevropském srovnání

Akademická peregrinace, tedy cesta za vzděláním, je fenomén, který byl součástí již středověkého univerzitního vzdělávání.<sup>59</sup> Od počátku 16. století však jeho intenzita výrazně narostla a peregrinace se stala běžnou součástí vzdělání, nikoliv pouze vyšších vrstev, ale až tisíců studentů z celé Evropy, a to i v rámci preuniverzitního studia.<sup>60</sup> Týkala se tak i velmi mladých chlapců ve věku 8–13 let. Geografická mobilita studentů i žáků dosahuje svého vrcholu v druhé polovině 16. století a první polovině 17. století.<sup>61</sup> Novější bádání konstatuje, že *peregrinatio academica* byla spíše „celoevropským kulturním trendem nežli reálnou potřebou“, což platí obzvláště pro šlechtu.<sup>62</sup>

<sup>55</sup> Více o tomto typu škol Anton SCHINDLING, *Bildungsinstitutionen im Heiligen Römischen Reich deutscher Nation als Ziele der studentischen Migration. Wanderungen im Zeichen von Konfessionen und geistigen Strömungen*, in: Márta Fata – Gyula Kurucz – Anton Schindling (Hgg.), *Peregrinatio Hungarica. Studenten aus Ungarn an deutschen und österreichischen Hochschulen vom 16. bis zum 20. Jahrhundert*, Stuttgart 2006, s. 43–46.

<sup>56</sup> W. FRIJHOFF, *Patterns*, s. 50.

<sup>57</sup> Literatura k herbornské akademii viz pozn. 123.

<sup>58</sup> O tomto ústavu a jeho vztahu k českému prostředí více: Heinrich KUNSTMANN, *Nürnberg Universität, Altdorf und Böhmen. (Beiträge zur Erforschung der Ostbeziehungen deutscher Universitäten)*, Cologne – Graz 1963; Wolfgang MÄHRLE, *Peregrinatio pragensis und peregrinatio bohemica: Studenten aus Prag an der Nürnberger Hochschule in Altdorf*, in: Olga Fejtová – Jiří Pešek – Václav Ledvicka (edd.), *Ztracená blízkost. Praha – Norimberk v proměnách staletí*, Documenta Pragensia 29, Praha 2010, s. 299–324.

<sup>59</sup> Středověkou peregrinací v Říši tematizuje Rainer Christoph SCHWINGES, *Deutsche Universitätsbesucher im 14. und 15. Jahrhundert: Studien zur Sozialgeschichte des Alten Reiches*, Stuttgart 1986.

<sup>60</sup> Zajímavým pramenem jsou v tomto smyslu paměti Johanna Butzbacha: Leonhard HOFFMANN (ed.), *Wanderbuchlein des Johannes Butzbach genannt Piemontanus: aus dem Leben eines fahrenden Schülers*, Berlin 1988.

<sup>61</sup> Hilde de RIDDER-SYMOENS, *Mobility*, in: táž (ed.), *A History of the University in Europe*, II, s. 417.

<sup>62</sup> Martin HOLÝ, *Vzdělanostní mecenát v zemích České koruny (1500–1700)*, Praha 2016, s. 69.

Základní podmínkou umožňující peregrinaci mezi univerzitami či městskými školami bylo zvládnutí latiny jakožto vyučovacího jazyka. Většina peregrinujících proto měla za sebou studium na partikulární škole.<sup>63</sup> České a moravské studenty potkáváme na partikulárních školách domácích i zahraničních, obdobně i partikulární školy v českých městech byly navštěvovány studenty z Uher či Polska.<sup>64</sup> Další podmínkou putování studentů byl právní status umožňující svobodný pohyb mezi univerzitami.<sup>65</sup>

Rozdělení Evropy na tři konfesní skupiny – katolíky, luterány a reformované – zásadně změnilo vzorce studentských migrací. Konfesně vymezené školy často přitahovaly sympatičtější dané konfese z jiných zemí. Kolem roku 1600 tvořili cizinci 2/5 všech studentů v tehdy kalvínském Heidelbergu, z nichž mnoho dále studovalo na blízkých ústavech ve Štrasburku, Basileji či Ženevě. Studentské migrace hrály důležitou roli při šíření reformačních myšlenek. Z toho důvodu bylo někdy zemskými vládci bráněno v zahraničním studiu.<sup>66</sup>

Na počátku století měly značnou přitažlivost především luteránské nebo spíše filipistické univerzity, mezi kterými vynikal Wittenberk, největší a nejdůležitější univerzita na území tehdejší Říše. Druhou zásadní skupinu představují staré italské univerzity, především Padova, které byly navštěvovány bez ohledu na konfesní profil studenta. Ke konci století získaly velkou oblibu univerzity Spojených provincií, především Leiden, který se stal v 17. století největším mezinárodním centrem protestantismu, a na kterém v určitou dobu tvořili cizinci až polovinu zdejších studentů.<sup>67</sup>

Zvláště pro období 2. poloviny 16. století jsou zajímavým fenoménem šlechtické peregrinace, pro který se v odborné literatuře vžil název kavalírské cesty.<sup>68</sup> I ve vzdělání nobility získalo důležité místo latinské humanistické vzdělání, které se stalo nutnou společenskou výbavou každého urozeného. Význam šlechtické vzdělanosti postupně roste, v rozmezí let 1603–1612 tvořila šlechta dokonce až jednu třetinu všech imatrikulovaných studentů z českých zemí na zahraničních univerzitách!<sup>69</sup> Důležitou úlohu ve výuce mladých šlechtických potomků sehrávali preceptoři. Hlavní náplní jejich služby bylo doprovázení a doučování mladých urozených během jejich studií na partikulární škole či univerzitě. Vedle možnosti zajímavého výdělků byla hlavní motivací pro tuto službu možnost vyjet do zahraničí a studovat na některé zahraniční univerzitě, kde mohli získat akademický grad. O výběru konkrétního preceptora rozhodovaly jazykové schopnosti, konfese, předchozí

<sup>63</sup> Michal SVATOŠ, *Akademická peregrinace a cesty za vzděláním*, in: Lenka Bobková – Michaela Neudertová (edd.), *Cesty a cestování v životě společnosti*, Acta Universitatis Purkynianae philosophica et historica III, Studia Historica II, Ústí nad Labem 1995, s. 241–248, zde s. 244.

<sup>64</sup> Z rozboru manuálu Matouše Curia vyplývá, že se jednalo o cca 4 % studentů. Jiří PEŠEK, *Měšťanská vzdělanost a kultura v předbělohorských Čechách 1547–1620 (všední dny kulturního života)*, Praha 1993, s. 43–44.

<sup>65</sup> O velké chartě svobod Fridricha Barbarossy *Authentica habita* z roku 1155 M. SVATOŠ, *Akademická peregrinace*, s. 242.

<sup>66</sup> H. de RIDDER-SYMOENS, *Mobility*, s. 419–420.

<sup>67</sup> Gábor ALMÁSI, *Touring Europe: Comparing East Central European Academic Peregrination in the Sixteenth and Seventeenth Century*, in: Gábor Almási (ed.), *A Divided Hungary in Europe*, Newcastle 2014, s. 17–32.

<sup>68</sup> V českém prostředí např. Zdeněk HOJDA, „Kavalírské cesty“ v 17. století a zájem české šlechty o Itálii, in: Itálie, Čechy a střední Evropa, Praha 1986, s. 218–219; Jiří KUBEŠ, *Kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Habilitační práce na FF Univerzity Pardubice, Pardubice 2011; TÝŽ, *Náročné dospívání urozených: kavalírské cesty české a rakouské šlechty (1620–1750)*, Pelhřimov 2013.

<sup>69</sup> F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 44–45; J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 183–184, tab. 2, s. 198, tab. 6, s. 201. Pro vysokou šlechtu představuje hlavní vrchol období 1606–1612, pro nižší šlechtu pak roky 1607–1613. V celém sledovaném období let 1596–1620 tvořili nobilitovaní čtvrtinu až pětinu všech českých studentů na sledovaných zahraničních univerzitách.

zkušenosti či doporučení ze strany respektované vzdělanostní autority. Konfesijní identitu konkrétních vychovatelů lze opravdu obtížně určit, pouze výjimečně se však stávalo, že by byl vychovatel jiné konfese nežli pán. Většina preceptorů české a moravské nobility byla absolventy partikulárních nekatolických škol, přibližně 25 % vychovatelů bylo spjato s pražskou univerzitou. U drtivé většiny z nich máme zaznamenanou i literární činnost.<sup>70</sup>

### 3.2 České a moravské peregrinace v období 1575–1620

Zcela nezbytný pro pochopení rozdílných trendů v akademické peregrinaci 16. a 17. století je i regionální aspekt. Vývoj české a moravské peregrinace měl v této době dynamiku odlišnou od polské či uherské. V 16. století sledujeme postupný růst počtu imatrikulací, vrcholící v rozmezí let 1608–1615. Po Bílé hoře následuje propad, který se vyrovnává až po polovině 17. století.<sup>71</sup> Rozdíly jsou nejpatrnější při pohledu na konkrétní vysoké školy. Například na univerzitách v Heidelbergu a Basileji, hojně navštěvovaných českými a moravskými studenty, se zapsal pouze jeden student ze šarišské stolice, v Herbornu a Marburku dokonce ani jeden.<sup>72</sup> Komplexní srovnání však zatím není úplně možné. Chybí k němu jak absolutní čísla studentů z jednotlivých zemí v konkrétní době, tak i komparativní data pro řadu univerzit.<sup>73</sup>

Důkladněji se nejprve zaměřím na české a moravské studenty. V letech 1560–1620 se jich zapsalo na německých univerzitách 2709, což je více než rakouských (2093), polsko-litevských (1721) a maďarských (1524).<sup>74</sup> Zdaleka však nedosahuje počtu 6859 Slezanů, což lze vysvětlit neexistencí univerzity ve Slezsku.<sup>75</sup>

Největší počet studentů v průběhu 16. století odcházel na luteránské univerzity. Nejnavštěvovanější z nich bylo Lipsko, které bylo navíc atraktivním obchodním centrem. Průměrně na ní nalezneme až deset studentů z Čech a Moravy ročně. Na druhém místě stál Wittenberk. Méně inskripce zaznamenáváme na univerzitách v Jeně, Tübingenu, Frankfurtu nad Odrou a Giessenu, sporadicky byly navštěvované univerzity v Královci, Greifswaldu a Rostocku. Jednalo se především o studenty z konfesně luterských oblastí, kteří po studiích na latinských městských školách vcelku přirozeně navštěvovali luterské univerzity v Říši.<sup>76</sup> Zvláštní pozici zaujímá konfesně tolerantní akademie v Altdorfu u Norimberka, na ní nalezneme největší počet šlechtických studentů vůbec. Zdejší studenti dále peregrinovali jak na luteránské, tak i kalvínské univerzity.<sup>77</sup>

<sup>70</sup> Nejnověji o preceptorech monografie M. HOLÝ, *Ve službách šlechty*, passim.

<sup>71</sup> To je patrné především ze soupisů studentů vedených do 18. století. J. V. ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska*, passim; K. HRDINA, *Studenti z českých zemí*, s. 32–66.

<sup>72</sup> László SZÓGI – Peter KÓNYA, *Sáros megyei diákok az európai egyetemeken 1378–1918. Šarišští studenti na evropských univerzitách 1387–1918*, Budapest 2012, s. 173, 283 a 309.

<sup>73</sup> G. ALMÁSI, *Touring Europe*, s. 22–23. Dodnes se užívá monografie Franz EULENBURG, *Die Frequenz der deutschen Universitäten von ihrer Gründung bis zur Gegenwart*, Leipzig 1904.

<sup>74</sup> Data pocházejí ze studie Alfred KOHLER, *Bildung und Konfession. Zum Studium der Studenten aus den habsburgischen Ländern an Hochschulen im Reich (1560–1620)*, in: Grete Klingenstein – Heinrich Lutz – Gerald Stourzh (Hgg.), *Bildung, Politik und Gesellschaft*. Studien zur Geschichte des europäischen Bildungswesens vom 16. bis zum 20. Jahrhundert, Wien 1978, s. 64–123.

<sup>75</sup> O slezské peregrinaci v raném novověku především Claudia ZONTA, *Schlesische Studenten an italienischen Universitäten. Eine prosopographische Studie zur frühneuzeitlichen Bildungsgeschichte*, Stuttgart 2004.

<sup>76</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 177, a mapa 2 s. 205.

<sup>77</sup> Tabulka graduovaných na vybraných německých univerzitách viz F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 48; imatrikulovaní studenti na vybraných univerzitách viz tabulku na s. 51.

Na kalvínských univerzitách se zapsalo v průběhu pětadvaceti let před Bílou horou celkem méně českých studentů než ve Wittenberku, nadprůměrný však byl počet zapsaných šlechticů, který dosáhl 40 % všech imatrikulovaných. Dále na nich nalezneme měšťany z Prahy, východních Čech a Polabí. Nejvíce imatrikulací bylo provedeno v Basileji, poté v Heidelbergu, který byl živým kurfiřtským městem. Univerzita v Marburku se stala kalvínskou až v roce 1605. Zvláště oblíbená byla ženevská akademie, především díky slavnému teologovi Theodoru Bezovi. Nejvíce studentů se imatrikulovalo na kalvínských univerzitách v rozmezí let 1605–1612.

Katolické studenty nalezneme nejčastěji na vyhlášených italských univerzitách v Bologni či Sieně či německých univerzitách v Dillingenu, Freiburgu in Breisgau či na akademii ve Štýrském Hradci. Nově zakládané jezuitské školy se dle studijních cest jeví jako součást konfesně uzavřené soustavy.

Co se sociální skladby týče, z výzkumu, který provedli Jiří Pešek s Davidem Šamanem, vyplynulo, že na zahraničních univerzitách nejčastěji studovali z českých zemí měšťané.<sup>78</sup> Venkovské obyvatelstvo je v matrikách zaznamenáno ojediněle. Nabyté vzdělání mohlo být cestou ke společenskému vzestupu, pro vykonávání některých povolání se stává takřka nezbytným. Univerzitní student se také mohl stát členem komunity autorů příležitostných, tiskem vydávaných latinských textů, zejména poezie.

Jeden z důvodů pro akademickou peregrinaci z českého a moravského prostoru na zahraniční univerzity lze spatřovat v chybějícím vyšším právnickém a medicínském vzdělání a nemožnosti nabytí na pražské univerzitě doktorské grady.<sup>79</sup> Se studijním zaměřením však s jistotou můžeme počítat pouze u cest, které byly zakončeny mistrovským či doktorským titulem. Osobnosti toužící po skutečném hlubokém akademickém vzdělání však představují statisticky pouze malý zlomek všech inskribovaných studentů.<sup>80</sup> Některé studenty je proto lepší podle Michala Svatoše nazývat spíše „návštěvníky“ než „studenty“ univerzit.<sup>81</sup> Akademická peregrinace byla především dobovým kulturním trendem postihujícím široké společenské vrstvy.

Motivace k cestě na zahraniční univerzitu mohly být opravdu různorodé. Patřila mezi ně touha získat zkušenost, cesta za slavným učencem, výuka cizích jazyků, finanční přilepšení či navázání obchodních kontaktů. Již samotná cesta a pobyt v univerzitním městě hrály jistou roli ve vzdělání jedince. Jiří Pešek zdůrazňuje jejich společensko-kulturní význam a poukazuje na snahu začlenit se do určité sociální „sítě“ a zvýšit si svou prestiž.<sup>82</sup>

<sup>78</sup> Podle stavu rozděluje Jiří PEŠEK – Michal SVATOŠ, *Sociální důsledky akademické peregrinace v českých zemích druhé poloviny 16. století*, in: Opera instituti historici Pragrae, Miscellanea C-4, Pocta Josefu Petráňovi, Praha 1991, s. 183, tab. 2, s. 198, tab. 6, s. 201. Do roku 1608 nalezli v matrikách kolem 40 měšťanských studentů ročně, poté jejich počet rostl až na 55 ročně. Vrchol představuje období 1610–1615 s průměrem 70 studentů ročně.

<sup>79</sup> Základní literaturou k dějinám Univerzity Karlovy v tomto období je stále Michal SVATOŠ (ed.), *Dějiny Univerzity Karlovy*, I, passim.

<sup>80</sup> F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 43–44, uvádějí maximálně 25 %. Z toho usuzují, že „pražská univerzita přes svůj málo utěšený stav měla rozhodující vliv na kvalifikovanou inteligenci v Čechách, vyjímaje ovšem oblasti se silným německým prvkem“.

<sup>81</sup> M. SVATOŠ, *Akademická peregrinace*, s. 245.

<sup>82</sup> Univerzitní studenti se zařadili do komunity „literátů“. Jiří PEŠEK, *Studijní cesty mládeže z českých zemí v době předbělohorské. Úvahy nad sociokulturními kontexty vzdělanostních migrací*, in: Jiří Mikulec – Miloslav Polívka (edd.), *Per saecula ad tempora nostra*, Sborník prací k šedesátým narozeninám prof. Jaroslava Pánka, I, Praha 2007, s. 448–451.

O volbě univerzity rozhodovala vzdálenost, velikost a atraktivita města, přírodní pohromy, epidemie, cena za nabytí akademického gradu, komunikační překážky či rodinné tradice. Z výzkumů taktéž vyplývá, že konfese nebyla překážkou studia studenta s výjimkou vypjatě kalvínských univerzit a jezuitských vysokých škol.<sup>83</sup>

### 3.3 *Polské peregrinace*

Značný úbytek studentů lze v průběhu 16. století sledovat i na polské univerzitě v Krakově, která byla v předchozím století hojně navštěvována studenty z Čech, Slezska i Uherska. Univerzitu nejčastěji vyhledávanou polskými studenty 16. století byla italská Padova, kde se zapsalo na 1400 studentů, mnohem více než českých, slezských či uherských, méně však než rakouských.<sup>84</sup>

Podrobněji se podíváme na peregrinaci polských a litevských studentů na německých univerzitách v letech 1570–1620.<sup>85</sup> V 70. letech je možné sledovat pokles počtu peregrinujících oproti předchozí době (309 osob oproti 422 v 50. letech). Nejnavštěvovanějšími ústavy byly Lipsko, Ingolstadt, Královec, Heidelberg a Frankfurt nad Odrou. V 80. letech z matrik víme o 412 osobách. Pozoruhodná je zvýšená frekvence na katolických školách – 108 studentů v Ingolstadtu a 36 v Dillingenu. Z protestantských univerzit byly nejnavštěvovanější Královec (63), Altdorf (57), Lipsko (51) a Heidelberg (45). V 90. letech za studiem vycestovalo na 437 polských a litevských studentů. Na katolických školách sledujeme již 35,4 % všech studentů, nejnavštěvovanější školou byl stále Ingolstadt (102). Mezi navštěvované protestantské vysoké školy stále patřil Královec (73), Altdorf (69), Heidelberg (65), Lipsko (47) a Frankfurt nad Odrou (33).

V letech 1601–1610 evidujeme největší počet v rámci desetiletí: 502 osob. Celkem 217 studentů se zapisuje na katolické školy v Ingolstadtu (93), Würzburgu (53) a Dillingenu (37). Nejnavštěvovanější protestantskou univerzitou byl Heidelberg (64), následován Altdorfem (44), Frankfurtem nad Odrou (36), Lipskem (35) a Marburkem (29). Ve Wittenberku nacházíme pouhých devět polských a litevských studentů. Mírný úbytek studentů na 471 osob zaznamenáváme v posledním období 1611–1620. Již skoro polovina studentů se imatrikulovala na katolických školách, nejčastěji v Ingolstadtu (133) a Würzburgu (42). Heidelberg byl stále nejnavštěvovanější z protestantských škol (63), dále pak Frankfurt nad Odrou, Lipsko a Marburk (všude 30 osob) a Herborn, kde se zapsalo kolem 20 osob. Velký podíl mezi peregrinujícími připadl šlechtě.

### 3.4 *Uherské peregrinace*

Na rozdíl od situace v Čechách, Rakousku či Polsku, maďarští studenti stále postrádali „domácí“ univerzitu. Akademická peregrinace na zahraniční školy tak představovala

<sup>83</sup> J. Pešek a David Šaman našli pouze dvanáct případů peregrinace mezi luterskou a kalvínskou univerzitou z řad měšťanů v období pětadvaceti let před Bílou horou. J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 176.

<sup>84</sup> G. ALMÁSI, *Touring Europe*, s. 28.

<sup>85</sup> Vycházím zde z příslušných kapitol knihy Dorota ŻOŁĄDZ-STRZELCZYK, *Peregrinatio academica. Studia młodzięzy polskiej z Korony i Litwy na akademiach i uniwersytetach niemieckich w XVI i pierwszej połowie XVII wieku*, Poznań 1996, s. 45–94.

jedinou možností nabytí univerzitního vzdělání. Do roku 1526 byly nejčastěji navštěvovanými univerzitami Krakov a Vídeň.

Po bitvě u Moháče je zdaleka nejvyhledávanější univerzitou luteránský Wittenberk (1242 osob v období 1526–1600), kde uherští a transylvánští studenti založili maďarskou kolej. V Říši byly dále navštěvovány univerzity ve Frankfurtu nad Odrou (116) a Heidelbergu, který byl hojně vyhledáván na konci století. Movitější studenti a příslušníci uherské šlechty navštěvovali italské univerzity, mezi kterými má přední místo Padova s přibližně 400 studenty. Po roce 1620 lze sledovat další dramatickou změnu ve studijních migracích. Po celé 17. století je možné sledovat zvyšující se počet studentů v zahraničí i přetrhání dříve běžných cest do Padovy či Wittenberku. Nejnavštěvovanější školou se znovu stává blízká vídeňská univerzita.<sup>86</sup>

László Szögi označuje za období největšího boomu uherské akademické peregrinace období 1560–1620. Všimá si, že uherské peregrinace té doby sledují celoevropské trendy, na rozdíl třeba od 17. století.<sup>87</sup> V období 1576–1600 putovali maďarští studenti v celkovém počtu kolem 1500 osob nejčastěji na německé univerzity (794), pak do Itálie (187), Čech a Moravy (180), následuje Polsko (127) a Vídeň (110). V následujícím čtvrtstoletí sledujeme podobný obraz – mezi 1848 studenty bylo nejvyhledávanější Německo (862), Vídeň (158), Polsko a Litva (138), Itálie (134). Zájem byl především o protestantské univerzity, nejčastěji Wittenberk.

Několik údajů máme i o peregrinaci studentů z části dnešního Slovenska. Z bratislavské stolice se v období 1526–1600 nejvíce studentů zapsalo na univerzitu ve Vídni (84), následována byla Wittenberkem (25) a Padovou (15). V Praze se zapsalo pouze 5 studentů, překonala ji Olomouc s 9 matriculacemi.<sup>88</sup> Na kalvínských školách se zapsalo pouhých 11 studentů, z nichž nejslavnějším byl bezpochyby Albert Szenczi Molnár, rodák ze Sence, který studoval postupně na školách ve Wittenberku, Štrasburku, Heidelbergu, Lausanne, Ženevě, Padově, Herbornu, Marburku a v Londýně. Několik let působil na altdorfské akademii, kde pracoval na básnickém převyprávění Davidových žalmů. V letech 1607–1611 pobýval v Marburku, kde překládal Bibli do maďarštiny.<sup>89</sup>

## 4. Medailony vybraných reformovaných škol

### 4.1 Basilej

První basilejská univerzita, až do 19. století jediná univerzita na švýcarské půdě, byla založena během zde konaného církevního koncilu roku 1432 městskou radou jako poměrně malá instituce.<sup>90</sup> Výuka byla omezena pouze na teologii a právo. Již o pět let později zde

<sup>86</sup> G. ALMÁSI, *Touring Europe*, s. 29–31.

<sup>87</sup> László SZÖGI, *Die Forschung der ungarländischen Studenten an den europäischen Universitäten von 16. bis 18. Jahrhundert. Forschungsgeschichte, Methodologie, Ergebnisse*, in: Krzysztof Ożóg – Maciej Zdanek (Hgg.), *Universitätstudium und Gesellschaft in Mitteleuropa vom 15. bis zum 18. Jahrhundert*, Kraków 2017, s. 41–53.

<sup>88</sup> Miroslav KAMENICKÝ – László SZÖGI, *Studenti z Bratislavskej stolice na zahraničných univerzitách a vysokých školách do roku 1918*, Bratislava 2017, s. 43.

<sup>89</sup> Informace o něm viz *ibid.*, s. 47.

<sup>90</sup> Stručný medailon univerzity lze dohledat in: Laetitia BOEHM – Rainer A. MÜLLER (Hgg.), *Universitäten und Hochschulen in Deutschland, Österreich und der Schweiz: eine Universitätsgeschichte in Einzeldarstellungen*,

však byla vyučována i řečtina. Univerzité byly uděleny obvyklé výsady a byla organizována po vzoru starších univerzit v Paříži a Boloni. Univerzitní statuta byla koncipována podle erfurtských. S koncem koncilu však zaniká roku 1450 i místní *studium generale*.

Myšlenka na vlastní univerzitu však žila ve městě dál. Městská rada se proto obrátila na papeže Pia II., který vydal roku 1459 privilegium, na základě kterého započala basilejská univerzita výuku 4. dubna 1460. Basilej se stala jedním z mála císařských měst s nezávislou univerzitou. Instituce byla úzce spjata s městem – rektora jmenovala městská rada vždy na půl roku. Z mnoha důvodů, mezi které patřila konkurence jiných nových univerzit či morové epidemie, ale zpočátku nepřesahovala regionální význam. Na konci 15. století se však Basilej stala předním centrem švýcarského humanismu. Zdejší knihtisk patřil k evropské špičce a univerzita podporovala vzdělance i nové humanitní obory. Právě z ní pocházeli první profesori škol ve Štrasburku a Altdorfu.

V roce 1529 byla výuka během propukající reformace pozastavena. Mnoho profesorů odešlo na univerzitu do Freiburgu, což zapříčinilo personální krizi. Roku 1532 byla znovu otevřena jako čtyřfakultní reformovaná univerzita s novými statuty a značně rozsáhlými právy. Hlavním úkolem ústavu byla výchova nového kléru. Důležitou roli v příklonu města k reformaci sehrál významný teolog Johannes Oekolampadius, jehož výklad eucharistie později přijal i Jan Kalvín.

V 50. letech se Basilej stala místem střetu luteránství a kalvinismu. Od roku 1553 byl farářem při hlavním chrámu zastáncem luterské reformace Simeon Sulzer, který o rok později získal i místo profesora teologie na zdejší univerzitě. Největšího věhlasu však dosáhla univerzita v 70. letech, kdy se díky své výhodné poloze, konfesní toleranci i věhlasným profesorům stala univerzitou celoevropského významu. Mezi významné osobnosti můžeme počítat doktora Felixe Plattera, doktora Theodora Zwingera, právníky Bonifáce Amerbacha a jeho syna Basilia Amerbacha mladšího.

V této době sledujeme i zápas o teologický profil univerzity. Proti luterskému směru prosazovanému Simeonem Sulzerem se postavil jeho bývalý žák Johann Jacob Grynaeus, který zastával od roku 1575 pozici profesora Starého zákona.<sup>91</sup> Grynaeus se rozešel s luterstvím především v učením o večeři Páně a stal se příznivcem kalvinské teologie. V roce 1577 odmítl podepsat *Formuli svornosti* a přesvědčil basilejskou městskou radu, aby totéž přikázala i svým stipendistům na německých univerzitách. I když se mu nepodařilo prosadit přijetí *Helvétské konfese*, jeho kalvinizační snahy nebyly bez úspěchu. Spor ukončila až smrt starého teologa Sulzera v roce 1585.

Johanna Jacoba Grynaea povolal v roce 1584 falcký kurfiřt Jan Kazimír na heidelberskou univerzitu, aby zde reformoval výuku v kalvinistickém směru. Basilejská rada následně nabídla Grynaeovi uvolněné místo nejvyššího faráře při hlavním chrámu. S tímto úřadem

Düsseldorf 1983, s. 43–46; Karlheinz GOLDMANN, *Verzeichnis der Hochschulen*, Neustadt an der Aisch 1967, s. 36–37, z nich vychází i medailon in: K. SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 61–62. Podrobnou monografii potom představuje Edgar BONJOUR, *Die Universität Basel – von den Anfängen bis zur Gegenwart, 1460–1960*, Basel 1971. V českém prostředí dějiny basilejské univerzity na přelomu 16. a 17. století přiblížili Julius GLÜCKLICH (ed.), *O cestě za korespondenci Václava Budovce z Budova*, Věstník české akademie císaře Františka Josefa 14, 1905, s. 47–53, K. SITA, *Studenti z českých zemí*, s. 14–19, a Martin HOLÝ – Marta VACULINOVÁ, *Milites Apollinis. Studenti medicíny z českých zemí na basilejské univerzitě v 16. a raném 17. století*, AUC-HUCP 61/1, 2021, s. 11–35.

<sup>91</sup> Základní informace o něm v českém prostředí přináší J. GLÜCKLICH (ed.), *O cestě*, s. 45–68, a J. JUST (ed.), *Kněžská korespondence*, s. 285.

se pojila i funkce profesora teologie na zdejší univerzitě. I přes počáteční výhrady Johann Jacob Grynaeus nabízený úřad přijal a vrátil se do Basileje v roce 1586. V dalších letech se snažil mimo jiné o zvelebení středního školství. Korespondoval s významnými představiteli české a moravské nekatolické opozice, zejména s Václavem Budovcem z Budova a Karlem st. ze Žerotína.<sup>92</sup> Na univerzitě s ním navázalo mnoho členů Jednoty bratrské, dochovala se část jeho korespondence s bratrským biskupem Bartolomějem Němčanským.<sup>93</sup> Zemřel 30. srpna roku 1617.

Mezi jeho významné žáky můžeme počítat i opavského rodáka Amanda Polana z Polansdorfu.<sup>94</sup> Nejprve studoval od roku 1571 na gymnáziu sv. Alžběty ve Vratislavi. Roku 1583 byl imatrikulován v Tübingen a ještě téhož roku v Basileji, kde se pod vlivem Johanna Jacoba Grynaea přiklonil ke kalvinismu. V roce 1584 studoval v Ženevě u Theodora Bezy, kde vstoupil jako vychovatel do služeb Karla st. ze Žerotína. V žerotínských službách působil i nadále – s Janem Divišem ze Žerotína byl v roce 1588 zapsán v Heidelbergu, v letech 1591–1596 doprovázel jako vychovatel Ladislava Velena ze Žerotína na studijních cestách do Štrasburku, Basileje a Ženevy. Mezitím byl promován na doktora teologie v Basileji. Pedagogicky působil na bratrské škole v Ivančicích a v roce 1596 byl povolán do Basileje, kde se stal profesorem Starého zákona. Po dvě období zastával místo děkana teologické fakulty a v letech 1600 a 1609 byl i rektorem univerzity. O intenzivním styku s Jednotou bratrskou svědčí vedle korespondence i překlady jeho spisů *Rozdílové teologické* a *Summa učení o věčném Božím přetřizení všech věcí, zvláště vyvolených a bezbožných*, které byly vytištěny v Kralicích.<sup>95</sup> Jeho proslulost dosahovala až do Čech, o čemž svědčí slova bratrského kněze Jana Svatoše: „I ovšem, když jest učený muž. To tě tak, když prý býval v Bazileji u Amanda.“<sup>96</sup> Amand Polan zemřel v Basileji v červenci roku 1610.

Basilejská matrika obsahuje pro roky 1460–1665 jména přibližně 16 500 studentů.<sup>97</sup> S českými a moravskými scholáry se na švýcarské univerzitě setkáváme ve větším počtu poprvé v 70. letech 16. století. Jiří Pešek s Davidem Šamanem ji označili za univerzitu se stálou návštěvností, která byla častým cílem šlechtických cest za vzděláním.<sup>98</sup> Po Bílé hoře v matrice nacházíme zápisy dalších 18 studentů, mezi nimiž je i Ludvík Kepler, syn známého

<sup>92</sup> František Hrubý našel 57 dopisů, které svědčí o vzájemné korespondenci basilejského profesora s příslušníky rodu Žerotínů. Libuše URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *Etudiants tchèques aux écoles protestantes de l'Europe occidentale à la fin du 16<sup>e</sup> et au début du 17<sup>e</sup> siècle: Documents*, Brno 1970.

<sup>93</sup> Jejich vzájemnou korespondenci editoval J. GLÜCKLICH (ed.), *O cestě*, s. 53–68.

<sup>94</sup> Základní literaturu k Polanovi v českém prostředí představuje: J. HEJNÍK – J. MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví*, V, s. 217–218; J. GLÜCKLICH (ed.), *O cestě*, s. 50–53; František HRUBÝ, *Kalvínský theolog a bouře opavská r. 1603*, Český časopis historický 37, 1931, s. 593–601. Podrobněji obsáhla práce Karel SITA, *Život a dílo Amanda Polana z Polansdorfu*, Disertační práce na Komenského evangelické bohoslovecké fakultě, Praha 1951.

<sup>95</sup> Viz Knihopis K14132 a Knihopis K14132a.

<sup>96</sup> Dopis Jana Svatoše Matouši Konečnému z 8. srpna 1612 in: J. JUST (ed.), *Kněžská korespondence*, s. 221.

<sup>97</sup> Matriku zpřístupnil tiskem H. G. WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel*, I–III, passim. Seznam českých studentů vydal K. SITA, *Studenti z českých zemí*, s. 14–19. Některá jména následně doplnil Adolf TUREK, *Význam univerzitních matrik vydaných po r. 1935 pro studium dějin Jednoty*, Bratrský sborník 1967, s. 164–168.

<sup>98</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 185–189.



astronoma.<sup>99</sup> Posledním zapsaným je k roku 1645 Petr Securius, kazatel sboru Jednoty bratrské ve slovenské Skalici, kterého ke studiu v zahraničí dovedl Jan Amos Komenský.<sup>100</sup>

Z rozboru seznamu českých a moravských studentů podle sociálního původu pro roky 1575–1620 vyplývají následující skutečnosti.<sup>101</sup> Ze 70 českých studentů se imatrikulovalo 5 pánů, 29 rytířů, 30 měšťanů (z toho 15 Pražanů), 1 vesničan a 5 osob, jejichž stavovský původ zůstal nejistý.<sup>102</sup> Moravských studentů se imatrikulovalo 66, z toho 18 pánů, 18 rytířů, 17 měšťanů, 6 vesničanů a 9 nejistých.<sup>103</sup> Počet českých a moravských studentů v Basileji je téměř shodný, moravské peregrinace se však v mnohem vyšší míře účastnili členové panského stavu oproti spíše měšťanskému a rytířskému charakteru českých peregrinací. Více než polovinu všech moravských scholárů tvořili představitelé moravské šlechty, oba stavy zde byly zastoupeny rovnoměrně.

Druhou sledovanou kategorií jsou proměny peregrinací v čase.<sup>104</sup> V 70. a 80. letech 16. století evidujeme v basilejské matrice 19 českých a 6 moravských studentů. Většina studentů se imatrikulovala samostatně nebo případně ve dvojici. Zápisy jsou rovnoměrně rozloženy v čase. V 90. letech zaznamenáváme značný úbytek českých scholárů, pouze 6 za celé desetiletí, oproti zvyšujícímu se počtu 15 Moravanů. Více než polovina zápisů pochází z let 1595–1596. V rozmezí let 1600–1604 se zvyšuje počet českých studentů na 14, z nichž 8 se zapsalo v roce 1604. Pro moravské studenty představuje toto krátké období fázi mimořádného zájmu o švýcarský vzdělávací ústav – matrika eviduje 25 studentů, z nichž 12 se zapsalo v letech 1603–1604.<sup>105</sup> Svoji roli v tom sehrály i větší studijní skupiny, kterých sledujeme 5 s průměrem 3 studenti na skupinu. Období let 1605–1612 můžeme považovat za „zlatý věk českých kalvínských peregrinací“.<sup>106</sup> Tomu odpovídá i 27 českých imatrikulací, téměř 3,5 studentů ročně. Nejfrekventovanější se jeví rok 1612 s 9 imatrikulacemi. Naopak zájem Moravanů klesal, což dokládá 10 zápisů. V letech 1613–1620 zachycuje basilejská matrika 4 české a 10 moravských studentů. Celkem 7 moravských studentů se imatrikulovalo v době probíhajícího stavovského povstání v letech 1619–1620.

## 4.2 Heidelberg

Falcká univerzita v Heidelbergu je druhou nejstarší univerzitou na území dnešního Německa.<sup>107</sup> Za jejího zakladatele je pokládán kurfiřt Ruprecht I., který vydal roku 1386 na

<sup>99</sup> Třetí díl edice matriky končí rokem 1665. Šlo mi zde především o postihnout období třicetileté války. H. G. WACKERNAGEL (Hg.), *Die Matrikel der Universität Basel*, III, 1.c.

<sup>100</sup> Ferdinand HREJSA, *Sborové Jednoty bratrské*, Praha 1939, s. 244–245.

<sup>101</sup> Viz Příloha – Soupisy č. 1 a 2.

<sup>102</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

<sup>103</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>104</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1 a 2.

<sup>105</sup> Jak vyplývá z grafu č. 2, jedná se statisticky o největší počet moravských studentů na jedné ze sledovaných institucí v časovém úseku pěti let.

<sup>106</sup> Největší frekvence na kalvínských školách je ve zkoumaném období 1596–1620 v rozmezí let 1605–1612 (153 ze 242 studentů, cca 63 %). J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 187.

<sup>107</sup> Stručný medailon univerzity lze dohledat in: L. BOEHM – R. A. MÜLLER (Hgg.), *Universitäten und Hochschulen*, s. 191–200; K. GOLDMANN, *Verzeichnis*, s. 168–169; z nich vychází i K. SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 67–68. Monograficky o heidelbergské univerzitě pojednávají Peter CLASSEN – Eike WOLGAST, *Kleine Geschichte der Universität Heidelberg*, Berlin – Heidelberg – New York 1983; dále srov. Wilhelm DOERR (et al.), *Semper apertus. Sechshundert Jahre Ruperts-Karls-Universität Heidleberg 1386–1986*, I, *Mittelalter und Frühe Neuzeit 1386–1803*, Berlin – Heidelberg – New York – Tokyo 1985.

základě papežského privilegia soubor zakládacích listin. Potřebu vybudovat novou univerzitu podnítilo papežské schizma. Studenti z německých zemí podporovali římského papeže, díky čemuž měli omezený přístup na francouzské univerzity. V počtu studentů však patřila heidelberská univerzita zpočátku mezi nejmenší *studia generale*, nemohla se rovnat vysokým školám v Erfurtu nebo později založené univerzitě v Lipsku. Zvýšeného významu nabyla na přelomu 14. a 15. století, kdy se falcký kurfiřt Ruprecht III. stal římským králem.

Heidelberg byl zásluhou zdejšího kurfiřtského dvora jedním z prvních center německého humanismu. Těžkou ranou pro univerzitu byl vývoj v prvních desetiletích reformace. Výrazný úbytek studentů se podařilo falcké vysoké škole zvrátit až v polovině 16. století. Jistě k tomu pomohla i nová statuta osobně schválená Phillipem Melanchtonem, která byla vydána roku 1558.

Za zlatý věk univerzity lze pokládat období 2. poloviny 16. století, kdy se stala vyhledávanou institucí a evropským centrem kalvinismu. Popularitě taktéž napomáhala blízkost kurfiřtského dvora. Výrazný nárůst studentů zaznamenáváme v 60. letech poté, co falcký kurfiřt Fridrich III. (vládl 1559–1576) zavedl v zemi kalvinismus. Heidelbergu se tehdy přezdívalo „německá Ženeva“. Roku 1563 zde byl sepsán profesorem dogmatiky Casparem Olevianem a vratislavským rodákem Zachariasem Ursinem jeden ze základních dokumentů kalvinistického vyznání – *Heidelberský katechismus*.

Následující falcký kurfiřt Ludvík VI. (vládl 1576–1583) se však navrátil k luterství, což vedlo k odchodu reformovaných profesorů z Heidelbergu. Došlo k založení univerzity v Neustadtu an der Haardt, která však zanikla po návratu reformovaných učenců do Heidelbergu, fungovala tedy necelých sedm let.<sup>108</sup> Od roku 1584 plnil Heidelberg roli hlavního centra německých kalvinistů. Na univerzitu byl kurfiřtem Janem Kazimírem povolán slavný basilejský profesor Johann Jacob Grynaeus, aby reformoval zdejší výuku v kalvínském směru. Na necelé dva roky se stal profesorem teologie i vychovatelem budoucího kurfiřta Fridricha IV. Záhy byl však povolán zpět do Basileje.

Z proslulých učenců 50.–80. let lze jmenovat francouzského reformovaného teologa Pierra Boquina, profesora dogmatiky Caspara Oleviana, lékaře Thomase Erasta či básníka a profesora botaniky Petra Lotichia.<sup>109</sup> V 90. letech zde zastával místo profesora dějin Johannes Lampadius, který se později stal kazatelem v kostele sv. Štěpána v Brémách a profesorem teologie a dějin na zdejším gymnáziu.<sup>110</sup> Mezi významné osobnosti univerzity prvních dvou desetiletí 17. století můžeme označit teologa Davida Parea. V letech 1598–1602 zastával místo profesora Starého zákona, poté až do své smrti roku 1622 místo profesora Nového zákona. Právě u něj studoval v Heidelbergu Jan Amos Komenský.<sup>111</sup>

Významnou osobností propojující heidelberkou univerzitu s českým prostředím je bezpochyby reformovaný teolog a kazatel Abraham Scultetus. Ten se podílel na školní reformě v Horní Falci i na organizaci reformovaných sborů v oblastech severozápadního Německa a v Braniborsku. V roce 1612 zastával místo dvorního kazatele v Heidelbergu, kde se o šest

<sup>108</sup> O tomto ústavu více K. GOLDMANN, *Verzeichnis*, s. 168–169. Matrika této školy se bohužel ztratila.

<sup>109</sup> Základní biografická data pocházejí z online biografické databáze: <<https://www.deutsche-biographie.de/>> (citováno 26. dubna 2021).

<sup>110</sup> Pod jeho vedením zde disputoval např. bratrský student Mikuláš Achior. M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 199.

<sup>111</sup> *Studia Komenského v Heidelbergu* přibližuje Miroslav KUNŠTÁT, *Od Vltavy k Neckaru. Akademická peregrinace mezi pražskou a heidelberskou univerzitou v průběhu šesti staletí*, in: Jiří Pešek – Oldřich Tůma (edd.), *O dějinách a politice. Janu Křenovi k sedmdesátinám, Ústí nad Labem 2001*, s. 71–97, zde s. 85–88.

let později stal profesorem Starého zákona. V roce 1619 odešel do Čech s nově zvoleným českým králem Fridrichem Falckým. Z pozice dvorského kazatele byl hlavním protagonistou tzv. „očisti“ katedrály sv. Víta v roce 1619.<sup>112</sup> Neúspěšná ambiciózní politika kurfiřta a pozdějšího českého „zimního krále“ znamenala pro univerzitu katastrofu – na počátku třicetileté války byla obsazena ligistickým vojskem a zdejší knihovna byla konfiskována kurií.

Heidelberská matrika eviduje pro období 1386–1662 na 32 170 osob.<sup>113</sup> První bakaláři i magistři falcké univerzity přišli z Prahy, odkud dále proudili do Heidelberku profesori i studenti až do počátku husitských válek.<sup>114</sup> Výraznější nárůst počtu českých i moravských scholárů zaznamenáváme v matrice následně až počátkem 50. let 16. století. Po Bílé hoře je navštěvována již jen sporadicky. Jiří Pešek s Davidem Šamanem ji označili za univerzitu se stálou návštěvností s výjimkou období 1608–1609 a 1618–1620. Nejvíce studentů se zde zapsalo v letech 1607 a 1610. Byla častou zastávkou na šlechtických cestách, nejčastěji odsud směřovali na švýcarské vysoké školy v Ženevě a Basileji. Pro měšťany mnohdy představovala kvůli finanční náročnosti závěrečný cíl jejich cesty.<sup>115</sup>

Aktualizované seznamy českých a moravských studentů pro roky 1575–1620 nám umožňují analyzovat stavovský původ inskribovaných.<sup>116</sup> Ze 76 českých studentů se v Heidelberku ve vymezeném období imatrikulovalo 8 pánů, 23 rytířů, 41 měšťanů (22 z Prahy), 1 vesničan a 3 studenti nejistého původu.<sup>117</sup> Mezi 32 moravskými studenty rozpoznáváme 7 pánů, 6 rytířů, 17 měšťanů, žádného vesničana a 2 studenty nejistého původu.<sup>118</sup> Počet českých studentů v Heidelberku je více než dvojnásobný v porovnání s moravskými. Největší skupinu představovalo měšťanstvo, následované rytířstvem. Ze sledovaných ústavů zde nalézáme největší počet inskripcí zástupců panského stavu (shodně s Ženevou). Počet moravských měšťanů v Heidelberku je shodný s frekvencí v Basileji, Marburku i Herbornu. Matrika zachycuje překvapivě nízký počet moravských nobilitovaných (13) v porovnání s 36 v Basileji a 18 v Ženevě.

Druhou sledovanou kategorií jsou proměny peregrinací v čase.<sup>119</sup> Jednoho českého studenta eviduje heidelberská matrika k roku 1575. Následující rok prošla univerzita vzpomínanou změnou konfese. V období 1576–1583 se imatrikuloval pouze Jan Grimius, rodák z Jáchymova, který byl v této době luteránem. Ihned po návratu ke kalvinismu v roce 1584 shledáváme v matrice 6 českých studentů, do konce 80. let 16. století pak dalších 12, z nichž 9 je evidováno k roku 1587. Dalších 9 Moravanů nalézáme v matrice až po roce 1584. V 90. letech se imatrikulovalo 14 Čechů, což z Heidelberka činí nejnavštěvovanější ze sledovaných škol pro toto desetiletí. Naopak zájem moravských studentů byl minimální, zapsali se zde pouze 4. V období 1600–1604 nacházíme v pramenech pouze 5 českých a 2 moravské studenty. Jiný obraz poskytují rušná léta 1605–1612, kdy se imatrikulovalo 23 českých a 9 moravských studentů. Vrcholy představují roky 1610–1611. V osmiletí před

<sup>112</sup> Podrobněji o této události i roli Abrahama Sculteta při ní: Vincenc KRAMÁŘ, *Zpustošení Chrámu sv. Víta v roce 1619*, Praha 1998.

<sup>113</sup> Matriku editoval G. TOEPKE (Hg.), *Die Matrikel der Universität Heidelberg*, II, 1554 bis 1662, passim.

<sup>114</sup> Seznam českých a moravských scholárů sepsal J. V. ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska*, s. 293–297, 419–420. V období 1386–1782 nalezl v Heidelberku 115 českých a 40 moravských studentů.

<sup>115</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 185–189.

<sup>116</sup> Viz Příloha – Soupisy č. 3 a 4.

<sup>117</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

<sup>118</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>119</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1 a 2.

Bílou horou evidujeme v Heidelbergu 10 českých a 10 moravských studentů. České peregrinace končí rokem 1618, moravské až roku 1620.

Podobný obraz můžeme sledovat i v případech polských a litevských studentů.<sup>120</sup> V letech 1571–1575 se jich zde imatrikulovalo 24, po luterské reformě univerzity však peregrinace klesá na pouhé 2 studenty za celé období. Návrat ke kalvinismu znamenal opětovný zájem o heidelberskou univerzitu – v letech 1584–1590 lze v matrice vyčíst jména 45 studentů, z nichž se 14 imatrikulovalo v roce 1585. Vrchol polské a litevské peregrinace představuje období 1591–1619, kdy počet zápisů za desetiletí překračuje hodnotu 60 inskripcí. Nejvýraznější byla léta 1603 s 18 a 1611 s 19 zápisy za rok. Poslední zápis polského nebo litevského studenta je k roku 1621, poté peregrinace zcela ustává. Od poloviny 16. století do roku 1621 se na heidelberské univerzitě zapsalo kolem 300 studentů z Polsko-litevské unie. Více než 52 % studentů pocházelo z Malopolska, 23 % z Litvy, 20 % z Velkopolska a 5 % z Mazovska.

K dispozici máme i podrobné údaje o uherských studentech v Heidelbergu v letech 1597–1621.<sup>121</sup> Během této doby se imatrikulovalo na 166 osob z uherského království a stala se tak nejdůležitějším vzdělávacím ústavem uherských kalvinistů.<sup>122</sup> Ústřední postavou byl heidelberský profesor David Pareus, jedna z největších autorit kalvínské teologie tehdejší doby, u které disputovalo mnoho uherských studentů. V letech 1597–1602 se imatrikulovalo na 31 uherských studentů, přibližně 4–5 studentů ročně. Období let 1603–1607 se jeví jako mimořádně slabé, s pouhými 8 zápisy. Pravděpodobně to souvisí s finančním vyčerpáním uherské šlechty v důsledku několikaleté války s Tureckem. V letech 1608–1613 peregrinace znovu zintenzivněla, v matrice sledujeme 40 uherských studentů. Vrchol představuje období 1614–1620, kdy v Heidelbergu studovalo na 87 uherských studentů, více než 11 ročně.

### 4.3 Herborn

Herbornská akademie byla založena roku 1584 Johannem VI., hrabětem nassavsko-dillenburgským a bratrem slavného oranžského prince Viléma, který roku 1575 inicioval vznik reformované univerzity v nizozemském Leidenu.<sup>123</sup> Výuka v Herbornu probíhala na čtyřech fakultách, škola však nikdy nezískala právo udílet doktorské grady, nebyla tedy plnoprávnou univerzitou. Organizací výuky byl pověřen heidelberský profesor Caspar Olevianus. Tomu posloužily za vzor podobné ústavy ve Štrasburku a Ženevě. Kvůli moru byla akademie v letech 1594–1599 a 1606–1609 přesunuta do blízkého Siegenu.

Herborn se stal vedle Heidelbergu významným německým centrem reformovaného učení a zdejší akademie byla na přelomu 16. a 17. století vyhledávanou vzdělávací institucí pro studenty z celé Evropy. Proslulá byla i zdejší akademická tiskárna, která patřila mezi

<sup>120</sup> D. ŽOLADŽ-STRZELCZYK, *Peregrinatio academica*, s. 120–125.

<sup>121</sup> János HELTAI, *Die Heidelberger Peregrination calvinistischer Studenten aus Ungarn und Siebenbürgen 1597–1621. Ihr Verlauf im Spiegel der Zahlen und ihre Auswirkung*, in: Márta Fata – Gyula Kurucz – Anton Schindling (Hgg.), *Peregrinatio Hungarica*, s. 65–80.

<sup>122</sup> János Heltai uvádí pouhých 8 uherských studentů v Marburku a 3 v Herbornu. *Ibid.*, s. 68.

<sup>123</sup> Stručný medailon herbornské akademie lze dohledat in: L. BOEHM – R. A. MÜLLER (Hgg.), *Universitäten und Hochschulen*, s. 203; K. GOLDMANN, *Verzeichnis*, s. 174–175. Podrobnou monografii potom představuje Gerhard MENK, *Die Hohe Schule Herborn in ihrer Frühzeit (1584–1660). Ein Beitrag zum Hochschulwesen des deutschen Calvinismus im Zeitalter der Gegenreformation*, Wiesbaden 1981.

největší v Říši. Vedením tiskárny byl pověřen Christoph Rab (Corvinus), k jehož povinnostem patřil i bezplatný tisk disputací, pokud jejich objem nepřesáhl dva tiskové archy.<sup>124</sup> Zvýšení počtu studentů kolem roku 1610 mohlo být způsobeno uzavřením marburské univerzity z důvodu moru a jejího přesunutí do Frankenberku. K větší atraktivitě Johannea jistě přispělo i jmenování nových profesorů – Johanna Heinricha Alsteda a Hermanna Ravensbergera.<sup>125</sup>

Četné zástupce moravských a českých studentů najdeme i na zdejším pedagogiu, které bylo nižším stupněm herbornské akademie.<sup>126</sup> Pedagogium mělo zpočátku šest, později pět tříd. Stalo se vzorem pro reformované gymnázium v Brémách. Na pedagogiu studovaly v prvních dvou desetiletích 17. století více než dvě desítky šlechticů z českých zemí. Vedle rytířů zde nalezneme i několik příslušníků vyšší šlechty, např. pány z Kounic.

O významu a kvalitě zdejšího ústavu svědčí i jména zdejších profesorů.<sup>127</sup> Prvním profesorem práva herbornské akademie se stal Johannes Althusius. Tento kalvinistický politický filozof získal doktorát z práva na univerzitě v Basileji. Později vstoupil i do služeb nassavského hraběte, čímž započala jeho politická kariéra. Jeho nejslavnější dílo *Politica Methodice Digesta, Atque Exemplis Sacris et Profanis Illustrata* z roku 1603 reflektuje raný počátek federalismu, opírá se o stavovské zřízení moci a princip subsidiarity.

Dalším známým profesorem akademie byl Johannes Piscator, který zde působil od jejího založení v roce 1584. Ta se pod jeho vlivem stala jedním z center německého kalvinismu. Velké obliby dosáhly především jeho postupně vydávané biblické komentáře k Novému zákonu (1589–1613) i ke Starému zákonu (1601–1617). V letech 1602–1603 dokončil samostatný překlad celé Bible do němčiny, jako první po Martinu Lutherovi, čímž vyvolal prudké spory mezi luterány a kalvinisty.

Filolog a reformovaný teolog Matthias Martinius pedagogicky působil v Herbornu v letech 1596–1607. Roku 1610 byl povolán brémskou městskou radou na místo rektora zdejšího gymnázia, které zastával až do své smrti. Syn zakladatele akademie, nassavsko-dillenburgský hrabě Jan VII., považoval Martinia za nepostradatelného pedagoga. Obával se, že řada studentů bude následovat oblíbeného profesora do Brém, což se také naplnilo. Jeho výukové metody vyzdvihoval i Karel st. ze Žerotína.<sup>128</sup>

Seznam jmen rozšiřuje filozof Heinrich Gutberleth. Po absolvování univerzity v Marburku vykonával funkci učitele na šlechtické škole v Dillenburgu a později na herbornském pedagogiu. Roku 1606 přijal místo profesora filozofie na zdejší akademii, zabýval se především logikou, fyzikou a historií. V období herbornského studia Jana Amose Komenského, který u něj disputoval, zastával místo rektora.

Mezi další pedagogy moravského rodáka a pozdějšího biskupa Jednoty bratrské můžeme počítat Hermanna Ravensbergera. Svá studia započal na zdejší akademii, kde se věnoval

<sup>124</sup> V této souvislosti je několikrát zmíněn v korespondenci bratrských studentů s mladoboleslavským biskupem Matoušem Konečným. Viz J. JUST (ed.), *Kněžská korespondence*, s. 297; M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 571.

<sup>125</sup> G. MENK, *Die Hohe Schule Herborn*, s. 63.

<sup>126</sup> Bližší informace o škole přináší M. HOLÝ, *Zrození renesančního kavalíra*, s. 297–302.

<sup>127</sup> Základní biografická data pocházejí z online biografické databáze: <<https://www.deutsche-biographie.de/>> (citováno 26. dubna 2021).

<sup>128</sup> V archivu Matouše Konečného se dochovala obsáhlá korespondence mezi rektorem brémského gymnázia a mladoboleslavským biskupem. V Brémách studovalo v desetiletí před Bílou horou několik bratrských studentů. Viz M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 578.

právu a teologii. Doktorát z teologie získal roku 1609 na geograficky blízké marburské univerzitě a již o rok později byl jmenován mimořádným profesorem teologie na herborské akademii, kde působil do roku 1612. Později vyučoval na gymnáziu ve Steinfurtu a na nizozemské univerzitě v Groningenu. V osvědčení herborských profesorů se pochvalně vyjádřil o studiu mladých bratrů Jana Litomila, Jana Stadia a Jana Amose Komenského.<sup>129</sup>

Reformovaný teolog, filozof a encyklopedista Johann Heinrich Alsted taktéž započal svá studia v Herbornu. Od roku 1608 zde působil jako učitel nejprve na pedagogii, od roku 1610 na akademii jako mimořádný a od roku 1615 jako řádný profesor filozofie. Herborn opustil až roku 1629, kdy odešel na akademii do sedmihradské Alby Iulii. Zaměřoval se především na encyklopedická díla z oblasti teologie a filozofie. Prostřednictvím Alsteda se herborská akademie stala významným ohniskem ramismu – humanistické empiricky vědecké metody založené Petrem Ramem ve Francii. Udržoval čilé kontakty se slezskými, českými i moravskými studenty, se kterými se seznámil během jejich herborských studií.<sup>130</sup>

Jeho nejslavnějším studentem byl již několikrát zmíněný moravský rodák Jan Amos Komenský.<sup>131</sup> Ten zde studoval od jara 1611 do léta 1613. Během svého pobytu navázal kontakt především s třemi významnými profesory zdejší akademie – Johannem Heinrichem Alstedem, Johannem Piscatorem a Heinrichem Gutberlethem, pod jehož vedením zde disputoval. S Alstedem následně udržoval čilou korespondenci. Spojovalo je i vzájemné chápání vědy – encyklopedicko-pedagogicko-didaktický moment vyrůstající z ramistické teorie vědy. Od profesora Althusia zase přijal státnicko-teoretické názory vycházející ze stavovského principu. Herborský pobyt tak bezpochyby významně přispěl k formování Komenského myšlení.

Matrika herborské akademie i zdejšího pedagogia eviduje pro období 1584–1726 na 4166 osob.<sup>132</sup> První studenti z Čech a Moravy se zapsali na zdejší akademii v roce 1595. Naprostá většina zápisů pochází z krátkého období let 1605–1611, kdy na herborské akademii vyučovali její nejslavnější pedagogové. Po Bílé hoře se v matrice objevuje pouze jedno jméno. S obdobnou strukturou zápisů se setkáváme i v matrice pedagogia. Jiří Pešek s Davidem Šamanem jej označili za školu s návštěvností omezenou na konkrétní dobu – roky 1605–1611. Nejvíce studentů se zde zapsalo v roce 1610. Značnou popularitu měla mezi nižší šlechtou. Velmi častá byla peregrinace na geograficky blízkou univerzitu v Marburku<sup>133</sup>

Seznamy českých a moravských studentů pro roky 1575–1620<sup>134</sup> nám umožňují analyzovat stavovský původ inskribovaných. Z 33 českých studentů se v Herbornu ve vymezeném období imatrikulovalo 7 rytířů, 21 měšťanů (11 z Prahy), 1 pán,

<sup>129</sup> Ibid., s. 322.

<sup>130</sup> Howard HOTSON, *Johann Heinrich Alsted's Relations with Silesia, Bohemia and Moravia: Patronage, Piety and Pansophia*, Acta Comeniana: archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 36, 1997, s. 13–35. Soukromé lekce u něj navštěvovali bratřští studenti Jan Litomil a Jan Stadius. M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, s. 322.

<sup>131</sup> O vztahu Komenského k Herbornu Gerhard MENK, *Johann Amos Comenius und die Hohe Schule Herbhorn*, Acta Comeniana: archiv pro bádání o životě a díle Jana Amose Komenského 32, 1989, s. 41–60.

<sup>132</sup> Edici matriky akademie a pedagogia vydali G. ZEDLER – H. SOMMER (Hgg.), *Die Matrikel der Hohen Schule*, passim. Seznam českých a moravských studentů lze dohledat in: J. V. ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska*, s. 119–121. Seznam českých a moravských studentů pedagogia vydal K. HRDINA, *Studenti z českých zemí*, s. 47–49.

<sup>133</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 185–189.

<sup>134</sup> Viz Příloha – Soupisy č. 5 a 6.

4 vesničané.<sup>135</sup> Všechny české studenty se podařilo identifikovat. Mezi 25 moravskými studenty rozpoznáváme 1 pána, 6 rytířů, 14 měšťanů, 2 vesničany a 2 nejisté.<sup>136</sup> Počet českých studentů je pouze mírně vyšší než moravských. Herbornská akademie příliš nelákala představitele panského stavu, imatrikuloval se zde pouze jeden z obou zemí. Naopak nejčastějšími návštěvníky byli měšťané, kteří tvoří polovinu až dvě třetiny zapsaných. Počet moravských studentů je zcela shodný s blízkou univerzitou v Marburku. Z 30 českých studentů zapsaných v Herbornu v letech 1605–1611 se jich 16 imatrikulovalo i na univerzitě v Marburku. V 11 případech je staršího data zápis z Herbornu. Zdejší škola tak mohla sloužit v této době v jistém smyslu jako přípravný vzdělávací ústav marburské univerzity, což jistě souvisí se zdejším pedagogiem.

Dále jsem sledoval proměnu peregrinací v čase.<sup>137</sup> Ačkoliv byla herbornská akademie založena již roku 1584, centrem reformovaného učení se stala až na přelomu 16. a 17. století. Tomu odpovídají i data o české a moravské peregrinaci – do roku 1604 zde studovali pouze 3 čeští a 3 moravští studenti, první zápisy se datují k roku 1595. Zájem českých studentů o Herborn spadá do velmi krátkého období let 1605–1611, kdy se zde zapsalo zbylých 30 jedinců. Moravské studenty nacházíme v Herbornu pravidelně od roku 1605 až do roku 1617, kdy se zde zapsali 4.

#### 4.4 Marburk

Zásluhou knížete Filipa I. byla v Marburku založena první protestanská univerzita s cílem podporovat a šířit luterskou konfesi.<sup>138</sup> Výuka na čtyřech fakultách započala roku 1527. Plnoprávnou univerzitou byla však prohlášena až roku 1541 – teprve tehdy byl císař Karel V. ochoten uznat novou instituci a propůjčil jí právo udílet akademické grady. Vedle univerzity bylo založeno i nižší pedagogium. Kvůli moru se v průběhu 16. století mnohokrát stěhovala do blízkého Frankenberku. Díky štědrým stipendiím hessenských pánů se na ní dostávalo vzdělání širokým vrstvám obyvatel.<sup>139</sup>

Zásluhu na postupně vzrůstajícím věhlasu univerzity měli luterští teologové Adam Krafft, Andreas Hyperius nebo Erhardt Schnepf. V 2. polovině 16. století se hesenská zemská univerzita stala důležitým místem náboženské propagandy a centrem politického dění. Významný odkaz zanechal i Aegidius Hunnius, který po svém příchodu na univerzitu v roce 1576 obnovil luterskou ortodoxii.

Po smrti knížete Filipa bylo Hesensko rozděleno na čtyři části, správa nad univerzitou však měla zůstat společná. Četné spory mezi dědici nakonec vedly k ovládnutí univerzity kalvinisticky smýšlejícím Mořicem z Kasselu, který roku 1605 započal s reformou univerzity v reformovaném duchu. Vyhnáním luterským teologům se podařilo založit univerzitu v Giessenu, která se stala přímým konkurentem marburské školy.

<sup>135</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

<sup>136</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>137</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1 a 2.

<sup>138</sup> Stručný medailon univerzity viz: L. BOEHM – R. A. MÜLLER (Hgg.), *Universitäten und Hochschulen*, s. 260–263; K. GOLDMANN, *Verzeichnis*, s. 250–252; K. SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 72. Podrobné dějiny viz Heinrich HERMELINK – Sigfried A. KAEHLER, *Die Philipps-Universität zu Marburg 1527–1927. Fünf Kapitel aus ihrer Geschichte (1527–1866)*, Marburg 1927.

<sup>139</sup> V letech 1564–1624 přibližně 100 stipendií pro 600 hessenských rodin. K. GOLDMANN, *Verzeichnis*, s. 250–252.

První dvě desetiletí 17. století bývají označována za dobu rozkvětu marburské univerzity. Právě během této doby na ni zavítala většina českých a moravských studentů. Na univerzitě v té době vyučovala celá řada významných profesorů a myslitelů raného 17. století.<sup>140</sup> Johannes Hartmann se stal roku 1609 historicky vůbec prvním profesorem chemie na akademické půdě. Jeho zeť Heinrich Petraeus, významný fyzik a spisovatel, zde zastával místo profesora medicíny.

V roce 1607 na univerzitě působil filozof Jacob Lorhard. Absolvent tübingenské univerzity a rektor gymnázia v St. Gallen je považován za prvního myslitele, který užil pojem „ontologie“. Jeho koncept zde diskutoval s Rudolfem Golclem. Ten byl již roku 1575 pověřen Vilémem Hesenským vedením pedagogia v Kasselu. O šest let později jej povolal na univerzitu v Marburku, kde postupně zastával profesuru fyziky, logiky, matematiky a etiky. Opakovaně byl volen děkanem filozofické fakulty a v roce 1611 se stal rektorem univerzity. V závěru 16. století a v první čtvrtině 17. století patřil k nejvýznamnějším filozofům v Říši. Na synodě v Dordrechtu byl zastáncem irénistického směru.

Prvním profesorem teologie na marburské univerzitě byl od roku 1608 Gregor Schönfeldt st. Jeho vliv na kalvinistickou reformu Hesenska byl zásadní. Častokrát byl také zván jako kazatel na knížecí dvůr a teologicky bránil kalvinistické reformy Mořice z Kasselu především proti giessenskému luteránovi Balthasaru Mentzerovi. Roku 1611 se stal prezidentem marburské konzistoře. Jeho syn Gregor Schönfeldt ml. zastával na univerzitě po zisku doktorátu obojího práva místo profesora rétoriky v letech 1616–1624.

Dlouholetým profesorem práva byl Johannes Goddaeus (či Goeddaeus). Doktorát obojího práva získal již roku 1585, vyučujícím se stal o rok později. Roku 1588 byl jmenován řádným profesorem práva a získal si reputaci jako vynikající učitel. Zastával i místo poradce nasavského knížete a roku 1593 se stal rektorem herbornské akademie. Následující rok však znovu přijal místo profesora práva v Marburku. V zásadním roce 1605 zastával místo rektora. Na univerzitě působil až do své smrti v roce 1632 a to přesto, že mu bylo nabídnuto místo profesora ve Frankfurtu nad Odrou, Heidelbergu, Helmstedtu, Franekeru, úřad starosty města Brémy a dokonce post královského poradce v Kodani. Poté, co byla univerzita roku 1624 podmaněna generálem Tillym a byla sloučena s giessenskou univerzitou pod správou knížete hesensko-darmstadtského, byl jedním z pouhých čtyř profesorů z Marburku, kteří byli pověřeni výukou na novém ústavu.

Matrika marburské univerzity eviduje pro období 1527–1652 na 12 835 osob.<sup>141</sup> První studenti z Čech a Moravy se zapsali na zdejší akademii v roce 1577. Do roku 1605 se zde imatrikulovalo pouze 12 Čechů a Moravanů. Po kalvínské reformě zde nacházíme na 50 Čechů a 21 Moravanů. Nejvíce imatrikulací pochází z období 1606–1610. Posledního Moravana eviduje matrika k roku 1615 a Čecha k roku 1621. Dynamika peregrinace je zde obdobná jako na akademii v Herbormu.

Jiří Pešek s Davidem Šamanem ji označili za školu s omezenou návštěvností na konkrétní dobu – roky 1605–1611. Nejvíce českých studentů se zde zapsalo v roce 1608. Byla častou zastávkou při delších studijních cestách především do Nizozemí. Spolu s akademii

<sup>140</sup> Biografické údaje o profesorech pocházejí z databáze marburských profesorů dostupné online: <<https://professorenkatalog.online.uni-marburg.de/de/pkat/>> (citováno 26. dubna 2021).

<sup>141</sup> Matriku editoval Iulius CAESAR (Hg.), *Catalogus studiosorum schole Marpurgensis per annos 1527–1628 descriptus*, I–IV, passim. Seznam českých a moravských studentů lze dohledat in: J. V. ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska*, s. 121–123.



v Altdorfu měla největší význam pro peregrinaci nižší šlechty. Velmi časté bylo studium i na geograficky blízké akademii v Herbornu.<sup>142</sup>

Stavovský původ imatrikulovaných nám osvětlí seznamy českých a moravských studentů pro roky 1575–1620.<sup>143</sup> Z 61 českých studentů se v Marburku ve vymezeném období imatrikulovalo 5 pánů, 17 rytířů, 34 měšťanů (17 z Prahy), 2 vesničané a 3 studenti nejistého původu.<sup>144</sup> Mezi 25 moravskými studenty identifikujeme 6 pánů, 5 rytířů a 14 měšťanů.<sup>145</sup> Českých studentů v Marburku studovalo více než dvakrát tolik co moravských. Poměr zástupců jednotlivých stavů je relativně vyrovnaný, česká peregrinace se účastnilo více měšťanů. Podíl českých nobilitovaných studentů je obdobný jako v Basileji nebo Heidelbergu. Moravská peregrinace kopíruje stavovský profil studentů v Heidelbergu. Ze seznamů je možné vyzorovat častou peregrinaci z blízké herbornské akademie.

I v Marburku jsem sledoval proměnu peregrinací v čase.<sup>146</sup> Marburská univerzita byla založena již roku 1527, studenty z českých zemí však v její matrice sledujeme až v 70. letech 16. století. Jako důležitý se jeví rok 1576, kdy zde byla profesorem Aegidiem Hunniem obnovena luterská ortodoxie. V následujících dvou letech nalézáme v Marburku 7 českých a 1 moravského studenta. Jeroným Šlik byl dokonce dvakrát zvolen do funkce rektora. Zájem o zdejší univerzitu však záhy opadnul – v 80. letech se zde nezapsal ani jeden český či moravský student. V 90. letech evidujeme v matrice pouze po jednom rytíři z každé země, v letech 1600–1604 pak 3 zástupce rodu Tucharů ze Šoberova a jednoho Jihlavana.

Zásadní zlom představovala kalvínská reforma univerzity roku 1605. V období do roku 1612 se zde imatrikulovalo 47 (!) českých a 18 moravských studentů. Z pohledu české peregrinace na kalvínské vzdělávací ústavy se jedná o mimořádné číslo – každý rok se v Marburku zapsalo téměř 6 studentů, vrcholy představují roky 1608 a 1610 s 15, respektive 13 zápisy.<sup>147</sup> Hesenská univerzita se stala na krátkou dobu centrem českých kalvinistů. Většina moravských imatrikulací (18) spadá do téže doby, vrchol představuje rok 1608 s 6 zápisy. Marburk tak můžeme označit v této době za vysokoškolský ústav s největší frekvencí kalvínských studentů. Pouze 3 české a 4 moravské studenty eviduje matrika v letech 1613–1616.

Zajímavé je srovnání s peregrinací polských a litevských studentů.<sup>148</sup> První studenti z výše zmíněných zemí se zde zapisují na počátku 80. let, jedná se však pouze o 4 osoby. V 90. letech peregrinace zcela ustává. Většina zápisů spadá do období let 1601–1620 s průměrem 30 zápisů na desetiletí. Vrchol sledujeme v období 1606–1611 s 24 imatrikulovanými. Polské a litevské studenty v Marburku potkáváme ještě v období 1616–1620, kdy se jich tu zapsalo 16, poté však peregrinace zcela ustává.

<sup>142</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 185–189.

<sup>143</sup> Viz Příloha – Soupisy č. 7 a 8.

<sup>144</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

<sup>145</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>146</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1 a 2.

<sup>147</sup> Jak vyplývá z grafu č. 1, jedná se statisticky o zdaleka největší počet českých studentů na jedné ze sledovaných institucí v časovém úseku pěti let.

<sup>148</sup> D. ŻOŁĄDŹ – STRZELCZYK, *Peregrinatio academica*, s. 135–136.

## 4.5 Ženeva

Za založení *studia generale* na břehu Ženevského jezera vděčíme významnému reformátorovi Janu Kalvínovi.<sup>149</sup> Tomu chyběl vysokoškolský ústav, který by fungoval jako duchovní a náboženské centrum kalvinismu, a proto 5. června 1559 představil městské radě čtyřicetiletého Theodora Bezu jakožto prvního rektora, který ovlivnil teologické směřování školy na dalších 40 let. Záhy se z ní stalo vyhledávané kulturní ohnisko reformované Evropy.

Akademie byla založena s cílem vychovávat kazatele a úředníky. Důraz byl tedy položen především na studium teologie a práva, pěstována zde byla teologie práva o občanské odpovědnosti. Ženevská akademie neusilovala o papežské ani císařské svolení, kvůli čemuž postrádala právo udílet grady. Vydávala pouze tzv. „testimonium vitae ac doctrinae“, které bylo uznáváno na jiných kalvínských školách, především na nizozemských univerzitách, jako titul.<sup>150</sup>

Ženevská akademie nebyla dělena na fakulty. Výuka zde probíhala podle tříd, které měly předepsané zkoušky z tradičních oborů. Nejdůležitější místo připadlo teologii. Důraz byl kladen i na přísnou disciplínu. Dozor nad akademií měla jak církev, tak i městská rada. Organizace školy se řídila příkladem staršího ústavu v Lausanne, odkud přišli i první vyučující včetně prvního rektora. Ženevská akademie se stala ohniskem kalvínské teologie a vyhledávaným mezinárodním vzdělanostním centrem a byla vzorem pro četné francouzské hugenotské akademie. Ženeva byla v té době označována za „Řím protestantů“.

Mezi profesory akademie nacházíme vyučující ze všech koutů Evropy. Jedním z nich byl puritánský teolog anglického původu Thomas Cartwright, který přišel roku 1571 z univerzity v Cambridgi diskutovat a vyučoval zde jeden rok. Po Bartolomějské noci našel v Ženevě útočiště i francouzský učenec a odchovanec pařížské univerzity Joseph Justus Scaliger, který proslul především rozšířením klasické historie o dějiny Peršanů, Babyloňanů, Židů nebo starověkých Egypťanů. Do roku 1574 zde vyučoval z Aristotela a Cicera.

Skot Henry Scrimgeour, diplomat a sběratel knih, byl roku 1563 pověřen ženevskou městskou radou vyučovat filozofii a později i civilní právo. Byl svědkem Kalvínovy smrti v roce 1564 a byl jedním z vykonavatelů jeho závěti. V roce 1570 vstoupil do ženevské městské rady. V tentýž rok se na něj obrátili ze Skotska, aby se stal vychovatelem budoucího krále Jakuba VI., pro své stáří však odmítnul. Prvním profesorem řečtiny se na akademii stal Kréťan Franciscus Portus, který úřad vykonával až do své smrti v roce 1581.

Učencem, který proslavil ženevskou akademii a učinil z ní vyhledávané vzdělanostní centrum tehdejší Evropy, byl Theodor Beza. Narodil se v burgundském městě Vezelai v červnu roku 1519. Vychovatelem mu byl Melchior Wolmar, který vyučoval řečtinu samotného Jana Kalvína. Beza později studoval právo na univerzitě v Orleansu a započal s právníkou praxí v Paříži. V roce 1548 vstoupil do Kalvínovy ženevské církve a o rok později byl jmenován profesorem řečtiny v Lausanne. Od roku 1559 vykonával úřad rektora

<sup>149</sup> Stručné informace k ženevské akademii přináší: L. BOEHM – R. A. MÜLLER (Hgg.), *Universitäten und Hochschulen*, s. 151–154. Monografickou prací o univerzitě je kniha Marco MARCASSI, *Histoire de L'Université de Genève 1559–1986*, Genève 1987. Z českého prostředí lze odkázat na text Amedeo MOLNÁR, *Rok 1559 v kalvínské reformaci*, Křesťanská revue 26, 1959, s. 144–149, který vyšel k jubilejnímu roku akademie. Dále pak stručný medailon K. SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 78–79.

<sup>150</sup> W. FRIJHOFF, *Patterns*, s. 50.

ženevské akademie, na které vyučoval přes 40 let. Po Kalvínově smrti v roce 1564 se stal jeho životopiscem a jednou z vůdčích osobností reformovaného hnutí. Na úřady rezignoval v roce 1600, zemřel 13. října 1605 v Ženevě.

Vedle teologických spisů a polemik se soudobými mysliteli je důležitý jeho přínos bibliotice. Roku 1565 vydal trojjazyčnou edici Nového zákona – vedle řeckého textu byl paralelně umístěn text Vulgáty a vlastní Bezův překlad. Text byl opatřen poznámkami. Při přípravě druhého vydání roku 1582 využil dvou manuskriptů z 5. a 6. století – Codex Claromontanus, který objevil Beza v Clérmontu, a Codex Cantabrigensis, který je taktéž znám jako Bezův kodex a je v textové kritice Nového zákona označován písmenem D 05. Theodor Beza tak bezpochyby významně přispěl k lepšímu pochopení Nového zákona.

Udržoval četné kontakty s českým prostředím, dochované jsou například jeho dopisy adresované Václavu Budovcovi z Budova nebo Karlovi st. ze Žerotína.<sup>151</sup> Blízký vztah si s ním vybuodoval Jiří Zikmund Prakšický ze Zástřizl, který se na akademii zapsal roku 1597 a za velkorysou částku odkoupil jeho knihovnu, kterou následně nechal převézt na svůj moravský hrad Buchlov. Jeho příbuzný Václav ml. Morkovský ze Zástřizl vydal roku 1597 sbírku Bezových básní.<sup>152</sup> Intenzivní byla Bezova korespondence i se členy Jednoty bratrské.<sup>153</sup> Roku 1600 se jako preceptor Jana Kechela z Hollenštejna zapsal na ženevskou akademii Jan Opsimathes, vydavatel českého překladu Kalvínových Institutí, který připravil člen Jednoty bratrské odchovaný zahraničními univerzitami Jiří Strejc-Vetter.<sup>154</sup>

Zájem českých a moravských studentů o Ženevu se dá rozdělit do dvou etap.<sup>155</sup> Tu první představuje přelom 70.–80. let, kdy na zdejší akademii studoval i Karel st. ze Žerotína nebo budoucí bratrský kněz Jan Lanecký, který měl rozhodující vliv na formování mladého Jana Amose Komenského. Druhou etapu potom představuje počátek 17. století, konkrétně roky 1600–1609. Při pohledu do rektorské knihy se tak zdá, že konec Bezova rektorství a jeho smrt v roce 1605 neznamenal konec zájmu o zdejší akademii.

Především kvůli geografické vzdálenosti je počet imatrikulovaných českých a moravských scholárů nižší, po roce 1600 se však jedná o univerzitu se stálou návštěvností. Často představovala konečnou univerzitu delší studijní cesty, peregrinovalo se na ni nejčastěji z Marburku nebo Heidelberku.<sup>156</sup> Ve srovnání s ostatními kalvínskými vysokoškolskými ústavy překvapuje vyrovnaný počet moravských i českých studentů (24 ku 28). Ženeva byla častým cílem pánů, jedná se o 22 z celkového počtu 55 imatrikulovaných, což vzhledem k finanční náročnosti spojené s pobytem ve zdejším městě ani nepřekvapuje. Po Bílé hoře se zde zapisuje ještě 6 studentů, ale pouze do roku 1626, pak peregrinace ustává.

Stavovský původ zapsaných v Ženevě nám osvětlí seznamy českých a moravských studentů pro roky 1575–1620.<sup>157</sup> Z 28 českých studentů se ve vymezeném období imatrikulovalo

<sup>151</sup> L. URBÁNKOVÁ-HRUBÁ (ed.), *Etudiants tchèques*, především s. 41–50; Julius GLÜCKLICH (ed.), *Nová korespondence Václava Budovce z Budova z let 1580–1616*, Praha 1912, podle rejstříku.

<sup>152</sup> O styku moravských rytířů z rodu Zástřizlů s Theodorem Bezou: O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 64–69.

<sup>153</sup> *Ibid.*, s. 11–13.

<sup>154</sup> Antonín KOSTLÁN, *Jiří Strejc a Jan Opsimathes – apoštolové českého kalvinismu*, Historie – Otázky – Problémy 1, 2009, s. 35–55.

<sup>155</sup> Rektorskou knihu vydal S. STELLING-MICHAUD (ed.), *Le livre du recteur de*, passim.; soupis studentů poprvé vydal I. HANUŠ, *Seznam Čechů*, s. 99–103; z výše zmíněné edice matriky vyšel aktualizovaný seznam, který pořídil O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 13–14.

<sup>156</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 185–189.

<sup>157</sup> Viz Příloha – Soupisy č. 9 a 10.

8 pánů, 9 rytířů, 10 měšťanů (6 z Prahy) a 1 student nejistého původu.<sup>158</sup> Mezi 25 moravskými studenty identifikujeme 13 pánů, 5 rytířů, 2 měšťany, 1 vesničana a 2 studenty nejistého původu.<sup>159</sup> Počet českých studentů jen mírně převyšuje moravské. Oproti ostatním čtyřem sledovaným ústavům tvoří většinu studentů představitelé zemské nobility – v případě Čechů 17 z 28, u Moravanů dokonce 18 z 23. Nejvyššího poměru zde dosahují páni, u Moravanů více než polovinu zde zapsaných. Studium v Ženevě bylo finančně náročné, a mohli si ho tak dovolit pouze ti nejbohatší. Město představovalo také oblíbenou zastávku na delších kavalírských cestách, které následně vedly do Francie či severoitalských měst.

Druhou sledovanou kategorií jsou proměny peregrinací v čase.<sup>160</sup> Ženevská akademie byla založena roku 1559, prvního českého studenta však eviduje zdejší rektorská kniha až k roku 1579, moravského o tři roky dříve. V letech 1580–1584 byla poměrně hojně navštěvovaným ústavem českých studentů, což dokumentuje 8 zápisů. Moravské 4 zápisy pocházejí z akademického roku 1581/1582. V 90. letech zájem o zdejší akademii upadl – nezapsal se ani jeden český student a pouze 3 Moravané v letech 1596–1597. Ačkoliv roku 1600 rezignoval Theodor Beza na své úřady, sledujeme největší počet inskripcí až po tomto datu. V období 1600–1604 to byli 2 čeští a 6 moravských studentů, v letech od Bezovy smrti roku 1605 do námi vymezeného roku 1612 dokonce 10 Čechů a 5 Moravanů. Z pohledu české peregrinace není bez zajímavosti 7 inskripcí v období 1613–1619, které činí z ženevské akademie nejnavštěvovanější ze sledovaných vzdělávacích ústavů v tomto období.

## **5. Analýza českých a moravských studentů na vybraných kalvínských školách v období 1575–1620**

### **5.1 Stavovský profil sledovaných studentů**

Ve sledovaném období let 1575–1620 můžeme na vybraných kalvínských ústavech nalézt 268 imatrikulací 197 českých studentů. Celkem 37 studentů nacházíme na dvou ze sledovaných škol (18,8 %) a jména 17 studentů dokonce ve třech matrikách (8,6 %). Peregrinace mezi sledovanými ústavu tak byla poměrně běžným jevem.

První analyzovanou kategorií byl stavovský původ inskribovaných.<sup>161</sup> Podle stavovského původu rozdělují studenty na pány, rytíře, měšťany a venkovany. Za měšťany jsou v této práci označeni studenti, kteří pocházeli z královských i vrchnostenských měst. Ti byli sice v jistém smyslu poddanými, zároveň ale byli držiteli městského práva v příslušném městě. Do skupiny měšťanů dále řadím erbovníky, tedy měšťany s právem užívat erb. Venkovany jsou míněny výslovně osoby pocházející z venkovských obcí bez oficiálního statutu města.

Nejpočetnější skupinou českých studentů byli měšťané (103 osob – 52,8 %), následováni rytířstvem (58 osob – 29,3 %) a panstvem (17 osob – 8,5 %), vesničané tvořili nepočetnou složku větších studijních skupin (7 osob – 3,4 %). Nepodařilo se identifikovat 12 jedinců (6 %). Poměr imatrikulací v podstatě odpovídá stavovskému profilu studentů – 27 panských

<sup>158</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

<sup>159</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>160</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1 a 2.

<sup>161</sup> Viz Příloha – Graf č. 3.

(10 %), 85 rytířských (31,7 %), 136 měšťanských (50,7 %), 71 pražských (26,5 %), 8 vesnických (3 %) a 12 nejistých (4,5 %). Rytíři a bohatí měšťané tvořili dohromady více než 80 % všech českých inskribovaných osob.

Bližze se zaměřím na české měšťany. Pokusím se analyzovat, zda měla existence bratrského sboru ve městě či kladný vztah vrchnosti k Jednotě bratrské vliv na počet studentů na sledovaných školách. Největší skupinu představuje 54 studentů z měst pražských, více než čtvrtina všech zapsaných. Všechny 71 imatrikulaci je rozděleno mezi všech 5 sledovaných ústavů a časové rozložení odpovídá celku českých studentů bližze analyzovanému v další kapitole. Pražský sbor Jednoty bratrské byl zvláště aktivní v době po vydání Rudolfova Majestátu.<sup>162</sup>

V tabulkách nacházíme jména 23 studentů z 15 dalších českých královských měst. Z 12 měst se imatrikuloval pouze jeden student. Jedná se o Kadaň, Karlovy Vary, Klatovy, Kouřim, Kutnou Horu, Louny, Mělník, Rakovník, Stříbro, Sušici, Tábor, Žatec. Pouze 3 města zaznamenala více než jeden zápis – 5 studentů pocházelo z Chebu, 4 z Litoměřic a 2 z Hradce Králové. Bratrský sbor se nenacházel ani v jednom z nich. Prameny evidují pouze malé skupiny či kazatelské stanice v Žatci, Klatovech, Lounech, Mělníku, Litoměřicích a Hradci Králové.<sup>163</sup> Chebští studenti studovali až na jednu výjimku v Heidelbergu. Vztah k Jednotě bratrské máme doložitelný u 3 studentů z Litoměřic, členů erbovní rodiny Mrázů z Milešovy, kteří měli rodinné vazby na Sixty z Ottersdorfu, členy pražského sboru Jednoty.<sup>164</sup>

Studenti z českých královských měst nejčastěji studovali v Heidelbergu (9 zápisů), Marburku (7) a Basileji (5). Méně pak v Herbornu (4) a Ženevě (2). Z časového hlediska zaujme fakt, že 6 z celkového počtu 15 českých studentů zapsaných v období 1575–1580 pocházelo z královských měst. Větší podíl studentů z královských měst v dřívějším období dokládá i poměr 13 studentů zapsaných v letech 1575–1595, oproti pouhým 10 studentům imatrikulovaným v letech 1600–1620. Ze 137 českých studentů evidovaných na sledovaných školách v období „zlatého věku české akademické peregrinace“ (1605–1612) pocházelo pouze 8 z královských měst.

Z 16 poddanských měst se imatrikulovalo 25 studentů.<sup>165</sup> V 9 městech, z kterých studovalo 11 scholárů, nenacházíme žádné vazby na Jednotu bratrskou – jedná se o Frýdlant, Hostinné, Poděbrady, Přísečnici, Jáchymov, Žebrák, Lovosice, Rakovník a Ostrov. Jeden student pocházel z Chotěboře, kde existovala pouze malá bratrská skupina, a taktéž z Lito-myšle, kde byla Jednota pronásledována vrchností.<sup>166</sup>

Důležitost vazby mezi počtem studentů a existencí bratrského sboru či bratrské šlechty dokládá 12 studentů z 5 měst, splňující toto kritérium. Hodějovští z Hodějova, jejichž 6 členů nacházíme v seznamech, spravovalo město Milevsko, odkud se zapsali 4 jedinci na sledovaných ústavech. I Hrzány z Harasova, vrchost města Lanškroun se 3 studenty, evidujeme na

<sup>162</sup> O. FEJTOVÁ, *Jednota bratrská*, passim.

<sup>163</sup> F. HREJSA, *Sborové*, passim.

<sup>164</sup> O. FEJTOVÁ, *Jednota bratrská*, s. 66, 74 a 137.

<sup>165</sup> Počty komplikuje změna statutu některých měst v průběhu studovaného období – královským městem se stal Rakovník (1588), Mladá Boleslav (1600) i Týn nad Vltavou (1609), studenti z těchto měst nacházíme na univerzitách i dříve. Královské město Ostrov bylo v tomto období v zástavě Šliků.

<sup>166</sup> F. HREJSA, *Sborové*, s. 38.

počátku 17. století na kalvínských školách. Zbýlých 5 studentů pocházelo z Horažďovic (2), Týna nad Vltavou (2) a Mladé Boleslavi, kde jsou doložené sbory Jednoty.<sup>167</sup>

V matričních záznamech evidujeme většinu studentů z českých poddanských měst ve dvou krátkých úsecích. 11 studentů se imatrikulovalo v letech 1578–1587, stejný počet v letech 1606–1612. Studenti z českých poddanských měst nejčastěji studovali v Heidelbergu (11 zápisů), Basileji (9) Marburku (6) a Herbornu (6). Pouze 2 studenty nacházíme v Ženevě.

Podobně se zaměříme i na celek moravských studentů. V období let 1575–1620 nacházíme na vybraných školách v Basileji, Herbornu, Heidelbergu, Marburku a Ženevě 171 imatrikulací 126 moravských studentů. Celkem 27 studentů navštívilo alespoň 2 sledované školy (21,4 %), 9 studentů se imatrikulovalo na třech (7,1 %).

Zajímavé skutečnosti vyplývají z pohledu na stavovský původ moravských inskribovaných studentů.<sup>168</sup> I zde tvořili nejpočetnější skupinu měšťané (45 osob – 35,7 %). Zástupci panského stavu (32 osob – 25,4 %) o jednoho zástupce předčili stav rytířský (31 osob – 24,6 %). Nepočetnou skupinu představují moravští vesničané (6 osob – 4,8 %). Nepodařilo se identifikovat 12 moravských studentů (9,5 %). Moravští nobilitovaní tak tvořili přesně 50 % ze všech sledovaných moravských studentů. Největší podíl na tom mají zástupci rodu pánů ze Žerotína, kterých v matrikách nalézáme celkem 9. I mezi moravskými studenty poměr imatrikulací v podstatě odpovídá stavovskému profilu studentů – 45 panských (26,3 %), 40 rytířských (23,4 %), 63 měšťanských (36,8 %), 8 vesnických (4,7 %) a 15 nejistých (8,8 %).

Z moravských královských měst nacházíme na kalvínských univerzitách pouze 7 studentů – 3 z Olomouce, 2 z Brna a 2 z Jihlavy. Až na jednu výjimku, jihlavského studenta Jakuba Reimana zapsaného 1601 v Marburku, se všichni zapsali na tradičních univerzitách v Basileji a Heidelbergu. Zajímavější je pohled na studenty z měst poddanských, kterých nacházíme ve vybraném období 34. Zaměřím se především na vztah a souvislosti mezi scholáry, vrchností a Jednotou bratrskou, jejímiž členy v hojném počtu byli.<sup>169</sup>

Nejvíce moravských měšťanů, přesně 7, se imatrikulovalo ze Strážnice. Bratrský sbor fungoval ve městě již od 15. století. Spolu s ním byla ve Strážnici i škola, na které se vzdělával mimo jiné i mladý Komenský. Strážnice náležela na přelomu století Žerotínům. Zásadní vliv pánů ze Žerotína na zahraniční studium měšťanů dokládá i 5 studentů z Valašského Meziříčí a 3 studenti z Přerova, dvou měst jejich dominia. V pramenech jsou doloženy bratrské sbory i školy v obou městech. Pro přerovskou školu si Karel st. ze Žerotína vyžádal řád školy v St. Gallen od basilejského profesora Amanda Polana z Polandsdorfu.

Důležitost vztahu mezi vrchností a bratrskými studenty putujícími do zahraničí dokládají i další příklady. Hojný počet 6 studentů se vzdělával v zahraničí z Uherského Brodu. Ten byl až do roku 1611 v držení pánů z Kunovic, jejichž dva členy nacházíme v seznámech, a kteří podporovali místní prosperující sbor Jednoty. Třebíč, která patřila na přelomu století příznivci Jednoty Smilovi Osovskému z Doubravic, byla rodištěm 3 scholárů. I zde evidují prameny bratrský sbor, špitál a školu. Zapomenout nesmíme ani na Kounice, z jejichž rodu

<sup>167</sup> Ibid., dle rejstříku.

<sup>168</sup> Viz Příloha – Graf č. 4.

<sup>169</sup> F. HREJSA, *Sborové*, dle rejstříku hesla jednotlivých sborů.

5 (!) členů čteme v seznamech. S jejich svolením vyrostl ve Slavkově v 2. pol. 16. století prosperující bratrský sbor, jehož členy mohli být 2 studenti v Basileji a Herbormu.

Bratrský sbor se nacházel také ve Fulneku, odkud evidujeme 2 studenty, v Tovačově, Dačicích (po 1 studentovi) a v Hranicích, kde působil jako kněz Jiří Strejc-Vetter, jehož dva synové patří mezi nejslavnější bratrské studenty. Zbývají pouze dvě města po 1 studentovi. V Moravských Budějovicích není bratrský sbor doložen, ale o několika členech Jednoty, kteří zde působili, bezpečně víme. Ani ve Velkém Meziříčí není doložen sbor, zdejšího studenta Adama Hubera z Riesenpachu, budoucího rektora Karlovy Univerzity, však nemůžeme označit za bratrského studenta.

Ze srovnání vyplývá, že české kalvínské peregrinace se nejvíce účastnili měšťané, především pak Pražané. Zástupci panského stavu tvořili pouze málo početnou skupinu imatrikulovaných. Moravská peregrinace byla orientována více na nobilitované, především na zástupce vyšší šlechty. Ta organizovala studijní skupiny, jejichž vedením byl pověřen preceptor. Až na malé výjimky je zřejmé, že česká i moravská peregrinace probíhala odděleně – v rámci studijních skupin zřídka kdy potkáváme příslušníky obou zemí. Jednu z výjimek představovali preceptoři, kteří byli vybíráni bez ohledu na svůj zemský původ.

## 5.2 Proměny dynamiky peregrinace v čase (1575–1620)

Druhou sledovanou kategorií představovaly proměny peregrinace v čase.<sup>170</sup> Sledované roky 1575–1620 můžeme rozdělit do pěti období, ve kterých si budeme všimnout počtu českých a moravských studentů, podílu z celku sledovaných studentů i podílu na celkovém počtu imatrikulovaných na daném ústavu.

První období lze vymezit roky 1575–1589. Českých zápisů shledáváme v matrikách celkem 59, což představuje 22 % z celkového počtu imatrikulací. Moravských studentů se imatrikulovalo 22, tedy 13 %. Nejvíce českých studentů se v této době imatrikulovalo v Heidelbergu (24; 40 %), poté v Basileji (19; 32 %) a Ženevě (9; 15 %). Marburk byl v této době luteránský, zaznamenáváme v jeho matrice 7 českých studentů (12 %). V období let 1576–1583, kdy se k luterské konfesi hlásil i Heidelberg, se nejčastěji vyhledávaným kalvínským ústavem stala basilejská univerzita (9 zápisů). U Moravanů taktéž sledujeme oblibu Heidelbergu (9; 41 %), následuje shodně Basilej (6; 27 %) i Ženeva (6; 27 %). Pouze jeden Moravan se zapsal na tehdy luterské univerzitě v Marburku. Heidelberská univerzita však začala být navštěvována až po roce 1584, do té doby byla vyhledávána především Ženeva – všech 6 zápisů pochází z doby do roku 1583.

Druhé období představují roky 1590–1599. Českých imatrikulací lze nalézt 24, což představuje 9 % z celkového počtu. Moravanů evidujeme taktéž 24, tedy 14 % ze všech zápisů. V 90. letech sledujeme značný úbytek českých peregrinujících studentů, naopak počet moravských studentů mírně stoupl. Přední univerzitou z hlediska akademické peregrinace českých studentů byl v tomto období Heidelberg (14; 58 %), následován Basilejí (6; 25 %). Marburská univerzita i ženevská akademie byly navštěvovány pouze sporadicky (3 a 2 zápisy), ani jeden český student se nezapsal v Herbormu. Více než polovina moravských zápisů z této doby pochází z matriky univerzity v Basileji (15; 62,5 %). Druhé místo

<sup>170</sup> Viz Příloha – Grafy č. 1, 2 a především 5.

zaujal Heidelberg (4; 17 %), třetí místo Ženeva (3; 12,5 %). Pouze jednoho studenta nacházíme shodně v Marburku i Herbornu.

Třetí období lze vymezit roky 1600–1604.<sup>171</sup> Počet českých imatrikulací dosáhl hodnoty 24 (9 % z celku), moravských 36 (21 %). Na počátku 17. století tedy sledujeme zvýšení zájmu o akademickou peregrinaci na kalvínské ústavy především ze strany moravských studentů. Pro české studenty byla v tomto období nejatraktivnější Basilej (14; 62,5 %). Několik studentů se zapsalo i v Heidelbergu (5; 21 %), Marburku (3; 12,5 %) a Ženevě (2; 8 %). Atraktivitu švýcarské univerzity v Basileji v tomto období potvrzuje i zájem velkého počtu moravských studentů (25; 69 %). Druhou pozici lze přisoudit Ženevě (6; 17 %), zbylé tři školy byly navštěvovány pouze sporadicky (2 zápisy v Heidelbergu a Herbornu, 1 v Marburku).

Čtvrté období let 1605–1612 může být považováno za „zlatý věk české akademické peregrinace“.<sup>172</sup> Důležitou roli sehrála marburská univerzita, která se právě roku 1605 stala kalvínskou. Na vybraných vzdělávacích ústavech lze v tomto období nalézt 137 českých studentů, což je 51 % z celkového počtu s průměrem více než 17 českých zápisů ročně.<sup>173</sup> I moravských studentů nacházíme v tomto období nejvíce, přesně 56, což je 33 % z celku. Vezmeme-li však v potaz poměr studentů zapsaných v jednom roce, pak dosahuje mírně nižší hodnoty, než pro období let 1600–1604 – 7,2 ku 7 zápisům za rok. Největší zájem jevíli čeští studenti právě o Marburk (47; 34 %), následně o Herborn (30; 22 %), Basilej (27; 20 %) a Heidelberg (23; 17 %). Nejmenší počet 10 studentů se zapsal v daleké Ženevě (7 %). Podobný obraz sledujeme i u moravských scholárů. První místo zaujal Marburk (18; 32 %), druhé Herborn (15; 27 %), třetí Basilej (10; 18 %) a čtvrté Heidelberg (10; 14 %). U ženevského jezera tehdy studovalo 5 moravských studentů (9 %).<sup>174</sup>

Poslední období spadá mezi roky 1613–1620. U českých studentů sledujeme zásadní snížení zájmu – za celé období se jich imatrikulovalo na sledovaných ústavech 24 (9 %). I počet moravských peregrinujících klesl na 33 (19 % a přibližně 4 imatrikulování ročně), nejedná se však zdaleka o tak dramatický propad. České studenty nacházíme především v Heidelbergu (24; 42 %), druhé místo poprvé zaujala Ženeva (7; 29 %). Pouhé 4 studenty nacházíme v Basileji (17 %), ještě o jednoho méně v Marburku (12,5 %). Žádný český student se nezapsal na akademii v Herbornu, která patřila v předchozí době k nejvyhledávanějším ústavům. Moravské studenty nejčastěji potkáváme v Basileji (10; 30 %), Heidelbergu (9; 27 %) a Herbornu (7; 21 %). Menší zájem byl o Marburk (4; 12 %) a Ženevu (3; 9 %).<sup>175</sup>

Ve zkoumaném období 1575–1620 nacházíme na vybraných univerzitách a akademiích celkem 268 imatrikulací českých studentů.<sup>176</sup> Největší počet 76 imatrikulací zaznamenává-

<sup>171</sup> Vývoj české a moravské peregrinace v letech 1600–1620 lze detailně sledovat na Grafu č. 6 v Příloze.

<sup>172</sup> Jiří Pešek s Davidem Šamanem našli v rozmezí let 1605–1612 153 z 242 studentů kalvínských škol pro období 1596–1620, tedy přibližně 63 %. J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 187.

<sup>173</sup> Podrobně je toto období znázorněno na Grafu č. 7 – viz Příloha.

<sup>174</sup> Porovnání české a moravské peregrinace v letech 1605–1612 znázorňuje Graf č. 8 – viz Příloha.

<sup>175</sup> Pro úplnost je potřeba doplnit, že v roce 1611 bylo založeno brémské gymnázium, které se stalo vyhledávaným ústavem českých (16 zápisů) i moravských studentů (13 zápisů). Tvrzení o poklesu především české peregrinace je však tímto pouze zmírněno. Brémské gymnázium je tak dalším případem ústavu, který hrál důležitou roli v rámci kalvínské akademické peregrinace v krátkém časovém úseku. Seznam českých a moravských studentů v Brémách podává Otakar ODLOŽILÍK, *Recenze na práci Alfred Schmidtmayer, Die Beziehungen des Bremer Gymnasium Illustrte zu J. A. Comenius und den mährischen Brüdern*, Časopis Matice moravské 55, 1931, s. 583–588.

<sup>176</sup> Viz Příloha – Graf č. 9.



me v Heidelbergu (28,3 %), který se taktéž stal nejnavštěvovanější univerzitou v prvním, druhém a pátém období. Na basilejské univerzitě se zapsalo 70 českých studentů (26,1 %). Zdejší vysoké učení se stalo nejvyhledávanějším ústavem ve třetím období, důležitou roli hrála i v prvním a druhém období. Třetí místo pomyslného žebříčku české peregrinace zaujala univerzita v Marburku s 61 zápisy (22,8 %). Hesenská univerzita byla nejčastěji vyhledávaným ústavem ve čtvrtém období, do kterého také spadá více než 77 % všech marburských zápisů. Blízká akademie v Herbornu byla až na tři výjimky navštěvována pouze v letech 1605–1611, kam spadá 30 imatrikulací (12,3 %). Rektorská kniha ženevské akademie zná jména 29 českých studentů (10,8 %). Svoji důležitost sehrála v prvním a především v pátém období.

Moravských imatrikulací zaznamenávají matriky vybraných škol v období 1575–1620 na 171.<sup>177</sup> Největší počet 66 studentů sledujeme na univerzitě v Basileji (38,6 %), která se stala nejnavštěvovanějším ústavem v druhém, třetím a pátém období. Druhé místo patří Heidelbergu s 32 inskribovanými (18,7 %), zásadní důležitost měl v prvním a také pátém období. O třetí místo se dělí dvě hesenská centra kalvínské reformace – Herborn a Marburk. Na obou se imatrikulovalo 25 moravských studentů (14,6 %) a byly navštěvovány především ve čtvrtém období. Skupina 22 moravských studentů se zapsala na akademii v Ženevě (12,9 %), atraktivní byla především v prvním období.

### **5.3 Aktualizované soupisy českých a moravských studentů na reformovaných vysokých školách (1575–1620)**

Soupisy studentů konkrétních univerzit jsou hojně užívaným a pro práce analytického charakteru takřka nezbytným zdrojem informací. Při bližším pohledu do edic matrik vybraných pěti vzdělávacích ústavů však vyšlo najevo, že doposud užívané soupisy jsou mezerovité. Každý z autorů soupisů navíc užíval jiný klíč k výběru jmen i odlišný způsob sestavení soupisu. Josef Vítězslav Šimák vypsaly studenty z Herbornu, Heidelbergu a Marburku podle jednotlivých zemí metodou transliterace.<sup>178</sup> Kvůli úspoře místa se však rozhodl podobu jmen zkracovat, což ztěžuje identifikaci jedinců. Ještě méně přehledné jsou datace zápisů. Karel Hrdina přistoupil k seznamům trochu odlišně.<sup>179</sup> Jména jsou z edice matriky vypsána celá, chybí tu však rozdělení na jednotlivé země, které určuje pouze písmeno B nebo M za jménem, je-li v matrice uvedeno. V Hrdinových seznamech se však objevují i příslušníci hornoslezské šlechty, což využití pro případné analytické práce o českých či moravských studentech komplikuje.

Karel Sita užíval pro svůj seznam basilejských studentů přímo rukopis matriky.<sup>180</sup> Dodnes užívaná edice vycházela až po vzniku soupisu na přelomu 50. a 60. let 20. století. Jména jsou v soupise uvedena vždy ke konkrétnímu roku, chybí však přesnější časové určení, i když ho matrika poskytuje. Karel Sita taktéž uvádí vedle českých a moravských studentů scholáry z Opavy a okolních slezských měst. Některá jména jsou vypsána ve zkrácené formě. Výpis se navíc neobešel bez chyb a mezer, na které upozornil již Adolf Turek.<sup>181</sup>

<sup>177</sup> Viz Příloha – Graf č. 9.

<sup>178</sup> J. V. ŠIMÁK, *Studenti z Čech, Moravy a Slezska*, passim.

<sup>179</sup> K. HRDINA, *Studenti z českých zemí*, passim.

<sup>180</sup> K. SITA, *Studenti z českých zemí*, passim.

<sup>181</sup> A. TUREK, *Význam univerzitních matrik*, s. 164–168.

Všechny zmíněné seznamy jsou sporadicky opatřeny poznámkami s odkazem na literaturu k vybranému studentovi. Mimořádná je v tomto ohledu práce Otakara Odložilíka, který si nejprve vypsál jména českých a moravských studentů v Ženevě a následně se pokusil o jejich identifikaci.<sup>182</sup> Pozorný čtenář jeho knihy si však povšimne, že při bližším průzkumu se podařilo Odložilíkovi najít na ženevské akademii ještě pár dalších jedinců.<sup>183</sup> Seznam uvedený na prvních stranách jeho knihy však aktualizován nebyl. Odložilíkův seznam se liší od čtyř výše uvedených odlišnou metodou výpisu jmen – uvádí pouze jejich počestný tvar. S těmito jmény se však běžně setkáváme v historické literatuře, překlad jmen tak napomáhá k snadnější identifikaci jedinců. Seznam ženevských studentů však postrádá konkrétní data imatrikulací, ačkoliv je matrika uvádí.

Při bližším pohledu do edic vybraných studijních ústavů se navíc podařilo dohledat několik jmen, která autorům soupisů unikla. Výše uvedené důvody vedly k potřebě vytvořit seznamy nové, aktualizované. Ty jsou rozděleny do pěti sloupců – rok zápisu, den či měsíc zápisu, česká podoba jména studenta, přesný přepis jména z matriky a stav studenta. Seznamy jsou rozděleny podle historických zemí na české a moravské scholáry, což odpovídá i zápisům v matrikách. Při transliteraci jmen byl vynechán původ, tedy *Bohemus*, *Moravus* či *Marcomannus*, případně označení *eques*.

K identifikaci jedinců bylo užito biografických slovníků a databázových prací. Šlechtické studenty a erbovníky se podařilo rozpoznat na základě hesel v *Ottově slovníku naučném*<sup>184</sup> a prací Augusta Sedláčka,<sup>185</sup> Jana Halady<sup>186</sup> a Josefa Pilnáčka.<sup>187</sup> Literárně činné jedince lze určit díky monumentální *Rukověti humanistického básnictví*,<sup>188</sup> případně v právně-historickém kompendiu Josefa Jirečka.<sup>189</sup> Vychovatele šlechtické nobility prosopograficky zpracoval Martin Holý.<sup>190</sup> Bratrské studenty zachycují v krátkých biogramech Jiří Just<sup>191</sup> a Markéta Růčková<sup>192</sup> v edicích písemností z archivu Matouše Konečného. Členy pražského sboru Jednoty bratrské v biogramech podchytila Olga Fejtová.<sup>193</sup> Některé bratrské studenty se podařilo dohledat v pracích Ferdinanda Hrejsy<sup>194</sup> a Lenky Bobkové.<sup>195</sup>

Při sestavování seznamů jsem se musel vypořádat s několika problémy. Prvním bylo vymezení zkoumaného období. Za koncový rok byl vybrán významný milník v dějinách akademické peregrinace – rok 1620. V tomto smyslu následují starší práce Františka

<sup>182</sup> O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, passim.

<sup>183</sup> Jedná se například o Viléma z Valdštejna zapsaného 1619.

<sup>184</sup> *Ottův slovník naučný*, I–XXVIII, Praha 1888–1909.

<sup>185</sup> AUGUST SEDLÁČEK, *Českomoravská heraldika*, II, *Část zvláštní*, Praha 1925; TÝŽ, *Hrady, zámky a tvrze Království českého*, I–XV, Praha 1882–1927.

<sup>186</sup> JAN HALADA, *Lexikon české šlechty: erby, fakta, osobnosti, sídla a zajímavosti*, Praha 1999.

<sup>187</sup> JOSEF PILNÁČEK, *Staromoravští rodové*, Velehrad 2004.

<sup>188</sup> JOSEF HEJNIC – JAN MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví v Čechách a na Moravě*, I–VI, Praha 1966–2011.

<sup>189</sup> JOSEF JIREČEK, *Rukověť k dějinám literatury české do konce XVIII. věku: ve spůsobě slovníka životopisného a knihoslovného*, Praha 1875–1876.

<sup>190</sup> M. HOLÝ, *Ve službách šlechty*, passim.

<sup>191</sup> J. JUST (ed.), *Kněžská korespondence*, passim.

<sup>192</sup> M. RŮČKOVÁ (ed.), *Studium a korespondence*, passim.

<sup>193</sup> O. FEJTOVÁ, *Jednota bratrská*, passim.

<sup>194</sup> F. HREJSA, *Sborové*, passim.

<sup>195</sup> LENKA BOBKOVÁ, *Exulanti z Prahy a severozápadních Čech v Pirně v letech 1621–1639*, Praha 1999.

Šmahela s Miroslavem Trucem,<sup>196</sup> Jiřího Peška s Davidem Šamanem<sup>197</sup> a Kateřiny Schwabikové.<sup>198</sup> Rok 1575 byl vybrán s ohledem na možnost postihnouti proměny dynamiky kalvínské peregrinace v rozmezí téměř 50 let.

Jistý problém představovala i ne vždy jistá zemská identita jedinců. Vedle běžného označení *Moravus* či *Bohemus* bylo možné narazit na podobu *Marcomannus*. Především studenti z Prahy jsou však často uvedeni pouze jako *Pragensis*, což se v mimořádných případech týkalo i několika dalších měšťanů z jiných měst. V matrikách se sporadicky objevila jména bezpochyby slovanská bez udání země původu, často ve studijní skupině vedené šlechtickým synkem.<sup>199</sup> V jednom případě se pak stalo, že otec narozený v Čechách se v průběhu života přestěhoval na Moravu, jeho syn se tak objevuje v seznamech Moravanů.<sup>200</sup>

Další kategorii představoval stav. Bylo rozhodnuto uvádět stav imatrikulovaného studenta v době zápisu. Proto je např. Adam Budovec z Budova uveden jako rytíř. Zahrádkové ze Zahrádky byli povýšeni do panského stavu v roce 1615. Zástupce rodu imatrikulované do tohoto data uvádím jako rytíře, pozdější již jako pány. Naopak jméno je uvedeno v podobě běžně užívané ve výše uvedené literatuře a to přesto, že byl např. jedinci udělen predikát až v pozdější době. Zohledněna byla co nejsnazší identifikace studenta.

## 6. Závěr

Přelom 16. a 17. století představuje nejobsáhleji zmapované období české a moravské akademické peregrinace. Souvisí to v první řadě se zájmy mnohých historiků o problematiku českého stavovského povstání, případně o životní osudy exulantů v čele s Janem Amosem Komenským. Mimořádnému zájmu se těší především studenti Jednoty bratrské nebo jejich sympatizanti z řad nobilitovaných.

Dodnes užívané seznamy studentů, pořízené nejčastěji z edic matrik příslušných ústavů, se při bližším ohledání ukázaly jako mezerovité a formálně nejednotné. Tvorbou „aktualizovaných“ seznamů českých a moravských studentů v letech 1575–1620 na vybraných pěti kalvínských ústavech se tak stala jedním z hlavních cílů této práce. Aktualizované seznamy mají představovat určitý mezistupeň mezi již nedostatečnými a mezerovitými starými seznamy a komplexní prosopografickou databází. Nové seznamy se následně snažím analyzovat v průběhu času a na základě stavovského původu. Předmětem práce se dále staly trendy ve vzdělávání na kalvínských vzdělávacích ústavech v Říši na přelomu 16. a 17. století, které nebyly dosud tematizovány.

Pozornost byla věnována i fenoménu akademické peregrinace ve středoevropském srovnání – vedle českých a moravských studentů se obsáhleji zabývám scholáry z Polska a Uherska. Jedná se o národy, které neměly v 16. století rozšířenou síť univerzit a pro obyvatele jejich zemí tak byla akademická peregrinace často jedinou možností, jak dosáhnout vyššího lékařského, právníckého nebo teologického vzdělání. Srovnání české, moravské, polské a uherské peregrinace vykazuje mnohé podobnosti, ale i zajímavé odlišnosti.

<sup>196</sup> F. ŠMAHEL – M. TRUC, *Studie k dějinám*, s. 3–59.

<sup>197</sup> J. PEŠEK – D. ŠAMAN, *Studenti z Čech*, s. 173–218.

<sup>198</sup> K. SCHWABIKOVÁ, *Česká šlechta*, s. 25–131.

<sup>199</sup> Např. Johannes Krsseck ve studijní skupině s Janem Bernardem z Kunovic v Basileji v lednu 1613.

<sup>200</sup> Jedná se o Jana a Karla Roháče z Tejna.

Nejnavštěvovanější univerzitou českých studentů 16. století bylo Lipsko, polských Padova a uherských Wittenberk. Na počátku 17. století sledujeme v polském prostředí zvyšující se zájem o katolické vzdělávací ústavy, v českém naopak evidujeme vyšší počet studentů na reformovaných univerzitách. Polští nekatoličtí studenti navštěvovali nejčastěji Heidelberg, uherští studenti Wittenberk. Na univerzitě v Marburku, hojně navštěvované českými studenty, nacházíme po roce 1605 pouze minimum uherských studentů, kteří naopak mířili ve vysokém počtu do Heidelbergu. Regionální aspekt se ukazuje jako důležitý faktor při studiu akademické peregrinace. Budoucí bádání by nadále mohlo přiblížit popularitu daných ústavů ve vybraných zemích.

Jedním z důležitých důvodů pro výběr dané vzdělávací instituce studentem byla osobnost významného vzdělance. Pro české a moravské studenty to byl především Johann Jacop Grynaeus, Theodor Beza, Matthias Martinius, David Pareus, ale i herbornský profesor Johann Heinrich Alsted, který významně ovlivnil myšlení Jana Amose Komenského. Mnozí čeští i moravští studenti navázali se slavnými profesory kontakt, který se následně projevil dodnes dochovanou korespondencí. Mezi adresáty nacházíme i předáky stavovských obcí – Václava Budovce z Budova a Karla st. ze Žerotína.

Ve sledovaném období let 1575–1620 můžeme na vybraných kalvínských ústavech (Basilej, Herborn, Heidelberg, Marburk, Ženeva) nalézt 268 imatrikulací 197 českých studentů a 171 imatrikulací 126 moravských studentů. České kalvínské peregrinace se nejvíce účastnili zástupci měst, především pak Pražané. Zástupci panského stavu tvořili pouze málo početnou skupinu imatrikulovaných. Moravská peregrinace byla orientována více na nobilitované, především na zástupce vyšší šlechty. Až na malé výjimky je zřejmé, že česká i moravská peregrinace probíhala odděleně – v rámci studijních skupin zřídka kdy potkáváme příslušníky obou zemí. Jednu z výjimek představovali preceptorři, kteří byli vybíráni bez ohledu na svůj zemský původ.

Největší počet českých studentů se v rámci sledovaných kalvínských škol zapsal na univerzitě v Heidelbergu, následován byl Basilejí. Hesenské vzdělávací ústavy byly vyhledávány především v období 1605–1611, kdy představovaly nejnavštěvovanější kalvínské vzdělávací ústavy. Moravské studenty nacházíme ve sledovaném období v nejhornějším počtu na univerzitě v Basileji. V Heidelbergu se zapsalo o polovinu studentů méně. Percentuálně větší podíl moravských studentů nacházíme zásluhou rodiny pánů ze Žerotína na ženevské akademii.

Česká a moravská peregrinace taktéž vykazuje odlišnou dynamiku v průběhu času. Čeští studenti navštěvovali reformované vysoké školy v 70. a 80. letech 16. století. V 90. letech sledujeme značný propad. Za „zlatý věk“ můžeme označit období let 1605–1612. Po tomto roce počet českých studentů dramaticky klesá. U moravských studentů sledujeme v období 1575–1605 postupné zvyšování počtu peregrinujících. Období 1605–1612 početně zůstává před obdobím 1600–1604, nejvíce moravských studentů nacházíme na kalvínských vyšších školách v roce 1603. I v moravské peregrinaci sledujeme úbytek studentů v posledním vymezeném období let 1612–1620, přesto jejich počet převyšuje v tomto období české studenty.

## Přílohy

Legenda k seznamům: P = Pán; R = rytíř; M = měšťan; V = venkovan; ? = nejistý

### Seznam č. 1 – Čeští studenti v Basileji (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1577	26.10.	Stodolius z Požova, Jan ml.	Johannes Stodolius iunior, a Poziowa	M <sup>201</sup>
1578	16.10.	Vagner, Andreas	Andreas Vagner a Thermis Caroli IV.	M <sup>202</sup>
1579	16.6.	Florinus z Lambštejna, Šimon	Simon Florinus	R
1581	leden	Šlik, Jeroným	Hieronymus Slickius senior <sup>203</sup>	P
1581	leden	Gryll z Gryllova, Matyáš	Mattheus Grillus a Grillov, Racconicensis	M <sup>204</sup>
1581/82	-	Křínecký z Ronova, Jan Albrecht st.	Johannes Albertus Krzinetzky, Baro a Ronow	R
1581/82	-	Felix z Fictumu, Bohuslav	Bohuslaw Felix a Vicethum	R
1581/82	-	Kustoš Kunětický z Lipky, Václav	Venceslaus Custos Kunitietzius a Lipsca	R
1583	srpen	Kutovec z Úrazu, Martin	Martinus Gútowitzius Pragensis	M
1585	květen	Eberlin, Georg	Georgius Eberlinus Presnicensis	M <sup>205</sup>
1585	červenec	Craconii, Joannes	Joannes Cracony	?
1585	září	Griespek z Griespachu, Blažej	Blasius a Griesenbeck, Baro	R
1586	duben	Willebroch, Michal Jan <sup>206</sup>	Michael Bilebrochius	M <sup>207</sup>
1586	září	Thesauri, Samuel	Samuel Thesauri, Thaborensis	M <sup>208</sup>
1586	září	Betengel z Neuenperka, Zachariáš	Zacharias Vetengel, Pragenus	M
1587	leden	Roháč z Tejna, Jan	Johannes Rohazius	M <sup>209</sup>
1587	leden	Olbram ze Štětkře, Pavel	Paulus Volbram Zstekze	R
1589/90	-	Teiffel, Nicolaus	Nicolaus Teiffel Pragensis	M
1589/90	-	Grynaeus, Šimon	Simon Grynaeus Pragensis	M
1592	leden-květen	Albrecht ze Schönthalu, Jan	Joannes Albertus a Schontal	R <sup>210</sup>
1595/96	-	Borbonius z Borbenheimu, Matyáš	Mathias Borbonius Collinensis	R

<sup>201</sup> Louny

<sup>202</sup> Karlovy Vary

<sup>203</sup> Připsáno: Comes Bassani, Dominus Weiss-Kirchen et Slaccenwerdae

<sup>204</sup> Rakovník

<sup>205</sup> Přisečnice

<sup>206</sup> V knize doktorů medicíny, kterým se stal 19. srpna 1586, je podepsán jako Michael, Johannis Willenbrochii medicii filius, Pragensis.

<sup>207</sup> Praha

<sup>208</sup> Tábor

<sup>209</sup> Týn nad Vltavou

<sup>210</sup> Novoštitník na přerovském zámku

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1596/97	-	Střela z Rokyc, David	nobilis David Strzela a Rokitz	R
1597	červenec	Skála, Jan	Joannes Skala Podiebrando	M <sup>211</sup>
1597	září	Karlík z Nežetic, Jiřík	Georgius Karlik a Nezeticz	R
1597	říjen	Škréta Šotnovský ze Závěřic, Daniel	Daniel Skreta a Zavoricz	M <sup>212</sup>
1600	28.7.	Marnius, Johannes	Johannes Marnius Pragensis <sup>213</sup>	M
1601	11.5.	Slavata z Chlumu a Košumberka, Diviš Lacembok <sup>214</sup>	Dionysius Laczinback Slawate, baro a Chlum et Koschenberg	P
1601	11.5.	Komarovský z Libanic, Jan	Johannes Kunarowsky	R
1601	11.5.	Džbánovský ze Džbánova, Albrecht	Albertus Dzbanowsky	R
1603	leden-červen	Smiřický ze Smiřic, Jaroslav	Jaroslaus Smirziczki, liber baro a Smirzicz	P
1603	leden-červen	Huber z Riesenpachu, Jan	Joannes Huberus a Risenbach	M <sup>215</sup>
1604	červenec	Budovec z Budova, Adam <sup>216</sup>	Adamus Budowetz de Budowasa	R
1604	červenec	Flek, Christophorus	Christophorus Flek	?
1604	červenec	Labouňský z Labouně, Jan Jiří	Joannes Georgius Labaunsky a Labaunia	R
1604	červenec	Aetius, Jan	Joannes Aetius	M <sup>217</sup>
1604	červenec	Hradistenus, Wenceslaus	Wenceslaus Hradistenus	? <sup>218</sup>
1604	červenec	z Paumberka, Nikodém ml. <sup>219</sup>	Nicodemus a Baumberg	M <sup>220</sup>
1604	říjen	Myllner z Mylhauzu, Petr	Petrus Mullnerus a Mulhausen	R
1604	říjen	Dědek z Vlkova, Jan	Johannes Dedekius a Wlkowa	R
1606/07	-	Hodějovský z Hodějova, Bernard	Bernardus, liber baro ab Hoddiegova	R
1606/07	-	Hodějovský z Hodějova, Jan Jiří	Joannes Georgius, liber baro ab Hoddiegova	R
1606/07	-	Bohuchval z Hrádku, Zikmund	Sigismundus Bauchwald a Hradeck	R
1606/07	-	Mencelius, Jan	Joannes Menzelius Pragensis	M
1606/07	-	Emberiza, Jan	Joannes Emberiza Chotieborzenaus	M <sup>221</sup>

<sup>211</sup> Poděbrady

<sup>212</sup> Praha

<sup>213</sup> Připsáno: Claudii de Marne typographi filius

<sup>214</sup> Ve skupině byl ještě Martinus Klumbei, pravděpodobně famulus. Není však uvedena země původu, proto ho v seznamu neuvádím.

<sup>215</sup> Praha

<sup>216</sup> Ve skupině byl zapsán i Šimon Věrník (Simeon Wernick někdy uváděný jako Müller). Tento kněz Jednoty bratrské pocházel pravděpodobně z Kladska ve Slezsku, od mládí však byl vychováván v Čechách (Tuchoměřice a Mladá Boleslav). Později působil jako zámecký kaplan Petra Voka z Rožmberka. M. HOLÝ, *Ve službách šlechty*, s. 242–243.

<sup>217</sup> Lanškroun

<sup>218</sup> Pravděpodobně pocházel z Mnichova Hradiště, které bylo tehdy v držení Jana Jiřího Labouňského z Labouně.

<sup>219</sup> 12. září 1605 byl zapsán ke studiu teologie jako Nicodemus a Paumberg, Pragensis.

<sup>220</sup> Praha

<sup>221</sup> Chotěboř

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1607	červenec	Sekerka ze Sedčic, Mikuláš ml.	Nicolaus Sekerka a Seduzicz	R
1607	červenec	Sekerka ze Sedčic, Bohuchval	Bohuchval Sekerka a Seduzicz	R
1607	červenec	Podmoklský, Václav	Venceslaus Podmoklsky	?
1607	srpen	Erbinaeus z Brandova, Matyáš	Matthias Erbinaeus, Arnobius	M <sup>222</sup>
1607	říjen	Štyrkolský z Volovice, Daniel	Daniel Styrkolsky a Wolowicze	M <sup>223</sup>
1608	duben	z Valdštejna, Kristián	Christianus, baro a Waldstein	P
1608	duben	z Valdštejna, Jiří	Georgius, baro a Waldstein	P
1608	duben	Poll, Salomon	Salomon Poll, Arnoviensis	M <sup>224</sup>
1609	leden	Habervešl z Habernfeldu, Ondřej	Andreas Hobrweschel de Hohnfeld, Pragensis	M
1610	23.4.	Hrzán z Harasova, Václav	Wenceslaus Hrsan ab Harassowa	R
1610	23.4.	Hrzán z Harasova, Jiří	Georgius Hrsan ab Harassowa	R
1610	23.4.	Didymus, Albert (Vojtěch)	Albertus Didymus Melnicensis	M <sup>225</sup>
1610	23.4.	Schöndorfien (?), Petr	Petrus Schöndorfienis	? <sup>226</sup>
1612	18.2.	Šotus z Tulipánu (?), Matyáš	Matthias Schotus a Tulipam, Pragensis	M
1612	srpen	Philippi, Johannes	Johannes Philippi Fridladiensis	M <sup>227</sup>
1612	října	Hodějovský z Hodějova, Přeč ml.	Przechius, liber baron ab Hoddiegiva	R
1612	října	Hodějovský z Hodějova, Smil	Smilus, liber baron ab Hoddiegiva	R
1612	října	Hodějovský z Hodějova, Bohuslav	Bohuslavus, liber baron ab Hoddiegiva	R
1612	října	Hodějovský z Hodějova, Adam	Adamus, liber baron ab Hoddiegiva	R
1612	října	Lanka, Václav	Wencesilaus Lanka	M <sup>228</sup>
1612	října	Hastermann, Georgius	Georgius Hastermann	?
1612	listopad	Štampach ze Štampachu, Jiří	Georgius Steinpach a Steinpach	R
1614	3.6.	Ostrovec z Královic, Vilém	Wilhelmus Wostrowetz a Kralowic	R
1617/18	-	Parman, Nicolaus	Nicolaus Parman, Pragensis	M
1619	duben	Štefek z Koloděj, Štěpán	Stephanus Steffecius a Colodieg	M <sup>229</sup>
1620	duben	Škréta Šotnovský ze Závovic, Jan	Joannes Screti Schotnovius a Zavorzitz	M <sup>230</sup>

<sup>222</sup> Hostinné

<sup>223</sup> Litoměřice

<sup>224</sup> Hranice

<sup>225</sup> Mělník

<sup>226</sup> Schönborn je německý název obce Stráž u České Lípy, což je kraj, kde měli Hrzánové svá sídla.

<sup>227</sup> Frýdlant

<sup>228</sup> Milevsko

<sup>229</sup> Praha

<sup>230</sup> Praha

## Seznam č. 2 – Moravští studenti v Basileji (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1580	leden-červen	ze Žerotína, Karel st.	D. Carolus Baro a Zerotín <sup>231</sup>	P
1580	leden-červen	Vranovský z Doubravice, Jiří	Georgius Vranovius a Daubravitz	R
1581/82	-	Jonas, Jan	Joaness Jonas	?
1585	červenec	z Lichtenštejna, Karel <sup>232</sup>	Carolus baro a Lichtenstein et caet.	P
1586	srpen	Němčanský, Bartoloměj	Bartholomaeus Niemczianius	M <sup>233</sup>
1587	leden	z Kounic, Oldřich	dominus Ulricus a Kaunitz, Baro	P
1590/91	-	ze Žerotína, Jan Diviš	Johannes Dionysius, baro Zerotinus <sup>234</sup>	P
1590/91	-	Venžik Osinský z Osín, Jan	Johannes Wenzikius	R
1592	leden-květen	Tertullian, Martin	Martinus Tertullianus, Hunnobrodensis	M <sup>235</sup>
1592	leden-květen	ze Žerotína, Ladislav Velen	Ladislavus Welenus, baro a Zerotin	P
1595	červen	Morkovský ze Zástřizl, Václav ml.	Wencesilavus Morkorosky a Zastrisill	R
1595/96	-	ze Žerotína, Vratislav	Vratislaus a Zerotin	P
1595/96	-	Cavinus, Václav	Wenceslaus Cavinus Slawkoviensis	M <sup>236</sup>
1595/96	-	z Vartemberka a na Napajedlech, Jan	Joannes, baro a Wartenberg, dominus Napahdti	P
1595/96	-	Prakšický ze Zástřizl, Jiří Zikmund	Georgius Sigismuns Praksicky a Zastrisel <sup>237</sup>	R
1595/96	-	Bukůvka z Bukůvky, Albert	Albertus Bukuwka a Bukuwka	R
1595/96	-	Lessnar, Georgius	Georgius Lessnar	V <sup>238</sup>
1596/97	-	Březnický z Náchoda, Hynek	Generosus Hincó Baro a Nachod	P
1597	září	Minucius, Václav	Wenceslaus Minutius	?
1597	říjen	Hermannus, Joachimus	Joachimus Hermannus, Olomucensis	M <sup>239</sup>
1599	prosinec	z Kunovic, Jan <sup>240</sup>	Joannes, baro a Kunowitz	P
1600	duben	ze Žerotína, Karel ml.	Carolus Zerotinus junior	P
1600	duben	Wolbram, Jindřich Albert	Henricus Albertus Wolbram	?

<sup>231</sup> Zapsán jako Bohemus.

<sup>232</sup> Jeho preceptorem byl Jacob Praetorius z Perlenberka, pozdější moravský zemský lékař. M. Holý, *Ve službách šlechty*, s. 261.

<sup>233</sup> Uherský Brod

<sup>234</sup> Připsáno: Generosus dominus

<sup>235</sup> Uherský Brod

<sup>236</sup> Slavkov

<sup>237</sup> Připsáno: dominus Buchlo

<sup>238</sup> Zapsán jako minister Domini a Zastrisel.

<sup>239</sup> Olomouc

<sup>240</sup> Poplatek za studium zaplacen i za studenta jménem Joannes Nettvorzsky, pravděpodobně famula. Chybí však údaj o zemském původu, proto ho v seznamu neuvádím.



ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1600	25.3.	Behrnawerus, Jacobus	Jacobus Behrnawerus Brünnensis	M <sup>241</sup>
1600	7.7.	Albinus, Johannes	Johannes Albinus, Byteschensis	V <sup>242</sup>
1601	září	Skrbenský z Hříště, Jan	Johannes Skrbenski	R
1601	září	Věžník z Věžník, Adam	Adamus Weschinik de Weschinik	R
1601	září	Věžník z Věžník, Markvart	Marquaradus Weschinik de Weschinik	R
1601	září	Katarýn z Kataru, Jan	Johann Catharinus a Catharo	R
1602	duben	Röberus, Andreas	Andreas Röberus Olomucensis	M <sup>243</sup>
1602	duben	Röberus, Laurentius	Laurentius Röberus Olomucensis	M <sup>244</sup>
1602	červen	Skrbenský z Hříště, Václav Slavibor	Wenceslaus Slavibor Skrbensky	R
1602	červen	Skrbenský z Hříště, Jan <sup>245</sup>	Joannes Skrbensky	R
1602	červen	Schmidt, Andreas	Andreas Schmidt, Fulnecensis	M <sup>246</sup>
1603	červenec	Křišpín, Jan	Johannes Crispinus, Prussenus	V <sup>247</sup>
1603	červenec	Lorenc, Jan	Johannes Laurentius Strazvicenus	M <sup>248</sup>
1603/04	-	Schwantz, Elias	Elias Schwantz Brunensis	M <sup>249</sup>
1603/04	-	Březnický z Náchoda, Jan Jiří ml.	Johannes Georgius, liber baro a Nachod	P
1603/04	-	Dacizenus, Tobiáš	Tobias Dacizenus	M <sup>250</sup>
1603/04	-	ze Žerotína, Jan Fridrich	Johannes Fridericus, baro Zerotinus in Strasnitz	P
1603/04	-	Drabeck, Paulus	Paulus Drabeck	?
1603/04	-	Erastus, Jiřík	Georgius Erastus	?
1603/04	-	Plachetius, Jan	magister Johannes Plachetius Mezericenus	M <sup>251</sup>
1604	říjen	Žalkovský ze Žalkovic, Matyáš	Mathias Zalkewski a Zalkowitz	R
1604	říjen	Pressius, Jan	Joannes Pressius, Elyhio	?
1604	říjen	Skzuranc, Joannes	Joannes Skzuranc, Blanensis	V <sup>252</sup>
1605/06	-	Zahrádecký ze Zahrádek, Oldřich	Uldaricus Zahradeckius a Zahradeck	R

<sup>241</sup> Brno

<sup>242</sup> Pravděpodobně z Bítova.

<sup>243</sup> Olomouc

<sup>244</sup> Olomouc

<sup>245</sup> Podle Augusta Sedláčka měl Jaroslav Skrbenský z Hříště pět synů – Jaroslava ml., Václava (nejspíše basi-lejského studenta), Jana, Bernarta a Jana Jetřicha. Identifikaci znesnadňuje jejich bratranec Jan, syn Václava Skrbenského z Hříště. V každém případě se domnívám, že Jan zapsaný v září 1601 je odlišný od Jana imatrikulovaného v červnu 1602. OSN XXIII, s. 309 a 1065.

<sup>246</sup> Fulnek

<sup>247</sup> Pocházel z Prusenovic.

<sup>248</sup> Strážnice

<sup>249</sup> Brno

<sup>250</sup> Dačice

<sup>251</sup> Valašské Meziříčí

<sup>252</sup> Blansko; bylo tehdy městečkem.

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1605/06	-	Bukůvka z Bukůvky, Bernard	Bernardus Buckuwka a Buckuwka	R
1605/06	-	Malaška z Rejdychu, Jan	Johannes Malasska	R
1606/07	-	ze Žerotína, Vilém Fridrich	Gulielmus Fridericus, liberi barones a Zerotin	P
1606/07	-	ze Žerotína, Jan Jetřich	Theodoricus, liberi barones a Zerotin	P
1607	červenec	Vetter, Jan	Johannes Vetterus, Leucopolites	M <sup>253</sup>
1609	26.6.	Věžník z Věžník, David	David Weznik a Weznik	R
1609	26.6.	Hrubetius, Filip	Philippus Hrubetius Hunno-Brodenus	M <sup>254</sup>
1609	26.6.	Braxatoris, Nicolaus	Nicolaus Braxatoris Trnaviensis	? <sup>255</sup>
1612	listopad	Laurentii, Václav	Wencesilaus Laurentiades alias Praneis, Inngossutniczenus	V <sup>256</sup>
1613	leden	z Kunovic, Jan Bernard	Johan Bernhardus, liber baro a Kunowitz	P
1613	leden	Krček (?), Jan	Johannes Krsseck	?
1615	listopad	Muňka z Ivančic, Petr Pavel	Petrus Paulus Muncka ab Evanschitz	R
1619	duben	Hodický z Hodic, Jan	Johannes, liber baro ad Hoditz etc.	P
1619	duben	Zahrádecký ze Zahrádek, Karel	Carolus, liber baro a Zahradek etc.	P
1619	duben	Ducat, Johannes	Johannes Ducat, Odericenus	V <sup>257</sup>
1619	září	Žalkovský ze Žalkovic, Václav	Wencuslaus Zialkovius a Zialkovitz	R
1620	duben	Hodický z Hodic, Fridrich	Fridericus, comes de Hoditz et Wolbramitz	P
1620	září	Partlíček ze Špicberka, Simeon	magister Simeon Partlicius, Trischiniensis	V <sup>258</sup>
1620	červen	?	Tobias von Gorhaw	?

<sup>253</sup> Hranice na Moravě

<sup>254</sup> Uherský Brod

<sup>255</sup> Zapsán jako Moravus, i když název města je pravděpodobně Trnava.

<sup>256</sup> Pocházel z Brtničky.

<sup>257</sup> Pravděpodobně pocházel z Udeřic, malé obce na jižní Moravě.

<sup>258</sup> Pocházel z Třeště, která měla statut městečka. Z poddanství byl propuštěn na žádost rektora pražské univerzity roku 1614.

### Seznam č. 3 – Čeští studenti v Heidelbergu (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1575	21.11.	Rubiger, Joannes	Joannes Rubiger Egranus	M <sup>259</sup>
1578	22.11.	Grimius, Jan	Johannes Grimius Joachimicus	M <sup>260</sup>
1584	15.8.	Sixt z Ottersdorfu, Jan Theodor	Joannes Theodorus ab Otterstorff	M <sup>261</sup>
1584	15.8.	Prog z Velnic, Jan	Johannes Prog á Welnitz	R
1584	15.8.	Sluzský z Chlumu, Jindřich	Henricus Stussky á Chlum	R
1584	15.8.	Lehnar z Kouby, Oldřich	Vlricus Leonorus á Kauba	M <sup>262</sup>
1584	15.8.	Březan, Václav	Venceslaus Briezanius	V <sup>263</sup>
1584	14.11.	Bohdaneký (?), Václav	Venceslaus Bohdanecensis Rhadicensis	? <sup>264</sup>
1585	14.5.	Batelovský z Prostého (?), Melchior	Melchior Venetus á Prostranna	?
1585	14.5.	Koštický z Koštic, Petr	Petrus Kostiky á Kostiz	M <sup>265</sup>
1585	14.5.	Škréta Šotnovský ze Závěřic, Jindřich	Henricus Scretá á Zauoritz	M <sup>266</sup>
1586	5.5.	Roháč z Tejna, Jan	Johannes Rohazius Tynensis	M <sup>267</sup>
1586	5.5.	Kbelský z Kapí Hory, Jan	Johannes Kbelsky á Kbelska	M <sup>268</sup>
1586	14.5.	Sophronius, Daniel	Daniel Sophronius Tynus	M <sup>269</sup>
1586	28.5.	Grynaeus, Šimon	Simon Grynaeus Pragensis	M
1586	28.5.	Ledčanský z Popic, Jan st.	Johannes Ledzansky á Popitz, Pragensis	M
1586	11.6.	Korvín, Jan	Johannes Coruinus Landscronensis	M <sup>270</sup>
1586	11.6.	Klement, Václav	Venceslaus Clemens Gradecensis	M <sup>271</sup>
1586	23.8.	Kutovec z Úrazu, Martin	Martinus Kuttowetz ab Auratae Pragensis	M
1586	19.9.	Berbisdorf z Berbisdorfu, Gottfried	Godefridus a Berbistorff	R
1587	28.2.	Thesauri, Samuel	Samuel Thesauri Taborensis	M <sup>272</sup>
1587	28.2.	Betengel z Neuenperka, Zachariáš	Zacharias Betengel Pragensis	M
1587	1.4.	Hortulus, Mikuláš	Nicolaus Hortulus Landskrovensis	M <sup>273</sup>

<sup>259</sup> Cheb

<sup>260</sup> Jáchymov

<sup>261</sup> Praha

<sup>262</sup> Praha

<sup>263</sup> Narozen v Březnu u Loun, pocházel z mlynářské rodiny.

<sup>264</sup> Může se jednat o chybu v zápisu, který se má číst jako Hradensis.

<sup>265</sup> Praha

<sup>266</sup> Praha

<sup>267</sup> Týn nad Vltavou

<sup>268</sup> Praha

<sup>269</sup> Týn nad Vltavou

<sup>270</sup> Lanškroun

<sup>271</sup> Žebrák

<sup>272</sup> Tábor

<sup>273</sup> Lanškroun

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1587	1.4.	Cyrus, Matěj st.	Matthias Cyrus Neoboleslavisensis	M <sup>274</sup>
1590	18.5.	Lehenerus, Christophorus	Christophorus Lehenerus Egranus	M <sup>275</sup>
1590	14.8.	Radešínský z Radešova, Samuel	Samuel Radeschinus á Radeschouiz	R <sup>276</sup>
1590	říjen	Radešínský z Radešova, Zachariáš	Zacharias Radeschinus á Radeschouiz	R
1591	16.12.	Remel z Markštejna, Adam	Adam Römelius á Marckstein	?
1592	16.3.	Mráz z Milešovky, Jan Theofil	Johannes Theophilus Mráz á Mileschaff	M <sup>277</sup>
1592	6.7.	Vchynský (Kinský) ze Vchynic a Tetova, Jan	Johannes Wchinfky de Wchinitz	R
1592	6.7.	Vchynský (Kinský) ze Vchynic a Tetova, Vilém	Wilhelmus Wchinfky de Wchinitz	R
1592	6.7.	z Vřesovic, Jan Václav	Johannes Wenceslau á Wrzesowic	R
1592	17.8.	Tuchar z Šoberova, Jan Kašpar	Johannes Casparrus Tucher á Schoberaw <sup>278</sup>	R
1593	17.4.	Mullerus, Nicolaus	Nicolaus Mullerus Pragensis	M
1593	3.12.	Ludouicus, Georgius	Georgius Ludouicus Egranus	M <sup>279</sup>
1594	13.4.	Purkrabí z Donína, Jindřich	Henricus burgaius et baro á Donau	P
1598	12.4.	Purkrabí z Donína, Achác	Achacius burggrafius baro á Donau	P
1599	12.5.	Purkrabí z Donína, Kryštof	Christophorus Burggravius baro á Dhonaw	P
1600	25.9.	Marnius, Johannes	Joannes Marnius Pragensis	M
1602	1.4.	Kukla, David	Dauid Kukla Pragensis	M
1602	1.4.	Huml z Ruprštorfú, Jan	Johannes Humelius Pragensis	M
1602	17.8.	Polykarp, Martin	M. Martinus Polycarpus, Hradecensis	M <sup>280</sup>
1603	28.3.	z Jizbice, Pavel	Paulus á Gisbice	M <sup>281</sup>
1605	30.9.	Smířický ze Smiřic, Jaroslav	Jaroslaus Liber baro á Smirziz	P
1606	18.8.	Erbinaeus z Brandova, Matyáš	Matthias Erbe Armoius	M <sup>282</sup>
1607	13.9.	Linhart z Neuenperka, Jan	Johannes Leonhardus Á Neyenburg Pragensis	M
1607	13.9.	Adam z Veleslavína, Samuel	Samuel Adamus á Welleslawina Pragensis	M
1607	15.9.	Berka z Dubé, Bohuchval ml.	Gotlobius Berka liber baro de Duba <sup>283</sup>	P

<sup>274</sup> Mladá Boleslav

<sup>275</sup> Cheb

<sup>276</sup> Samuel Radešínský získal právo užívat erb a predikát z Radešova roku 1590, o šest let později byl přijat do rytířského stavu na Moravě. J. HEJNIC – J. MARTÍNEK, *Rukověť humanistického básnictví*, IV, s. 283n.

<sup>277</sup> Litoměřice

<sup>278</sup> Zapsán jako Pragensis.

<sup>279</sup> Cheb

<sup>280</sup> Hradec Králové

<sup>281</sup> Praha

<sup>282</sup> Hostinné

<sup>283</sup> Připsáno: et Kurrivod.

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1607	25.9.	Kutnauer ze Sonnenštejna, Pavel	Paulus Kutenawer Pragensis	M
1607	8.10.	Smířický ze Smiřic, Albrecht Václav	Albertus Wencesilus Smirzicius á Smirziz	P
1607	8.10.	Slavata z Chlumu a Košumberka, Michal	Michaël Slauata á Chlum et Kussumberg	P
1607	19.10.	Habervešl z Habernfeldu, Jan	Johannes Haberweschel de Habernfeld Pragensis	M
1609	23.8.	Smil z Michalovic, Jan	Joannes Smil á Michalowitz	R
1609	23.8.	Ješin z Bezdězí, Pavel	Paulus Gessinius Pragensis	M
1610	říjen	Strada z Rosbergu, Karel	Carolus de Strada a Roszberg	R
1610	říjen	Strada z Rosbergu, Oktavio ml.	Octavius de Strada a Roszberg	R
1611	2.4.	Hodějovský z Hodějova, Přeč ml.	Przechius liberi baro ab Hoddieiova	R
1611	2.4.	Hodějovský z Hodějova, Smil	Smilus liberi baro ab Hoddieiova	R
1611	2.4.	Hodějovský z Hodějova, Bohuslav	Bohuslavus liberi baro ab Hoddieiova	R
1611	2.4.	Hodějovský z Hodějova, Adam	Adamus liberi baro ab Hoddieiova	R
1611	9.7.	Smířický ze Smiřic, Albrecht Jan	Albertus Johannes Smirzicius liber baro a Smirziz	P
1611	9.7.	Klusák z Kostelce, Ondřej Adam	Andreas Adamus Klussagk	R
1611	9.7.	Klusák z Kostelce, Václav	Wenceslaus Klussagk	R
1611	7.9.	Ostrovec z Královic, Vilém	Wilhelmus Wostrowetz Skralowiz etc.	R
1611	27.9.	Therminus ze Zhoře, Daniel	Daniel Therminus á Zhorze, Satecenus	M <sup>284</sup>
1611	27.9.	Švik z Lukonos, Daniel	Daniel Sseek a Luconos, Pragensis	M
1614	27.9.	Štoček, Pavel	Paulus Stockeus Pragensis	M
1614	27.9.	Michael, Johannes	Johannes Michael Nislerus	M <sup>285</sup>
1614	6.10.	Myllner z Mylhauzu, Jan	Johannes Mullnerus á Mulhausen	R
1615	21.8.	Malinovský z Hlavačova, Jan	Johannes Malinouius ab Hlawacžowa Rakonensis	M <sup>286</sup>
1615	25.9.	Khostnerus, Johannes	Johannes Khostnerus Pragensis	M
1616	26.3.	Hoffman, Matyáš	Mathhaeus Hoffman, Friedlandensis	M <sup>287</sup>
1617	17.3.	Seldtner, Joannes Adamus	Joannes Adamus Seldtner Egeranus	M <sup>288</sup>
1618	10.8.	ze Sommerfeldu a Tumnic, Kryštof Erasmus	Christophorus Erasmus á Sommerfeld et Tumitz	R
1618	10.8.	Mošauer z Valdova, Jiří Alexej	Georgius Alexius Mossaur a Waldhof	R
1618	10.8.	Dobříkovský z Malejova, Jindřich	Henricus Dobrzikowsky á Malegow	R

<sup>284</sup> Žatec

<sup>285</sup> Stříbro

<sup>286</sup> Rakovník

<sup>287</sup> Frýdlant

<sup>288</sup> Cheb

## Seznam č. 4 – Moravští studenti v Heidelbergu (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1584	15.8.	Němčanský, Bartoloměj	Bartholomaeus Neniczavius Hunnobrodenensis	M <sup>289</sup>
1585	25.10.	Benedictus, Jan	Johannes Benedictus Hunnobrodenensis	M <sup>290</sup>
1586	5.5.	z Kounic, Oldřich	Generosus Vlricus liber baro á Kaunitz <sup>291</sup>	P
1586	5.5.	Březnický z Náchoda, Jaroslav Bohuchval	Generosus Jaroslaus Bohnichwal, liber baro á Nachod	P
1587	19.3.	Martinides, Tobiáš	Tobias Martinides	M <sup>292</sup>
1588	17.6.	ze Žerotína, Jan Diviš	Jan Dionisius baro á Zerotin etc.	P
1588	17.6.	Venžik Osinský z Osín, Jan	Janus Wenzick ab Ossen	R
1588	2.12.	Hodický z Hodic, Jiří	Georgius Hodizius	P
1589	12.11.	Tertullian, Martin	Martinus Tertullianus Honobradensis	M <sup>293</sup>
1592	6.7.	Dinlingius, Johannes	Johannes Dinlingius Iglaiensis	M <sup>294</sup>
1594	8.1.	ze Žerotína, Ladislav Velen	Ladislau Welenus baro Zerotinus	P
1596	26.3.	Březnický z Náchoda, Hynek	Hinco á Nachod, liber baro	P
1596	27.3.	Aretin z Ehrenfeldu, Pavel	Paulus Polonellus	M <sup>295</sup>
1600	26.11.	Skrbenský z Hříště, Jan	Johannes Skrbenski	R
1603	5.12.	Štefan (Tatranský), Zachariáš	Zacharias Stephanus Taterenski	? <sup>296</sup>
1606	7.12.	Acontius, Mikuláš	Nicolaus Acontius Moravus Trebitzensis	M <sup>297</sup>
1607	13.9.	Dubín, Pavel	Paulus Dubinus Meserizensis	M <sup>298</sup>
1607	13.9.	Acontius, Eliáš	Elias Acontius Trebitzensis	M <sup>299</sup>
1607	13.9.	Petřvaldský z Petřvaldu, Jan Theodorik	Johannes Theodoricus Petrzwaldsky á Petrzwald	R
1611	2.4.	Petřvaldský z Petřvaldu, Bernard Diviš	Bernhardus Dionysius Petrzwaldsky a Petrzwald	R
1611	2.4.	Skrbenský z Hříště, Bernard	Bernhardus Skrbensky a Hrisstie	R

<sup>289</sup> Uherský Brod

<sup>290</sup> Uherský Brod

<sup>291</sup> Připsáno: in Austerlitz et Zdanitz.

<sup>292</sup> Valašské Meziříčí

<sup>293</sup> Uherský Brod

<sup>294</sup> Jihlava

<sup>295</sup> Uherský Brod

<sup>296</sup> Otakar Odložilík ho považuje za příbuzného Ondřeje Štefana, který byl po Janu Blahoslavovi seniorem sboru Jednoty bratrské v Ivančicích. O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 63.

<sup>297</sup> Třebíč

<sup>298</sup> Velké Meziříčí

<sup>299</sup> Třebíč

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1611	2.4.	Pítruša, Jiří	Georgius Pitrussa, Przerowensis	M <sup>300</sup>
1611	26.9.	z Kunovic, Jan Bernard	Johannes Bernhardus liber baro á Kunowicz	P
1613	19.6.	Komenský, Jan Amos	Joannes Amos, Niuanus	M <sup>301</sup>
1614	3.6.	Fabricius, Pavel	Paulus Fabritius	M <sup>302</sup>
1616	24.3.	Didymus, Tomáš	Thomas Didymus Praera	M <sup>303</sup>
1616	24.3.	Molitor, Mikuláš	Nicolaus Molitor Mezericeno	M <sup>304</sup>
1616	24.3.	Laurinus, Jiří	Georgius Laurinus Praera	M <sup>305</sup>
1618	17.9.	Vetter, Daniel	Daniel Vetterus Leucopolites	M <sup>306</sup>
1619	27.3.	Achior, Mikuláš	Nicolaus Achior Strazniczio	M <sup>307</sup>
1620	14.6.	Vánečský z Jemničky, Vilém	Gulielmus Wanetzki de Gemnitz	R
1620	14.6.	Engelmeier, Jiří	Georgius Engelmeier	?

<sup>300</sup> Přerov

<sup>301</sup> Uherský Brod

<sup>302</sup> Strážnice

<sup>303</sup> Přerov

<sup>304</sup> Velké Meziříčí

<sup>305</sup> Přerov

<sup>306</sup> Hranice

<sup>307</sup> Strážnice

## Seznam č. 5 – Čeští studenti v Herbornu (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1595	červenec	Skála, Jan	Johannes Skala Podebradensis	M <sup>308</sup>
1595	červenec	Škréta Šotnovský ze Závoric, Daniel	Daniel Skreta a Zavoritz	M <sup>309</sup>
1597	24.4.	Mizera, Ondřej	Andreas Miser von Jarof	V
1605	24.4.	Paulus, Jan	Johannes Paulus Egranus ex Voitlandia	M <sup>310</sup>
1605	7.5.	Ješin z Bezdězí, Pavel	Paulus Jeschenius Pragensis	M
1605	27.5.	Didymus, Albert (Vojtěch)	Albertus Didymus a Melnick	M <sup>311</sup>
1605	září	Kutnauer ze Sonnenštejna, Pavel	Paulus Kutnaur	M <sup>312</sup>
1605	20.11.	Rozín z Javorníku, Jan Jiří	Johannes Georgius Rosini a Javornick Pragenses	M
1605	20.11.	Rozín z Javorníku, Eliáš	Elias Rosini a Javornick Pragenses	M
1605	23.11.	Sekerka ze Sedčic, Mikuláš ml. <sup>313</sup>	Nicolaus Strzelka	R
1605	25.11.	Rozín z Javorníku, Samuel	Samuel Rosini Pragenses	M
1605	25.11.	Rozín z Javorníku, Jiří	Georgius Rosini Pragenses	M
1606	červenec	Philemon, Jan	Johannes Philemon Lovosicenus	M <sup>314</sup>
1606/07	-	Raphanus, Samuel	Samuel Raphanus Milivenu	M <sup>315</sup>
1606/07	-	Berka z Dubé, Bohuchval ml.	Bohuchwal Berka liber baro de Duba et Lippa	P
1606/07	-	Adam z Veleslavína, Samuel	Samuel Adami Pragensis	M
1606/07	-	Smrčka z Mnichu, Jindřich	Henricus Smrcka a Mnichu	R
1606/07	-	Myška ze Žlunic, Ulrych	Ulricus Myska a Zlunicz	R
1607	-	Linhart z Neuenperka, Jan	Johannes Leonhardi, Pragensis	M
1608	leden-duben	Hrzán z Harasova, Václav	Wenceslaus Hersan ab Harassowan	R
1609/10	-	Aristus, Zachariáš	Zacharias Aristus Horatzdouinus	M <sup>316</sup>
1609/10	-	Jafet, Bohuslav	Bohuslaus Japhet	V <sup>317</sup>
1609/10	-	Sandion, Václav	Wenceslaus Sandion Hradacensis	M <sup>318</sup>
1609	5.10.	Kaplíř ze Sulevic, Vilém Felix	Wilhelmus Felix Kaplirz a Sweluick	R

<sup>308</sup> Poděbrady

<sup>309</sup> Praha

<sup>310</sup> Cheb

<sup>311</sup> Mělník

<sup>312</sup> Praha

<sup>313</sup> Podruhé zapsán v akademickém roce 1606/1607 jako Nicolaus Sekerka a Sedeczicz.

<sup>314</sup> Lovosice

<sup>315</sup> Milevsko

<sup>316</sup> Horažďovice

<sup>317</sup> Pocházel z Čestína u Uhlířských Janovic.

<sup>318</sup> Hradec Králové



ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1609/10	-	Ješín z Bezdězí, Samuel	Samuel Gessinius Pragenus	M
1610	srpen	Griespek z Griespachu, Florián ml.	Florianus Griesbeccius a Griesbach	R
1610	srpen	Malovec z Malovic, Gilfrid Vojtěch	Gilfridus Albertus Malovecius a Malovitz	R
1611	30.3.	Therminus ze Zhoře, Daniel	Daniel Therminus a Zhorze Sateleuus	M <sup>319</sup>
1611	30.3.	Salmon, Jan	Joannes Salomon	V <sup>320</sup>
1611	30.3.	Litomil, Jan	Joannes Litomil Litomislenus	M <sup>321</sup>
1611	30.3.	Stadius, Jan	Joannes Stadius	V <sup>322</sup>
1611	24.4.	Švik z Lukonos, Daniel	Daniel Schuick Pragensis	M
1611	8.8.	Mathisaeus z Hostína, Samuel	Samuel Mathisaeus Milivenus	M <sup>323</sup>

<sup>319</sup> Žatec

<sup>320</sup> Pocházel z Podhoří u Drahotuší.

<sup>321</sup> Litomyšl

<sup>322</sup> Pocházel z Bílé Třemešné.

<sup>323</sup> Milevsko

## Seznam č. 6 – Moravští studenti v Herbornu (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1595/96	-	Gregorianus, Tobias	Tobias Gregorianus Lipnicensis	M <sup>324</sup>
1603/04	-	Opsimathes, Jan <sup>325</sup>	Johannes Opsimathes	V <sup>326</sup>
1603/04	-	Dubín, Pavel	Paulus Dubinus Mezericencis	M <sup>327</sup>
1605	7.5.	Acontius, Eliáš	Elias Acontius Treiwicensis	M <sup>328</sup>
1605	7.5.	Vetter, Jan	Johannes Wetterus Leicopoliensis	M <sup>329</sup>
1605	17.5.	Erastus, Jiřík	Georgius Erastus	?
1605	14.6.	Dubín, Tomáš	Thomas Dubinus Mezerzicencis	M <sup>330</sup>
1606/07	-	Němčanský, Pavel	Paulus Nemschanius	M <sup>331</sup>
1606/07	-	Petřvaldský z Petřvaldu, Jan Theodorik	Johannes Theodericus Petrzwalsky	R
1606	říjen	Přepyský z Rychemberka, Václav Jindřich	Wenceslaus Henricus Prepyscy a Richmburc	R
1609	červenec	Chodníček, Jan	Johannes Chodnizius Fulnecensis	M <sup>332</sup>
1609	červenec	Weissius (?), Zachariáš	Zacharias Weissius Prebizensis	M <sup>333</sup>
1610	srpen	Acontius, Mikuláš	Nicolaus Acontius	M <sup>334</sup>
1611	30.3.	Titus, Matouš	Matthaeus Titus Straznicensis	M <sup>335</sup>
1611	30.3.	Komenský, Jan Amos	Joannes Amos Nivmizensis	M <sup>336</sup>
1611	27.5.	Fabricius, Pavel	Paulus Fabricius	M <sup>337</sup>
1611	27.5.	Crispus, Elias	Elias Crispus	?
1612	6.5.	Roháč z Tejna, Karel	Carolus Rohacius	M <sup>338</sup>
1615	červenec	Petrozelius, Jakub ml.	Jacobus Petrozelius Budvicensis	M <sup>339</sup>
1615	srpen	Ducat, Johannes	Johannes Ducat Uderitzki	V <sup>340</sup>
1616	červen	Oneš z Březovic, Jáchym	Joachimus Oness a Brzesovicz	R

<sup>324</sup> Lipník nad Bečvou

<sup>325</sup> Zapsán ještě v dubnu 1606 pod stejným jménem.

<sup>326</sup> Pocházel pravděpodobně z Morkovic.

<sup>327</sup> Velké Meziříčí

<sup>328</sup> Třebíč

<sup>329</sup> Hranice na Moravě

<sup>330</sup> Velké Meziříčí

<sup>331</sup> Horní Dunajovice

<sup>332</sup> Fulnek

<sup>333</sup> Třebíč

<sup>334</sup> Třebíč

<sup>335</sup> Strážnice

<sup>336</sup> Uherský Brod

<sup>337</sup> Strážnice

<sup>338</sup> Slavkov

<sup>339</sup> Moravské Budějovice

<sup>340</sup> Pocházel z Udeřic, malé obce na jižní Moravě.

<b>ROK</b>	<b>DATUM</b>	<b>JMÉNO</b>	<b>JMÉNO V MATRICE</b>	<b>STAV</b>
1617	duben	Oneš z Březovic, Mikuláš	Nicolaus Onesch a Brzesovitz	R
1617	květen	Hodický z Hodic, Jan	Joannes liber baro ab Hodietz	P
1617	3.10.	Oneš z Březovic, Diviš	Dionysius Oness a Brzesowicz	R
1617	3.10.	Oneš z Březovic, Zikmund	Sigismundus Oness á Brzesowicz	R

## Seznam č. 7 – Čeští studenti v Marburku (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1577	11.6.	Pressius, Pavel	D. Paulus Pressius	M <sup>341</sup>
1577	18.6.	Šlik, Jeroným	Hieronymus Schlick, Comes in Passun <sup>342</sup>	P
1577	18.6.	Nicolaus, Elias	Elias Nicolaus, Lichtenstadiensis <sup>343</sup>	?
1577	18.6.	Krause, Georgius	Georgius Krause, Lichtenstadiensis <sup>344</sup>	?
1578	3.5.	Krollius, Theodorus	Theodorus Krollius Cadanensis	M <sup>345</sup>
1578	12.6.	Spindleri, Abrahamus	Abrahamus Spindleri Schlackenwerdensis	M <sup>346</sup>
1578	12.6.	Spindleri, Iohannes	Iohannes Spindleri Schlackenwerdensis	M <sup>347</sup>
1594	7.10.	Knobloch, Jan Theodor	Iohannes Theodricus Knoblauch	R
1600	28.5.	Tuchar z Šoberova, Jan Kašpar ml.	Iohannes Chasparus Ducher a Schoberaw	R
1600	28.5.	Tuchar z Šoberova, Jan Jiří	Iohannes Georgius Ducher a Schoberaw	R
1601	16.4.	Tuchar z Šoberova, Jan	Iohannes Tucher a Schoberaw	R
1606	31.8.	z Valdštejna, Kristián	Christianus Baro de Walstein	P
1606	31.8.	z Valdštejna, Jiří	Georgius Baro de Walstein	P
1606	29.10.	Ješin z Bezdězí, Pavel	Paulus Ieschinius Pragensis	M
1606	31.10.	Rozín z Javorníku, Jan Jiří	Ioannes Georgius Rosinus Pragensis	M
1606	31.10.	Rozín z Javorníku, Eliáš	Elias Rosinus Pragensis	M
1606	29.11.	Paulus, Jan	Iohannes Paulus Egeranus Voitlandus	M <sup>348</sup>
1606	29.11.	Kutnauer ze Sonnenštejna, Pavel	Paulus Kutnawer Pragensis	M
1607	25.5.	Sekerka z Sedčic, Mikuláš ml.	Nicolaus Sekerka a Sedezicz	R
1607	25.5.	Kaplíř ze Sulevic, Vilém Felix	Wilhelmus Kaplirz a Sulevitz	R
1607	3.10.	Philemon, Jan	Iohannes Philemon Lovossicensis	M <sup>349</sup>
1607	3.10.	Mráz z Milešovky, Jan Diviš	Iohannes Dionysius Mraz a Milessouka Litomericensis	M <sup>350</sup>

<sup>341</sup> Kouřim

<sup>342</sup> Připsáno: dominus in Weiskirchen et Schlackenwerde etc.

<sup>343</sup> Připsáno: Generosi Comitum ministri.

<sup>344</sup> Připsáno: Generosi Comitum ministri.

<sup>345</sup> Kadaň

<sup>346</sup> Ostrov

<sup>347</sup> Ostrov

<sup>348</sup> Cheb

<sup>349</sup> Lovosice

<sup>350</sup> Litoměřice

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1608	11.4.	Jafet, Bohuslav	Bohuslaus Iaphet Czestiniensis	V <sup>351</sup>
1608	8.7.	Hrzán z Harasova, Václav	Wenceslaus Hersan ab Haraszowa	R
1608	8.7.	Hrzán z Harasova, Jiří	Georgius Hersan ab Haraszowa	R
1608	8.7.	Didymus, Albert (Vojtěch)	Albertus Didymus Moloricensis	M <sup>352</sup>
1608	8.7.	Kranoveský (?), Petr	Petrus Kranowesky	?
1608	23.8.	Faber, Tomáš	Thomas Faber Trachaviensis	? <sup>353</sup>
1608	23.8.	Adam z Veleslavína, Samuel	Samuel Adamus a Vileslavina Pragensis	M
1608	23.8.	Linhart z Neunenperka, Jan	Iohannes Leonhardus a Nivenperg Pragensis	M
1608	7.10.	Křížek (?), Samuel	Samuel Kizenck, Milivienses	M <sup>354</sup>
1608	7.10.	Lanka, Václav	Wenceslaus Lanka, Milivienses	M <sup>355</sup>
1608	7.10.	Hodějovský z Hodějova, Adam	Adamus, L. Baron ab Hoddiegova	R
1608	7.10.	Hodějovský z Hodějova, Bohuslav	Bohuslaus, L. Baron ab Hoddiegova	R
1608	7.10.	Hodějovský z Hodějova, Přech ml.	Przechius, L. Baron ab Hoddiegova	R
1608	7.10.	Hodějovský z Hodějova, Smil	Smilus, L. Baron ab Hoddiegova	R
1608	20.11.	Sandion, Václav	Wenceslaus Sandion Hradecen	M <sup>356</sup>
1609	1.8.	Oršinovský z Fürstenfeldu, Jan	Ioannes Orshnowsky a Fyrstenfeld	M <sup>357</sup>
1609	1.8.	z Jenštejna, Jan	Ioannes a Gestein	M <sup>358</sup>
1609	1.8.	Huml z Ruprštorfu, Václav Diviš	Wenceslaus-Dionysius Hummelius a Rupersdorff	M <sup>359</sup>
1609	14.8.	Smil z Michalovic, Jan	Ioannes Smil a Michalowitz, Eques	R
1610	23.2.	Střela z Rokyc, Štěpán	Stephanus Strzela a Kokicz	R
1610	23.2.	Horatius, Iohannes	Iohannes Horatius Schecktcicensis	V <sup>360</sup>
1610	26.3.	Griespek z Griespachu, Florián ml.	Florianus Geierspekus a Griersbach	R
1610	26.3.	Malovec z Malovic, Gilfrid Vojtěch	Silfridus Adalbertus Malovecius a Malovitz	R
1610	26.3.	Šlechta ze Všehrd, Mikuláš	Nicolaus Schlechta a Vssehrd <sup>361</sup>	R

<sup>351</sup> Pocházel z Čestína u Uhlířských Janovic.

<sup>352</sup> Mělník

<sup>353</sup> Tachov či snad Dráčov?

<sup>354</sup> Milevsko

<sup>355</sup> Milevsko

<sup>356</sup> Hradec Králové

<sup>357</sup> Praha

<sup>358</sup> Praha

<sup>359</sup> Praha

<sup>360</sup> Pravděpodobně pocházel z Čechtice.

<sup>361</sup> Podruhé uveden mezi studenty na konci akademického roku jako Nicolaus Schlechta a Wssehrd.

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1610	26.3.	Linhart z Neuenperka, Ladislav	Ladislaus Leonhardus a Nebenperck <sup>362</sup>	M <sup>363</sup>
1610	31.3.	Apollo, Jan	Iohannes Apollo Horazdoviensis	M <sup>364</sup>
1610	7.4.	Sixt z Ottersdorfu, Jan	Iohannes Sixtus ab Ottersdorff	M <sup>365</sup>
1610	7.4.	Sixt z Ottersdorfu, Vratislav	Uratislaus Sixtus ab Ottersdorff	M <sup>366</sup>
1610	7.4.	Litoměřický z Jizbice, Jan Václav	Ioahannes Wenceslaus Lithomierzicky a Gizbice	M <sup>367</sup>
1610	10.4.	Mráz z Milešovky, Jindřich Jiří	Henricus Georgius Mraz a Milesonka	M <sup>368</sup>
1610	1.11.	ze Starhemberka, Jiří Erasmus	Erasmus liber Baro a Starenburg	P
1610	1.11.	ze Starhemberka, Kašpar	Casparus liber Baro a Starenburg	P
1612	-	Engel z Engelsberku, Jan	Iohannes Engell von Engelsbergk Pragensis	M
1612	-	Litomil, Jan	Iohannes Lithomil	M <sup>369</sup>
1612	-	Švik z Lukonos, Daniel	Daniel Ssvik a Luconos Pragensis	M
1612	-	Šultys z Felsdorffu, Jiří	Georgius Schultissius a Felsdorff	M <sup>370</sup>
1614	31.5.	Hoffman, Matyáš	Matthaeus Hoffman Fridlandiensis	M <sup>371</sup>
1616	10.6.	Havlík z Varvažova, Jan	Iohannes Hawlichius Pragensis	M
1616	11.6.	Štefek z Koloděj, Štěpán	Stephanus Steffecius a Colodieg	M <sup>372</sup>

<sup>362</sup> Podruhé uveden mezi studenty na konci akademického roku jako Ladislaus Leonhardus a Nagenperka.

<sup>363</sup> Praha

<sup>364</sup> Horažďovice

<sup>365</sup> Praha

<sup>366</sup> Praha

<sup>367</sup> Praha

<sup>368</sup> Litoměřice

<sup>369</sup> Litomyšl

<sup>370</sup> Kutná Hora

<sup>371</sup> Frýdlant

<sup>372</sup> Praha

## Seznam č. 8 – Moravští studenti v Marburku (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1577	11.6.	Huber z Riesenpachu, Adam	Adamus Huberus Mesrizenus <sup>373</sup>	M <sup>374</sup>
1595	4.8.	Haunschild z Fyrstenfeldu, Jiří	Georgius Hawenschildt a Furstenwaldt	R
1601	19.5.	Reiman, Jakub	Iacobus Reiman Ilaviensis	M <sup>375</sup>
1606	29.11.	Dubín, Tomáš	Thomas Dubinus Masricensis	M <sup>376</sup>
1607	28.2.	Vetter, Jan	Iohannes Wetterus Leucopolitanus	M <sup>377</sup>
1607	25.9.	Petřvaldský z Petřvaldu, Jan Theodorik	Iohannes Theodoricus Petrzwaldsky	R
1607	25.9.	Acontius, Eliáš	Elias Acontius Trebizensis	M <sup>378</sup>
1607	25.9.	Acontius, Mikuláš	Nicolaus Acontius Trebizensis	M <sup>379</sup>
1608	11.4.	Chodníček, Jan	Iohannes Chodniczius Fulnecensis	M <sup>380</sup>
1608	11.4.	Weissius (?), Zachariáš	Zacharias Weysius Moravo-Trebicensis	M <sup>381</sup>
1608	11.4.	Joram, Jan	Iohannes Ioram Tusteno-Moravus	M <sup>382</sup>
1608	4.10.	Petřvaldský z Petřvaldu, Bernard Diviš	Bernhardus Dionysius de Pertzwaldski	R
1608	4.10.	Skrbenský z Hříště, Bernard	Bernhardus Slerbenki de Hitzisstiae (Skrbenki de Hezisskie)	R
1608	14.10.	Pitruša, Jiří	Georgius Pitruša Przerovensis	M <sup>383</sup>
1609	26.12.	z Kunovic, Jan Bernard	Iohannes-Bernhardus a Kunowitz	P
1610	1.11.	Fabricius, Pavel	Paulus Fabritius	M <sup>384</sup>
1612	-	z Kounic, Karel	Carolus Liber Baro a Kaunitz	P
1612	-	z Kounic, Maxmilián	Maximilianus Liber Baro a Kaunitz	P
1612	-	Kotvrdovský z Olešničky, Jetřich Gideon	Theodorus Gedeon Kotwodowitki Zwollessnizky	R
1612	-	Travinský (?), Samuel	Samuel Trawinczki Strasnicensis	M <sup>385</sup>
1612	-	Roháč z Tejna, Karel	Carolus Rohacius	M <sup>386</sup>

<sup>373</sup> Připsáno: Medicinae Doctor.

<sup>374</sup> Velké Meziříčí

<sup>375</sup> Jihlava

<sup>376</sup> Velké Meziříčí

<sup>377</sup> Hranice

<sup>378</sup> Třebíč

<sup>379</sup> Třebíč

<sup>380</sup> Fulnek

<sup>381</sup> Třebíč

<sup>382</sup> Tovačov

<sup>383</sup> Přerov

<sup>384</sup> Strážnice

<sup>385</sup> Strážnice

<sup>386</sup> Strážnice

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1614	31.8.	Hodický z Hodic, Zdeněk	Zdenko Comes ab Hoditz et Wolbramitz	P
1614	31.8.	Hodický z Hodic, Fridrich	Fridericus Comes ab Hoditz et Wolbramitz	P
1614	31.8.	Concordius, Pavel	Paulus Concordius Straschnicensis	M <sup>387</sup>
1615	11.7.	Zahrádecký ze Zahrádek, Václav	Wenceslaus Zahradocky de Zachradeck, Baro <sup>388</sup>	P

<sup>387</sup> Strážnice

<sup>388</sup> Připsáno: et in Hrottovitz.



## Seznam č. 9 – Čeští studenti v Ženevě (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1579	12.10.	Sušický, Samuel Šimon	Samuel Simonis, Sussicensis	M <sup>389</sup>
1580	5.8.	Gryll z Gryllova, Matyáš	M. Mathias Gryllus á Gryllowa, Raconicenus	M <sup>390</sup>
1580	7.8.	Šlik, Jeroným	Hieronymus Schlik senior, comes de Passaun <sup>391</sup>	P
1581	5.12.	Křínecký z Ronova, Jan Albrecht st.	Joannes Albertus Krzineczky, baro á Ronaw	P
1581	5.12.	Felix z Fictumu, Bohuslav	Bohuslaus Foelix á Vitztum	R
1581	5.12.	Kustoš Kunětický z Lipky, Václav	Venceslaus Custos Kuneticzius de Lipka	R
1584	12.6.	Trejtlar z Krošvic, Václav	Venceslaus Treutler, Pragensis	M
1584	12.6.	Korálek z Těšína, Ludvík	Ludovicus Koralek á Teschin	M <sup>392</sup>
1584/85	-	Kutovec z Úrazu, Martin	Martinus Kuttowetz, Pragensis	M
1600	4.11.	Kechel z Hollenštejna, Jan	Johannes Kechel a Hollenstein, Pragensis	M
1602	13.11.	Engell (Anděl), Jan Richard	Johannes Richardus Engell, Pragensis	M
1605	15.7.	Burger, Mikuláš	Nicolaus Burgerus, Pragensis	M
1606	12.10.	Sekerka, Přibyslav	Przibislac Secerca, Pragensis	? <sup>393</sup>
1607	7.7.	Hodějovský z Hodějova, Jan Jiří	Johannes Georgius, L. Baro ab Hoddiegowa	R
1607	7.7.	Hodějovský z Hodějova, Bernard	Bernardus, L. B. ab Hoddiegowa	R
1607	7.7.	Vtelenský ze Vtelna, Jiří	Georgius Wtelensky á Wtelno	R
1608	15.11.	Berka z Bohuchval ml.	Bohuchwalius junior Bercka, L. Baro de Duba et Lippa	P
1609	3.2.	Slavata z Chlumu a Košumberka, Michal	Michaël Slavata, L. Baro á Chlum et Kossmberg	P
1609	3.2.	Smiřický ze Smiřic, Albrecht Václav	Albertus Wenceslaus Smirzicius, L. Baro á Smirziz	P
1609	18.4.	z Valdštejna, Jiří	Georgius, L. Baro á Waldstein	P
1609	18.4.	z Valdštejna, Kristián	Christianus, L. Baro á Waldstein	P

<sup>389</sup> Sušice

<sup>390</sup> Rakovník

<sup>391</sup> Připsáno: dominus in Weiskirchen et Schlakenwerda, ss. theol. Baccauerus.

<sup>392</sup> Klatovy

<sup>393</sup> Identifikace tohoto studenta činí nemalé potíže. Nedokážeme s jistotou říci, zda patřil do rozvětvené starobylé rytířské rodiny Sekerků ze Sedčic, jak se domníval Otakar Odložilík. August Sedláček dokonce uvádí Bohuchvalova syna, který nesl jméno Ladislav Přibík. Zaráží však inskripce Pragensis, která není u šlechty obvyklá. OSN XXII, s. 808; O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 68.

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1613	-	Střela z Rokyc, Štěpán	Stephanus Shzela á Rokytz	R
1618	25.2.	Litomíl, Jan	Johannes Litomil, Litomichleno	M <sup>394</sup>
1619	9.1.	Šlemer z Častolovic, Tomáš	Thomas Schlemmerus a Criastolovicz	M <sup>395</sup>
1619	17/27.5.	Dobříkovský z Malejova, Jindřich	Henricus Dobrikowsky de Malegow	R
1619	17/27.5.	ze Sommerfeldu a Tumnice, Kryštof Erasmus	Christophorus Erasmus á Sommerfeld et Tumnitz	R
1619	17/27.5.	Mošauer z Valdova, Jiří Alexej	Georgius Alexius Mossaur á Waldau	R
1619	-	z Valdštejna, Vilém	Wilhelm, Herr von Waldstein, Ritter	P

<sup>394</sup> Litomyšl

<sup>395</sup> Praha

## Seznam č. 10 – Moravští studenti v Ženevě (1575–1620)

ROK	DATUM	JMÉNO	JMÉNO V MATRICE	STAV
1576	24.6.	Březnický z Náchoda, Jan Jiří <sup>396</sup>	Joannes Georgius baro á Nachod <sup>397</sup>	P
1579	12.8.	Lanecký, Jan	Johannes Lanetius, Straznicesis	M <sup>398</sup>
1581	9.4.	Jonáš, Jan	Joha Ionas	?
1582	31.10.	ze Žerotína, Karel st.	Carolus baro á Zerotin	P
1582	31.10.	Pražma z Bílkova, Petr	Petrus Prazma a Bilkow	R
1582	listopad	Vranovský z Doubravice, Jiří	Georgius Wranowsky a Daubrawitz	R
1596	srpen	ze Žerotína, Jan Vavřinec	Johannes Laurentius, Baro Zierotinas	P
1596	srpen	ze Žerotína, Ladislav Velen	Ladislaus Welenus, Baro Zierotinas	P
1597	květen	Prakšický ze Zástřízl, Jiří Zikmund	Georgius Sigismundus P. á Zastrisel	R
1600	13.5.	ze Žerotína, Karel ml.	Carolus Baro á Zerotin	P
1600	14.7.	Bukůvka z Bukůvky, Albert	Albertus Bukuwka de Bukuwka	R
1600	14.7.	Bukůvka z Bukůvky, Albert Rohovlad	Albertus Rohowlad Bucuwka de Bukuwka	R
1600	4.11.	Opsimathes, Jan	Johannes Opsimathes	V <sup>399</sup>
1602	17.9.	Tertullian, Martin	Martinus Tertullianus Salassius Bielienskiey, Hunnobrodensis	M <sup>400</sup>
1602	17.9.	Štefan (Tatranský), Zachariáš	Zacharias Stephanus Tatransky	? <sup>401</sup>
1607	7.7.	z Dietrichštejna, Zikmund	Sigismundus L. Baro á Dietrichstein	P
1607	22.10.	Čertoryjský z Čertoryj, Vejkart (Věník) Skoch	Weihkardus Skoch Tschertoreiski, L.B. a Tschertorezki	P
1607	27.10.	Bruntálský z Vrbna, Jan ml.	Johannes, L. Baro de Wurbna et Freydenhalle	P
1608	14.5.	z Kounic, Jan	Joaness, L. Baro á Kaunicz	P
1608	14.5.	z Kounic, Fridrich	Fridericus, L. Baro á Kaunicz	P
1616	13.1.	Hodický z Hodic, Fridrich	Fridericus, Comes ab Hodicz et Wolbramitz	P
1616	13.1.	Hodický z Hodic, Zdeněk	Zdenko, Comes ab Hodicz et Wolbramitz	P
1617	24.1.	Bruntálský z Vrbna, Jiří Fridrich	George Frideric, Baron de Wuirden et Fridental	P

<sup>396</sup> Spolu s ním je v matrice uvedeno jméno Václava Lavína z Ottenfeldu, zapsaného jako Moravus. Podle Martina Holého však pocházel pravděpodobně z Otic u Opavy. Z tohoto důvodu ho ze seznamu vynechávám. M. HOLÝ, *Vě službách šlechty*, s. 220.

<sup>397</sup> Připsáno: dominus in Donowicz.

<sup>398</sup> Strážnice

<sup>399</sup> Pocházel pravděpodobně z Morkovic.

<sup>400</sup> Uherský Brod

<sup>401</sup> O. Odložilík ho považuje za příbuzného Ondřeje Štefana, který byl po Janu Blahoslavovu seniorem sboru Jednoty bratrské v Ivančicích. O. ODLOŽILÍK, *Jednota bratrská a reformování*, s. 63.

## **Die peregrinatio academica im Vergleich: böhmische und mährische Studenten an ausgewählten reformierten Hochschulen auf dem Gebiet des heutigen Deutschlands und der Schweiz (1575–1620)**

### ZUSAMMENFASSUNG

Die Studie befasst sich mit böhmischen und mährischen Studenten an ausgewählten reformierten Hochschulen auf dem Gebiet des heutigen Deutschlands und der Schweiz in dem Zeitraum von 1575 bis 1620, namentlich an den Universitäten in Basel, Heidelberg und Marburg sowie an den Akademien in Herborn und Genf. Jede dieser Einrichtungen wird in einem Medaillon vorgestellt, das eine kurze Geschichte der betreffenden Schule enthält und daneben auch die bedeutendsten Professoren in Bezug auf die böhmischen und mährischen Scholaren erwähnt. Es folgt eine Analyse der böhmischen und mährischen Scholaren. Dabei wird zweierlei Kategorien nachgegangen: der sozialen Herkunft der Inskribierten und der sich im Laufe der Zeit wandelnden peregrinatio. Die Daten zu den einzelnen Bildungseinrichtungen werden anschließend in einem gesonderten Kapitel zusammengefasst, miteinander verglichen und analysiert. Das Phänomen der akademischen Wanderung wird auch in einem mitteleuropäischen Vergleich dargelegt: neben den böhmischen und mährischen Studenten befasst sich die Arbeit auch mit Scholaren aus Polen und Ungarn. Bestandteil vorliegender Studie sind gleichfalls revidierte Verzeichnisse der an den ausgewählten Schulen geführten böhmischen und mährischen Studenten im besagten Zeitraum – die Aktualisierung dieser Verzeichnisse war eines der Hauptziele dieser Arbeit.

Die Wende vom 16. zum 17. Jahrhundert stellt den am umfassendsten ausgewerteten Zeitraum der böhmischen und mährischen akademischen Wanderung dar. Dies hängt in erster Linie mit den Interessen vieler Historiker an der Problematik des böhmischen Ständeaufstandes zusammen, möglicherweise auch mit ihren Interessen an den Lebensschicksalen der Exulanten, allen voran des Johann Amos Comenius. Außerordentliches Interesse erfreuen sich vor allem die aus den Reihen der Böhmisches Brüder oder ihrer Sympathisanten stammenden nobilitierten Studenten.

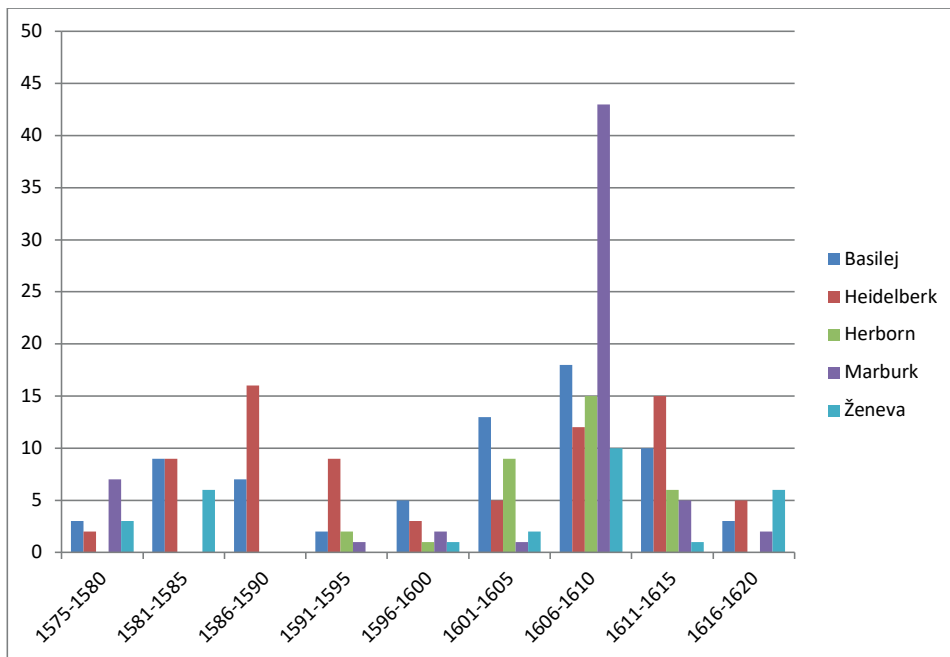
Einer der wichtigen Gründe für die hier getroffene Auswahl der Bildungseinrichtungen war außer dem konfessionellen Profil auch die Persönlichkeit eines an der betreffenden Schule wirkenden bedeutenden Gebildeten. In dem verfolgten Zeitraum finden wir an ausgewählten kalvinistischen Einrichtungen 268 Immatrikulationen von 197 böhmischen und 171 Immatrikulationen von 126 mährischen Studenten.

Die böhmische kalvinistische Peregrination betraf zumeist Städter, vor allem Prager. Demgegenüber setzte sich die mährische Peregrination mehr aus Nobilitierten zusammen, vor allem aus dem höheren Adel. Von wenigen Ausnahmen abgesehen, verliefen die böhmische und die mährische Peregrination getrennt voneinander; nur selten begegnen wir im Rahmen von Studiengruppen Angehörigen beider Länder. Eine der Ausnahmen betrifft die Präzeptoren, die ungeachtet ihrer Landesherkunft ausgesucht wurden. Im Rahmen der hier verfolgten Hochschulen ist es die Universität Heidelberg, gefolgt von Basel, an der die meisten böhmischen Studenten studierten. Mährische Studenten finden wir zumeist an der Universität Basel. Im Laufe der Zeit änderte sich auch die Dynamik der böhmischen und der mährischen Peregrination. Ein Vergleich der böhmischen, mährischen, polnischen und ungarischen Peregrination zeigt neben vielen Ähnlichkeiten auch interessante Unterschiede.

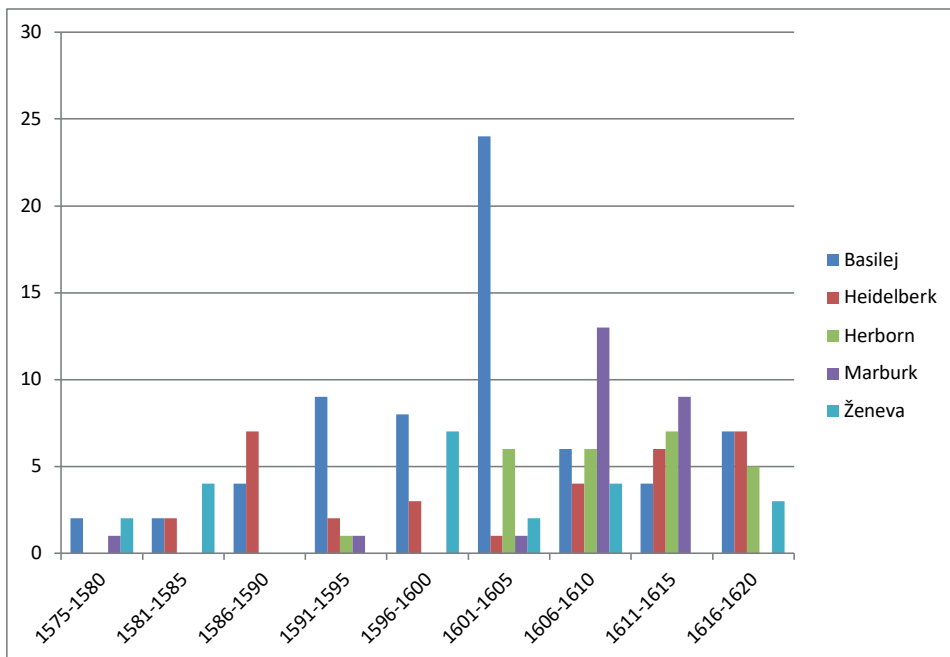
Deutsche Übersetzung Wolf B. Oerter

*Mgr. Ondřej Piš*  
*Fakulta humanitních studií UK, Praha*  
*pis.ondra@seznam.cz*

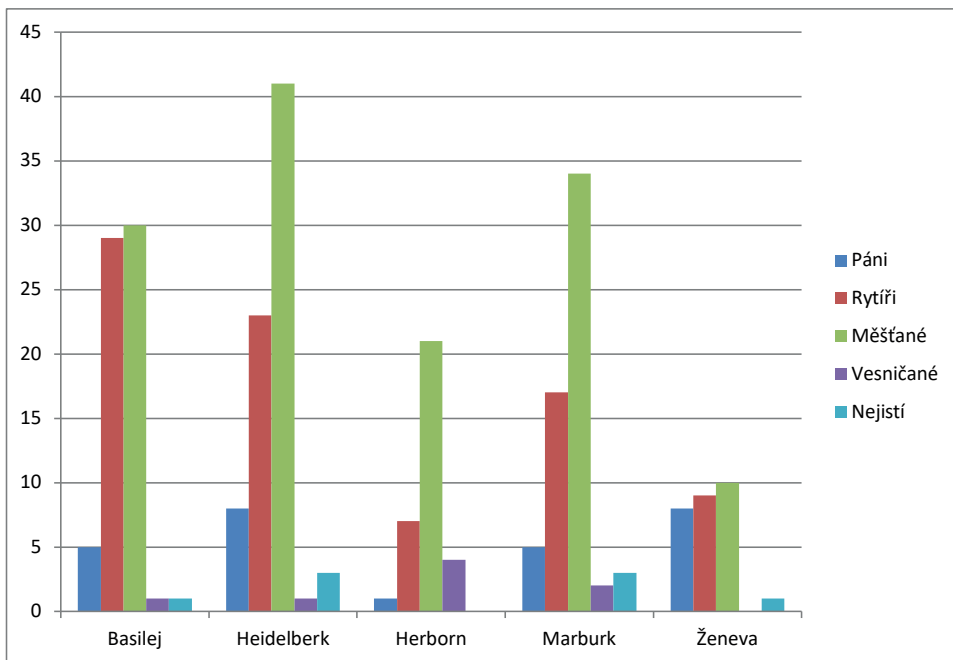
**Graf č. 1 – Čeští studenti na reformovaných vysokých školách (1575–1620)**



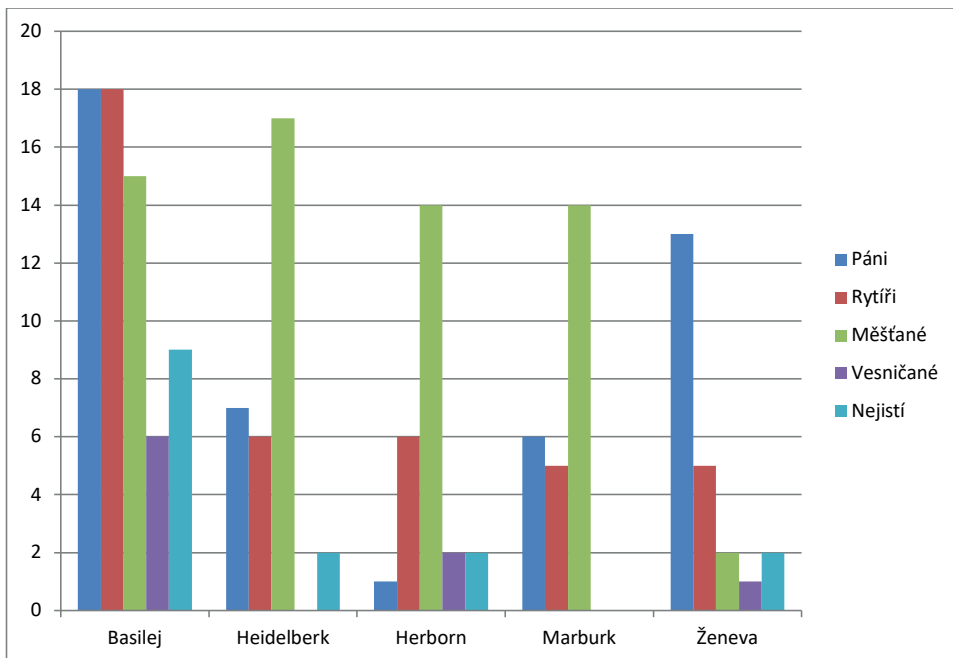
**Graf č. 2 – Moravští studenti na reformovaných vysokých školách (1575–1620)**



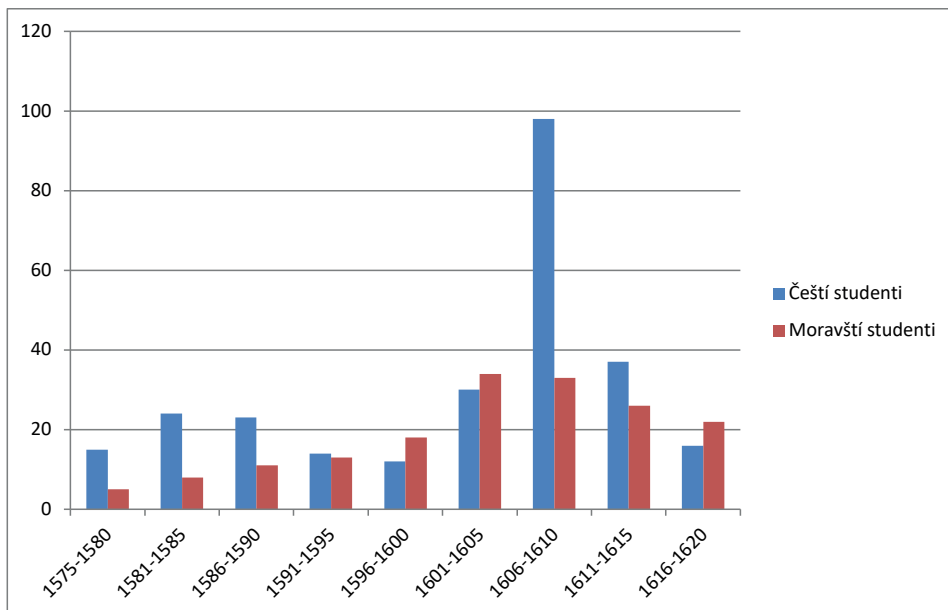
**Graf č. 3 – Stavovský původ českých studentů**



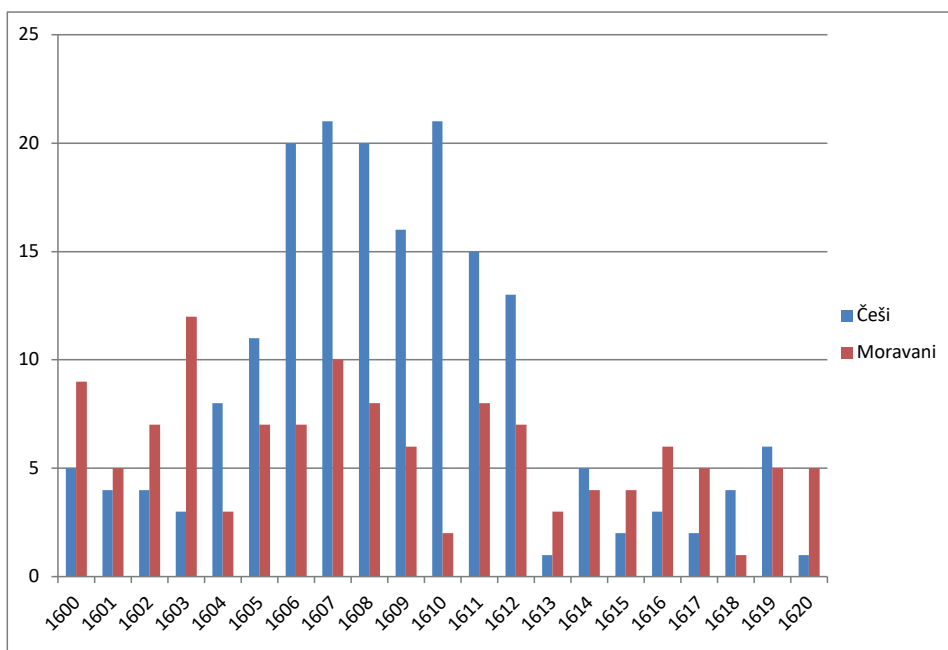
**Graf č. 4 – Stavovský původ moravských studentů**



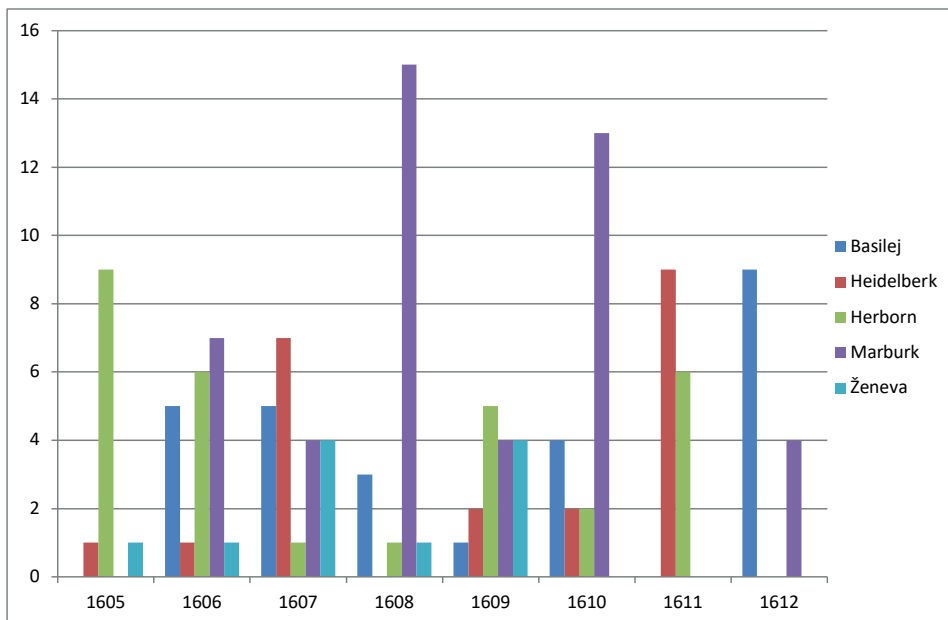
**Graf č. 5 – Vývoj počtu českých a moravských studentů**



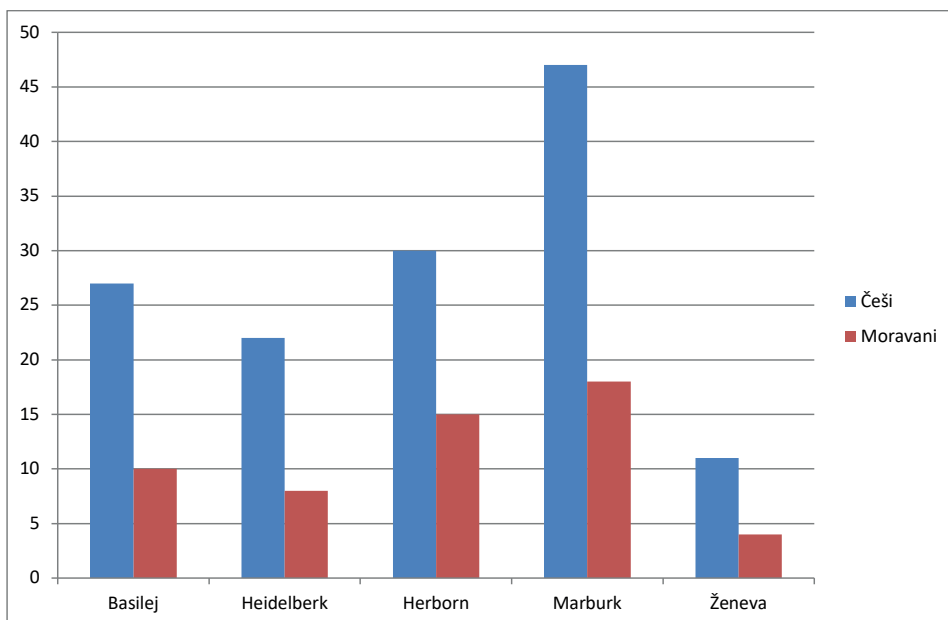
**Graf č. 6 – Rozdíly v moravské a české peregrinaci (1600–1620)**



**Graf č. 7 – Čeští studenti v letech 1605–1612**



**Graf č. 8 – Porovnání počtu imatrikulací českých a moravských studentů (1605–1612)**





**Graf č. 9 – Porovnání počtu imatrikulací na vybraných školách**

